

II. A HONISMERETI TEVÉKENYSÉG KÖZÖSSÉGEI ÉS SZÍNTEREI CSONGRÁD MEGYÉBEN

Honismereti közösségek

Az apátfalvai Pátfalváért Egyesület honismereti munkája

Az apátfalviak a népi hagyományokat egészen az 1960-as évekig a mindennapjaikban éltek. Az 1980-as évektől a faluban aktív hagyományőrző tevékenység kezdődött. Ennek eredményeként 1987-ben és 1991-ben is rendeztek Csongrád megyei honismereti diáktábort községünkben. A faluban folyó honismereti munka bemutatására a Csongrádon rendezett 1996. évi honismereti akadémia résztvevői egész napos kirándulás keretében ellátogattak Apátfalvára. 1997-től a hagyományápoló, értékmentő munka nagy részét a *Pátfalváért Egyesület* vállalta magára, folytatva a Szigeti György és Czako Józsefné által elkezdett irányt. Az egyesület 1997-ben alakult meg, elnöke a kezdetek óta *Móricz Ágnes*, a helyi Művelődési Ház vezetője.

Az egyesület célja: a faluért tenni akarók összefogása, a helyi tradicionális múlt örökségének megőrzése, átörökítése, a község természeti értékeinek védelme. A célok megvalósításának érdekében igen aktív munka kezdődött el az egyesület tagsága részéről, bevonva a segíteni akaró falubelieket. Apátfalvát Csongrád megye néprajzilag egyik legjelentősebb településének tartják, így az egyesület programjaiban is kiemelten fontos szerepet kapott a múlt.

1997-1998-ban kezdődött a „Közös gyökerek a közös jövőért program”, melynek keretében decemberben Kardos István vőfély, a népművészet mestere emlékére kiállítást és emlékműsort rendeztek, emlékkönyvet adtak ki. 1998 júliusában megrendezték az Eszterlanc I. nemzetközi néprajzi táborát Apátfalván, ahol 170 gyermek vett részt a Vajdaságból, Romániából és Magyarországról. A tábor célja: megismertetni a falu múltját a néptánc, népzene, népdal, népi iparművészet és kézművesség által. A táborozók vegyes csoportokba kerültek, közösen rajzoltak, táncoltak, agyagoztak, áthidalva a nyelvtudás okozta nehézségeket. 1998 adventjében kezdődtek el szombatoként a művelődési házban a kézműves néprajzi foglalkozások, melyek heti rendszerességgel éven át folytatódtak. A foglalkozások alapjául a hagyományos népi kismesterségek szolgálták, melyeknek Apátfalván is nagy hagyományai vannak. A kedvencek a szövés, csuhézés, gyöngyfűzés, nemezelés lettek. 1999-ben a Pátfalváért Egyesület támogatásával kiadtuk Szigeti György „Fejezetek Apátfalva néprajzából I. Anyagi kultúra” című

könyvét, mely egy átfogó gyűjtés, Gyuri bácsi évtizedeken át tartó gyűjtőmunkájának eredményét tartalmazza.

2000-ben kezdődött a Szigetház – erdei iskola épületének kialakítása és a helytörténeti gyűjtemény létrehozása a régi gyűjtött anyagból és a frissen kapott tárgyakból. A Szigetház iskolás csoportok fogadására alkalmas hely, szállás, tisztálkodási és étkezési lehetőséggel. Az itt nyaraló gyermekeknek bemutatjuk a falut, megnézzük a növény- és állatvilágot, a népi építészetet, a paraszti állattartást. A Szigetház udvarára felépítettünk egy igazi búbos kemencét, ebben sülnek a paraszti étkek, az apátfalvi specialitások a vendégeknek. 2000 júniusától 2002 decemberéig a Máltai Szeretetszolgálattal együttműködve, Szegeden és a környékbeli falvakban, tanyavilágban is kézműves játszóházak sorát tartottuk. Így próbáltuk a népművészet kincseinek megőrzését segíteni, felhívni a lakosság figyelmét a még meglévő értékekre.

2001. július 9-e és 20-a között a Családsegítő Szolgálat munkatársaival közösen néprajzi tábort szervezett a Pátfalváért Egyesület apátfalvai gyerekeknek. A tábort a Honismereti Szövetség is támogatta a falusi lakosság mellett. A program sokszínű volt: kötéلكészítés, lovas kocsis túra, tábortűz, népi játékok, termésbábok készítése, sütés a kemencében. Egy életre szóló élmény a résztvevőknek, gyerekeknek és előadóknaK is egyaránt.

2001. október 13-án este a III. országos iskola és honismeret konferencia résztvevői látogattak el Apátfalvára. Programként az apátfalvai Szigetház, a „Bibic könyvek” tankönyv-sorozat elkészült kötetének és a helytörténeti gyűjteménynek a bemutatása, valamint tapasztalatcsere szerepelt. Itt kell megemlíteni, hogy – az országban egyedülként – Apátfalván 8 helyismereti tankönyv készült el a gyermekek oktatására. Szinte minden tantárgyhoz írtak helyi ismereteket tartalmazó munkáltató könyvet. Néhány tankönyv címe: „Múltunk szötte örökség”, „Gyí, paci paripa!”, „A Dáli ugartól Belezig”, „Mikoron az Úr Jézus a földön járt”.

2002 augusztusában „Dédszüleink játékaik” címmel szerveztünk tábort az apátfalvai gyerekeknek. Honismereti és helytörténeti előadások, túrák és vetélkedők, szöveK, fonás, csuhézas, körjátékok, sportjátékok mind belefértek a tábor programjába. Legnagyobb értéknek a beszélgetéseket tartottuk. Azok az idős emberek, akiket 2002 nyarán elhívtünk a fiatalokhoz, már nem élnek. Meséltek nekünk a tanyai iskolákról, a gyermekek által végzett munkákról, a régi óvodáról, a tanyai életről; a gyerekek szájtátva hallgatták a régi történeteket.

Az éveken át tartó kézműves tevékenység eredményeként egyre több felnőtt is elkezdett szóni a faluban. 2003. június 8-án pünkösdi rongyszőnyeg kiállítást rendeztünk a helyi szövők munkáiból. Rongy- és gyapjúszőnyegekben gyönyörködhettek a látogatók. Minden évben a karácsonyi ünnepkört kiemelten kezeltük. Ilyenkor tartottuk a Szigetház nyílt napját (2000, 2001, 2002), amikor bejöhettek a falu lakossága megnézni a Szigetház épületét, a kemencét, a gyermekfoglalkozásokat. A fiatalságnak helytörténeti vetélkedőt szerveztünk. A feladatlapot haza kellett vinniük, és a szülők,

nagyszülők segítségével kitölteni. Mire a feladatlap kérdéseit megválaszolták a gyerekek, észrevétlenül megtanultak fontos dolgokat falunkról.

Igyekeztünk évről-évre színes programokkal készülni a karácsonyra is. 2001-ben „Családi betlehemek Apátfalván” címmel rendeztünk kiállítást és adventi készülődést. 2004-ben gobelin kiállítást, aranyvasárnapi karácsonyi játszóházat tartottunk. 2005-ben a játszóházak mellett „A betlehemi jászolnál” rajzpályázatot hirdettünk. A karácsonyi programokat több alkalommal színesítette ének, gitár, népzene, s nem maradhatott el a csemege sem. Pattogatott kukorica, sült gesztenye, kemencében sült kóttés, lekváros bukta, hogy csak a legfinomabb étkeket említsem, amiket a Szigetház udvarán álló kemencében süttünk meg.

2005-ben a „Gyí, paci paripa!” című könyvben összegyűjtött sportjátékokból parasztolimpiát szerveztünk. Az I. pátfalvai parasztolimpiát a falunapi programok keretében, júliusban rendeztük meg. A versenyszámok: ostorpattogatás, patkódobás, abronchajtás, ugrókötelezés, csutkavár építése, gombzúgatás, rongylabdadobás, tobozdobálás, zsákban futás, talicskázás, kötélhúzás, szekértolás. Fiatalok és idősebbek számára is élvezetes volt a rendezvény. Megfigyeltük, hogy a nagytaták legalább olyan ügyesen teljesítették a feladatokat, mint az unokák. Könnyű nekik, hisz gyermekkorukban ezt játszották reggeltől estig! A II. parasztolimpiát 2006-ban, a III.-at 2008-ban, a IV.-et 2010-ben rendeztük meg. A résztvevők száma egyre gyarapszik, sokan már előre gyakorolnak szüleik, nagyszüleik segítségét kérve. Így a népi sportjátékok nem felejtődnek el, a nagyobb fiúk megtaníjták rá a kisebbeket.

A sok sütésben az eredeti kemence állaga eléggé megromlott, szükségessé vált a tatarozása. 2006. június 5-én az újjáépített kemence felszentelésére került sor. Délután pünkösdi játszóház várta a gyerekeket, a játékos foglalkozások mellett az új kemencében sült lekváros bukta szolgált csemegeként.

Összegzésül elmondható, hogy Apátfalván eredményes honismereti munka folyik. Mind a tudományos, mind a gyakorlati szinten jelentős eredményeket értünk el. Munkánkat nagyban segítették az 1990-es években *Bogdán Lajos* által szervezett módszertani előadások, melyeken az elméleti felkészítést megkaptuk. (Képünkön: *Bogdán Lajos* a Szigetházban; jobbján *Vargáné Antal Ilona* ül.)

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

A Csanádpalotai Honismereti Kör

1.

Az elmúlt években több alkalommal kaptam, és mindig szeretettel fogadtam el a meghívást a különböző rendezvényekre, ahol örömmel hallgattam a szülőföldről szóló történeteket, legendákat. Hol a levéltári napok, hol honismereti vagy irodalmi rendezvény keretében méltatták a Csanádpalotai Honismereti Kör munkáját. Magam is évekig részese voltam ennek a körnek. 1969 óta kutatom kisebb megszakításokkal a falum múltjáról szóló írásos és szójhagyomány útján fennmaradt emlékeket. Engedjessék hát meg nekem, hogy pár szóval megemlékezzem a csanádpalotai honismereti mozgalom születéséről!

Azt hiszem, a palotaiaknak nem kell bemutatni, ki volt *Asztalos P. Kálmán*, (lásd képünkön), mégis írnék róla pár szót. 1905 márciusában parasztcsalád gyermekeként jött a világra. Már 10-12 évesen írt verseket. Tanítói biztatták a továbbtanulásra, de soha nem tudott elszakadni gyökereitől; ide kötötte a szülőföld szeretete. Hat elemi végzett csupán, mégis többet tudott a magyar nép irodalmáról és történelméről, mint

egyetemest végzett kortársai. Mindig kiállt a földet művelő dolgos parasztemberek mellett. Írásaiban támadta a nép elnyomóit, a háború előtti időkben épp úgy, mint a szovjet megszállás után. Nézetei miatt börtönbe került, de ott is írta a szülőföldről szóló, szebbnél szebb verseit. Ma már utcanév is őrzi emlékét.

1969 októberében történt, hogy egy író-olvasó találkozón összefutottunk. Ma már nem tudom pontosan, de talán Lator László akkor induló fiatal költő látogatott el hozzánk. Megálltunk a régi kultúrház, az Andejka-vendéglő előterében beszélgetni. Az akkori kultúrház igazgatója, a fiatal Kinyó István, Asztalos P. Kálmán, Pánczél Józsefné, aki már akkor tudósításokat írogatott falunk életéről, Ludányi László kémenyseprő, szorgalmas gyűjtője a népi kultúra emlékeinek és Bombolya Lászlóné, aki – mint jómagam – szerelmese volt az irodalomnak, és szeretettel rajzolgatta a régi használati tárgyakat. A hosszúra nyúlt beszélgetés keretein belül Péter bácsi kérésére, Kinyó István jóváhagyásával megalakítottuk a Csanádpalotai Honismereti Kört. Kinyó István, mint igazgató intézte a hivatalos ügyeket. Balázs István tanácselnök, a Hazafias Népfront keretein belül engedélyezte a működésünket. Nemsokára csatlakozott hozzánk Balog András, Bazsó Dénes tanár, Dékány Józsefné, Markovics Gézné, Mari Imréné és még sokan mások. Gyűjtögettük a falunk múltjához kapcsolódó hagyományokat, régi használati tárgyakat, elődeink ruháit, régi iratokat, pénzeket, könyveket és mindent, ami szülőfalunkhoz kötődött. Ezeket időközönként, kiállítás keretein belül, közszemlére tettük. Sok látogatója akadt a gyűjteménynek, és ez azt

eredményezte, hogy a falu lakossága méltányolni kezdte a mozgalmat és szépen gyarapodott a gyűjtemény. Amikor valaki hozott valamit, mindig beírta Péter bácsi egy füzetbe. Állandó kiállítási termet csak az új kultúrház felépülése után kaptunk, amikor a könyvtár helye felszabadult.

Közben, Péter bácsi kezdeményezésére, megkezdtük a *Falukrónika* szerkesztését. A durva papírra írt, stencilezéssel sokszorosított lapot először 150 példányban adtuk ki. Ekkor még csak a falu múltjával kapcsolatos írások jelentek meg a fűzőkapoccsal összefogott, havonta megjelenő lapban. Emlékszem, 50 fillért kértünk egy példányért, hogy a következő számhoz papírt tudjunk venni. Vasárnap délutánonként jöttünk össze, ilyenkor megbeszéltük a teendőket, átolvastuk az írásokat a következő krónikához. Péter bácsi fogadta a látogatókat, és megmagyarázta, mire használták elődeink az összegyűjtött tárgyakat. Volt egy nagy spirálos füzetünk, ami „vendégkönyvként” szolgált, és amibe a gyűjtemény látogatói beírták a nevüket és észrevételeiket.

Már akkor sok iskolás gyermek érdeklődését felkeltette a néphagyomány. Volt olyan testvérpár, aki minden vasárnap megjelent, és mindig beírta a nevét a „vendégkönyvbe”. Ezek voltak a Mikulán-fiúk. Itt találkoztam először egy pici lánykával, aki már akkor nagy érdeklődést mutatott a gyűjtemény iránt, és ragyogó szemmel hallgatta a régi történeteket, figyelte Péter bácsi magyarázatát, hogy mire használták régen a gyűjtemény tárgyait. A kislányt Nagyfalusi Ickának hívták.

1973 nyarán a Hazafias Népfront rendezésében Makón honismereti továbbképzést szerveztek, ahová minket, palotai hagyományőröket is meghívtak. A háromnapos rendezvényen Palotáról részt vett: Asztalos P. Kálmán, Pánczél Józsefné, Ludányi László, Szügyi László és jómagam. Előadást tartott Ortutay Gyula, dr. Börcsök Vince, Gulácsy Éva, dr. Tóth Ferenc múzeumigazgató. A rendezvényen részt vettek Csongrád megye honismereti körei. Az előadást az akkori Kun Béla (ma Kálvária) téri iskolában tartották. Sajnos, én már nem sok hasznát láttam az ott tanultaknak, mert ebben az évben súlyos betegségem miatt már nem tudtam részt venni a honismereti munkában. Továbbra is figyelemmel kísértem és támogattam írásaimmal a mozgalom munkáját, de az összejövetelekre már nem jártam. Viszont 1981 és 1984 között a Zöldértnél dolgoztam, és a brigádommal minden hónapban kitakarítottuk a honismereti múzeumot, és rendben tartottuk Kelemen László sírját.

Asztalos P. Kálmán 1989-ben bekövetkezett halála után Nagyfalusi Ilona vette át a szakkör vezetését és a gyűjtemény gondozását. Munkáját segítette az akkori kultúrház igazgató, Erdélyi Lajos. Amikor férjhez ment, és elköltözött a faluból, édesanyja és húgai folytatták a munkáját. Közben az egyesület megkapta a kultúrház melletti épületet, Vörös János kovácmester házát, amelyhez a kovácsműhely, teljes berendezésével hozzátartozott. A nagy udvar és a kocsiszín lehetővé tette az összegyűjtött gazdasági szerszámok tárolását, ezzel nagyban gazdagodott a gyűjtemény. Péter bácsi halála után – amikor egy ideig hol volt gazdája a gyűjteménynek, hol nem – bizony sok értékes tárgy és írás elveszett. Közöttük egy százéves iratszekrény, sok tit-

kos fiókkal, egy olajfestmény, amely Kossuth Lajost öregkorában ábrázolta, ma a Tápiószelei Falumúzeumban található. Hogyan került oda? Ki tudja? De hiányoznak a Kossuth-bankók, Rózsa Sándor elfogatóparancsa, amelyet kézzel írtak és még Palota névre címezték 1858-ban. Ez a nagyon értékes irat Csikesz Lajos volt iskolaigazgató hagyatékából származott, és Bombolya Lászlóné adományozta a honismereti körnek. Sorolhatnám tovább az elveszett könyveket, a fényképalbumokat, amelyekben a műkedvelő előadások, a palotai sportolók, régi palotai épületek képeit ragasztotta nagy szeretettel Péter bácsi és örök segítője, az akkor még kislány, Nagyfalusi Ilona.

Ma annak örülök, hogy végre van felelős vezetője és gondozója a szakkörnek *Nagyfalusi Istvánné* személyében. Szívből köszönöm, hogy folytatja munkánkat, és továbbadja az ismereteket a mai fiataloknak. Tudom, odafentről Asztalos P. Kálmán bácsi is szeretettel nézi áldozatos tevékenységét!

NÉMETINÉ KODRÁN ERZSÉBET

2.

A kilencvenes évek közepén a palotai honismereti mozgalom keretein belül indítottuk el újra a Csanádpalotai Honismereti Kört, melybe 25-30 palotai jár rendszeresen. A kör tagjai különböző rendezvényeken vesznek részt, és segítik a csanádpalotai honismereti diákkör munkáját. Egyik fő célunk, hogy a falu ifjúságának átadjuk az életünk során megszerzett tudásunkat. Ennek érdekében például a nyári diáktábor ideje alatt kenyérsütést szerveztünk, illetve a táborhoz anyagilag is hozzájárultunk. A kör tagjai nagy segítséget adnak a tájház rendbetételéhez és rendben tartásához, értékes régiségekkel hozzájárulnak a gyűjteményünk gyarapodásához. A honismereti kör tagjai közös kirándulásokon is részt vesznek. Főleg olyan helyekre megyünk, ahol felleljük magyar hagyományainkat. A levéltári napok, író-olvasó találkozók rendezésében, szervezésében jelentős részünk volt. Jó hírünk a falunkon túl is eljutott. Írásainkkal színesebbé válik a *Palotai Krónika*.

NAGYFALUSI ISTVÁNNÉ

A csanádpalotai honismereti diákkör

Jó szokás szerint idén nyáron is megrendezték településünkön a honismereti tábor. A csanádpalotai honismereti diákkörünk 1981-ben alakult *Nagyfalusi Istvánné* akkori könyvtáros vezetésével. Eleinte a gyermekprogramoknak a könyvtár, később a kultúrház, majd az iskola adott otthont. Jelenleg is az iskola falai között működik a honismereti szakkör minden pénteken délután lelkes diákok részvételével. A sok értékes program közül egyről írok részletesen.

A honismereti tábor 2009-ben július 25-től augusztus 1-ig szerveztük meg településünkön. Az első nap apátfalvai kirándulással indult, amelyen szülők és gyerekek egyaránt részt vehettek. Itt részesei voltunk egy kulturális seregszemlének. Sok érdekes dolgot tudhattunk meg a honfoglalás korából. Íjászbemutató, korabeli öltözékek, fegyverek, lovasbemutató szórakoztatta a közönséget. Az apátfalvai program része volt egy kézműves utca megtekintése is. Itt a gyerekek munka közben láthattak egy bőrdíszművest, s vihettek munkáiból is egy-egy csekélységet haza (pl.: egyszerűbb karkötőket). Díszíthettek mézeskalácsot, megismerhették a nemezlabda-készítés tudományát. Főleg a lányok nagy öröme arc- és testfestésre is volt lehetőség. A sort egy agyagozással foglalkozó úr zárta, aki egyszerűbb tárgyakkal örvendeztette meg a gyerekeket. A programon Ilonka néni lánya, *Vargáné Nagyfalusi Ilona* segítségével vehettünk részt, hiszen ő apátfalvai pedagógusként aktív résztvevője volt az eseményeknek. Szülőként nagy örömmel megyek el én is az ilyen családi programokra, mivel hajdan én is a honismereti kör tagja voltam.

Kötélhúzás

A tábor következő napi programjain csak a gyerekek vehettek részt. Helyszíne a tájházunk volt, amely Asztalos P. Kálmán nevét viseli. A szülők és a nagyszülők segítségével és anyagi támogatással járultak hozzá a következő napokhoz. Volt, aki palacsintát sütött, gyümölcsöt hozott. Az idős honismeretes asszonyok is finomságokkal örvendeztették meg a gyerekeket. A helyi csárda vezetője a táborhoz levesekkel és az ételekhez alapanyagokkal járult hozzá. Fontos megemlíteni, hogy a táborban nagy segítséget jelentettek Ilonka néni számára az idősebb honismeretes gyerekek (Takács Viktória, Molnár Kinga, Varga Erika). Ők egyengették a kisebbek útját.

Minden napra más érdekes program jutott. Íjászbemutató Fröhling László és családja közreműködésével. Honfoglalás korabeli ruhák bemutatása, dalok és táncok tanulása Vargáné Nagyfalusi Ilona és a családja közreműködésével. Karikás ostor bemutató és verseny szintén a Fröhlingek és a Varga család közreműködésével. Óvónők kézműves foglalkozást tartottak (Fülöpné Kocsis Ildikó, Molnár Istvánné, Juli óvó néni). A tábor játékos tanulásra is szolgált: ismerkedés a tárgyak történetével (pl.: köcsögök, régi használati tárgyak), államalapító királyunk története, régi játékok megismerése, pl.: kötélhúzás, kiütő, zavarócska, karikás ostor használata, duda.

A tábor egy budapesti kirándulással zárult, ezen is jelen voltak a szülők. A kirándulás a tanultak szellemében zajlott. Elengedhetetlen állomása volt a Népliget, ahova már ismerősként mentek a gyerekek, hiszen a cirkuszlátogatások alkalmával itt is mindig megfordulnak. A kirándulás második állomása a Szent István-bazilika volt. Láthattuk a Szent Jobbot, s egy szerencsés véletlennek köszönhetően betekintést nyerhettünk egy esküvőbe. A harmadik állomás a parlament volt, itt láttuk a Szent Koronát és az Országház előtti Kossuth-szoborcsoportot. Újabb ismeretekkel bővült a tudásunk. Az utolsó állomás a Néprajzi Múzeum volt, ahol a régi paraszti világ tárgyival ismerkedtek meg a gyerekek. Közösen megbeszéltük, mit mire használtak. Voltak tárgyak, amelyeket már ismertünk, hiszen a mi tájházunkban is vannak, s már jól ismertük a funkciójukat. Másokra rácsodálkoztunk, mert ott láttuk először őket. A nap fagyaltozással, s a hazaúton egy kis vetélkedővel zárult. A jó válaszáért a gyerekek csokit kaptak. A csokit a Mars Magyarország juttatta a gyerekeknek Ilonka néni másik lánya, Nagyfalusi Éva segítségével.

Reméljük, hogy a honismereti munka még sokáig virágzik Palotán, s a következő nyár is ilyen élményekben gazdag lesz.

HADOBÁS HELGA

A csanádpalotaiak kőhalmi csoportképe

A csanádpalotai hagyományőrző csoport

25-30 éve még igen aktív néptáncscsoport működött településünkön, amely lassan megszűnt. Azoknak, akik régen táncoltak, most óvodás és iskoláskorú gyermekeik vannak, akik lelkes tagjai a gyermek-néptáncscsoportnak. A gyerekek lelkesedése átragadt a szülőkre is, így 2009 őszén néhány néptáncos szülő elhatározta, hogy nemcsak kísérik gyermekeiket a néptáncórákra, hanem maguk is táncra perdülnek. Badicsné Szikszai Zsuzsanna művészeti vezetésével októberben kezdődtek a foglalkozások. Kezdetben két fiús pár és három lány pár alkotta a csapatot. Dél-alföldi táncokat kezdtünk tanulni, melyet a gyerekekkel együtt adtunk elő a „Palotai Karácsony” műsorában 2009 decemberében, az ő koreográfiájuk részeként. Táncunkat énekkel kísértük, zenei segítséget Kodrán Sándor tárogatóval, illetve a helyi Búzavirág Népdalkör és Citerazenekar adott.

A karácsonyi műsorban való fellépésünk után többen kedvet kaptak a táncoláshoz. Létszámunk 5 fiús párra növekedett, ezen kívül a lányok száma is több lett, így a csoport jelenleg 28 főből áll. Pedagógusok, óvónők, irodai alkalmazottak, mezőgazdasági dolgozók, diákok, nyugdíjasok egyaránt vannak a tagok között. A tagok életkora is különböző, ahogy a 14 éves, szintúgy a 67 éves is aktív tagja a csoportnak. Mára tudásunk sokat bővült; a lányok karikázókat tanultak, a fiúk szatmári és rábaközi verbunkot is tudnak már táncolni. Moldvai táncok sem hiányoznak tudástárunkból.

Kezdetben a régi néptáncscsoport ruhájában táncoltunk, azt kiegészítve, felújítva. Majd a viseletünk is szépült, az önkormányzat hathatós segítségével dél-alföldi viselet készült a lányoknak, fiúknak egyaránt. A ruházat nemcsak az egységesség miatt fontos,

hanem azért is, mert egyre több helyen szerepelünk, egyre több helyre hívnak bennünket fellépni. A palotai rendezvényeken kívül (batyus bál, óvoda bál, Dér-nap, sörfesztivál, városnap, magyar-román barátság házának átadása stb.), vidéki fellépéseink is voltak. Június végén Hercegszántón a „Hármas határ találkozó”-n és Dávodon, a „Bográcsfesztivál”-on vettünk részt, nagy sikert aratva. Augusztusban a szomszédos Kövegy falunapját színesítettük. Külföldi szerepléssel is büszkélkedhetünk, júliusban Magyarvalkón járt küldöttségünk, októberben pedig Kőhalmon, a várjátékokon léptünk fel. A hagyományörző csoport néptáncos tagjai: Ádók Péter, Antal Istvánné, Bánkuti Ágota, Batta Ildikó, Boros Sándorné, Fehér Anna, Fehér János, Fülöp Boglárka, Fülöp Viktor, Fülöpné Kocsis Ildikó, Hajas Lászlóné, Hatiné Szekeres Bernadett, Horváth Erzsébet, Huszár Angéla, Kállai Erika, Kinyó Lászlóné, Kovács Sándorné, Mile Beáta, Nagy Józsefné, Németi Bálint, Selmeczi Józsefné, Szelei Lászlóné, Takács Viktória, Torma Beatrix, Torma Józsefné, Varga Andrásné, Varga Antal, Zilbauer Lászlóné.

Nemcsak táncolással foglalkozunk, kis csapatunk újította fel és tette rendbe a városunk szélén álló, elég elhanyagolt állapotban és környezetben lévő keresztet. Ezen kívül csoportunk néhány tagja tárgyi emlékeket is gyűjt településünkkel kapcsolatban, nemcsak a régmúltból, hanem a közelmúltból is. Ezek kiállítására még nincs helyünk, rendszerezése is a jövő feladata. A hagyományos ünnepek (pünkösddőlő, búcsújárás, menyasszonyi ágyvivés,) palotai hagyományát is felkutattuk, ezt is szeretnénk megfelelő formában archiválni, az utókornak elérhetővé tenni. Nemcsak írásos anyagokat gyűjtünk, hangfelvételeken, filmfelvételeken is próbáljuk megőrizni az adatokat.

Terveink között szerepel néptáncstudásunk bővítése. Most székely táncokat tanulunk, melyet karácsonykor szeretnénk előadni. Keressük a kapcsolatot más csoportokkal, ápoljuk a kapcsolatot a már meglévő barátainkkal. Folytatjuk a gyűjtőmunkát és a felújító munkát erőnkhöz és lehetőségeinkhez mérten.

HORVÁTH ERZSÉBET

A kiszombori Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör

2003. október 6-án alakult meg egyesületünk, mely legfőbb céljának tekintette, hogy megismertesse a község lakosságával a falu történetét, felelevenítse a régi hagyományokat, szokásokat, és színes programokat szervezzen ezekhez a hagyományokhoz kapcsolódóan. Programjainkkal próbáltuk megnyerni a honismereti munka számára az idősebbeket és a fiatalokat egyaránt. Így tagságunk létszáma ma már a kezdeti 10 főről 22 rendes tagra és 11 pártoló tagra duzzadt.

Felvettük a kapcsolatot a helyi civil szervezetekkel, művelődési intézményekkel, térségi folyóiratok szerkesztőivel. A helyi Cigány Kisebbségi Önkormányzattal, a Mosolygó Gyermekarcok és a Kiszomborért Alapítvánnyal többször szerveztünk közös programot, segítjük egymást. Jó kapcsolatot építettünk ki a Marosvidék Baráti

Társasággal. 2004-ben, 2007-ben a „Kávéházi esték” keretében meghívtuk őket, és ezzel alkalmat adtunk a folyóirat és a társaság zombori bemutatkozásának. 2008-ban közös Márton-napi estét rendeztünk a helyi Rónay-kúriában. Tagjaink részt vesznek a társaság által szervezett programokon, kirándulásokon. Így jártunk velük a Vereckei-hágónál és egy erdélyi kiránduláson is. A Marosvidék folyóiratban körünk tagjai is jelentetnek meg írásokat. A helyi Kiszombori Híradóban folyamatosan jelentetünk meg a régi életet, szokásokat bemutató cikkeket. Gyermekek számára pályázatokat hirdettünk a falu életével kapcsolatban. A fiatalok számára a helyi újságon keresztül „Ki tud többet Kiszomborról?” címmel levelező versenyt indítottunk.

Folyamatosan gyűjtjük a lakosság bevonásával a régi életet ábrázoló fényképeket, s ezekből az önkormányzat segítségével kártyanaptárt jelentetünk meg immáron hatodik éve. Az összegyűlt képanyagunkat egy könyvben szeretnénk kiadni. Karácsonykor betlehemes, regőlős játékokat adtunk elő a falu főterén nagyszámú közönség előtt. Máskor az újévi köszöntőket elevenítettük fel. A gyermekek számára Luca-napi vigasságok néven régi hagyományokkal kedveskedünk. Itt lehet megkóstolni a Luca-pogácsát, faragni a Luca-tököt, kézműves foglalkozásokon részt venni, ólmot öntünk, kukoricát morzsolunk, díszítünk gyertyát, mézeskalácsot, és elkészítjük a Luca-széket is. Nagyanyáink süteményei mottóval rendszeresen sütünk finomságokat a helyi művelődési házban. (Rétes, béles, hájas tészták, Luca-pogácsa.)

Húsvétkor locsolkodást szerveztünk már hatodik alkalommal, amellyel bemutattuk a régi öntözködési szokásokat, s kellemes programokat biztosítottunk a gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt. Húsvét vasárnapján a gyermekeknek tojásfestés, állatsimogató, játékos versengések adtak jó szórakozási lehetőséget eleinte a község főterén, az utóbbi időben a kultúrház udvarán.

Felevenítettük a Szent Iván-éji tűzgrás hagyományát (lásd képünkön), amelyen a falu aprajánagyja igen jól szórakozik, sőt már a környékeliek is számon tartják e rendezvényt. Ide várjuk és hívjuk a kézműveseket, akiknél mindent kipróbálhatnak a fiatalok, hogy kedvet kapjanak ezekhez a tevékenységekhez. Mindig hívunk előadókat is: népzenezőket, együtteseket. Honismereti körünk tagjaink ilyenkor lángost sütnek, de volt már nyílt színi malacsütésünk is.

Már hat honismereti tábort rendeztünk a fiatalok számára, ahol érdekes kézműves foglalkozásokon vehettek részt. Például megtanulhatták a batikolást, nemezkeszítést, de a kosárfonás rejtelseibe is belekóstolhattak. Dolgoztak fával, bőrrrel, tanultunk főzni, gyúrtunk és nyújtottunk tésztát, készítettünk tarhonyát. Az egyik évben parlagfüvet irtottunk a gyerekekkel. A táborok egyhetesek, s rendkívül népszerűek. Minden évben megismernek a gyermekek valami helyi hagyományt, illetve egy-egy kismesterséget, és kirándulunk is valahová. 2009-ben több kirándulást is szerveztünk. Például a „Reneszánsz év” kapcsán Vajdahunyadra látogattunk, majd támogatóink részére is szerveztünk egy buszos kirándulást ugyanide.

2004. július 28-án I. világháborús kiállítást rendeztünk, amelyen a helyi Rotundában (lásd képünkön) régi képeket, érmeket és fegyvereket mutatunk be. Minden évben szervezünk kiállítást, és részt veszünk a községi falunapi rendezvényen is.

Az egyik évben a honismereti körös gyerekek és felnőttek divatbemutatót tartottak „Nagyanyáink divatja” címmel. A Zombori Zenés Nyári Esték szervezésében tevékenyen részt veszünk. Volt már a falu főterén a makói szimfonikus zenekar, de a Rotundában gregorián és reneszánsz dallamokkal is találkozhatott a közönség. A helyi műemlék jellegű épületek előéletét kutatjuk, sorsukat figyelemmel kísérjük. A falu legértékesebb látnivalója a Rotunda. Látogatását hétvégeken tagjaink biztosítják önkéntes munkájukkal. Szorgalmazzuk a régi kereszték helyreállítását. Így már három út menti kereszt újult meg a segítségünkkel. 2010-ben tervezzük a következő helyreállítását. Jelenleg a temetőben lévő Rónay-sírok gondozásában segítünk. Részt veszünk tisztasági akciókban, amelyeken a falut takarítjuk. Idős emberek visszaemlékezéseit hangszalagon megőrizzük az utódok számára. Minden évben tavasszal meghívjuk pártoló tagjainkat, támogatóinkat egy kis beszélgetésre, az elmúlt év programjainak felelevenítésére. Beszámolunk tevékenységünkről, s megköszönjük segítségüket.

A helyi Helytörténeti Gyűjtemény épületét, anyagát rendezzük, a falunapon a Rotundával együtt nyitva tartjuk a látogatók előtt. A községi önkormányzat pályázott a helytörténeti gyűjtemény renoválására, és nyert is. Ez számunkra sok munkát ad majd: a tárgyakat költöztetni kell, amíg az építkezés zajlik. Felnőtt honismereti tábort szervezünk majd a tárgyak védelmére, tartósítására. Előadásokat szervezünk, amelyen a nép régi életével, hiedelemvilágával ismerkednek az érdeklődők. Legutóbb Polner Zoltán tartott két előadást.

Az utóbbi években nagy munkába kezdünk. Megindítottunk egy helyi könyvsorozatot, a *Kiszombori füzeteket*, amely a községi kulturális, művészeti élet, valamint a hagyományok bemutatására vállalkozott. Már három számot sikerült megjelentetni nagyon aktív lakossági támogatással. Egyik pártoló tagunk, Borsi Sándor, elkészítette a kiszombori műemlékek térképét. Ennek a kiadványnak a gondozását szervezzük. Szeretnénk néprajzi jellegű ismertetőfüzetet kiadni, felújítva a régit. Tavaly Kiszomboron a kör rendezésében, szervezésében indult meg a „Kukorica-labirintus fesztivál”, amely háromheti aktív nyári munkát jelentett a tagságnak, valamint országos ismertséget hozott a körnek és községünknek is. Rengetegen látogatták, így természetesen az idén is megrendezzük. Minden lehetőséget kihasználunk, hogy a nyert pályázatokkal színvonalasabbá tegyük éves programjainkat.

ENDRÉSZ ERZSÉBET

A makói József Attila Gimnázium helytörténeti köre

Minden polgár számára fontos a lakóhelyéhez, a régiójához való kötődés. Sorra készülnek a településmonográfiák, amelyek a kutatások során feltárt gazdag ismeretanyagok rendszerezésével mélyebb áttekintést nyújtanak az érdeklődőknek. Az iskolai oktatásban helyet kapott a hon- és népismeret tantárgy, amely időkeretet és lehetőséget biztosít a helytörténet intézményes és minden fiatalra kiterjedő megismertetésére. Hogy ez megvalósulhasson, olyan könyvek szükségesek, amelyek a különböző iskolás korosztályok számára feldolgozható módon közvetítik lakóhelyük múltjának történetét, hagyományait, gazdasági, építészeti, kulturális örökségét, bemutatják kiemelkedő személyiségeit. Mivel a mai történelemtanítás alapvetően forrásközpontú, az a legszerencsésebb, leghitelesebb és legérdekesebb, ha olyan helytörténeti olvasókönyvek segítik a nemes célt, amelyekben a levéltárakban fellelt források mellett közérthető kommentárok, változatos, kreatív feldolgozásra inspiráló kérdések és feladatok, bővebb tájékozódást segítő irodalomjegyzék is van. Makón az általános iskolásoknak Kovácsné Bodzsár Zsuzsanna „Az én városom Makó”, a középiskolás és a fiatal felnőtt korosztálynak pedig Gilicze János és Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna szerzőpáros „Város a Maros mentén” című helytörténeti olvasókönyve ad gazdag anyagot a tájékozódáshoz. Makó város önkormányzata 2002 óta minden tanév megnyitásakor átadja a város valamennyi ötödikes és kilencedik osztályos tanulójának ezeket a könyveket, így a településen és a környékén évről évre egyre több család ismerkedhet a város történetével.

A helyi vonatkozások jobban kötik az embereket az egyetemes és a magyar történelem eseményeihez. Ezért Makó legnagyobb – ebben az évben 116 éves – gimnáziumában az 1991-től kialakult iskolai alkotópályázatok meghirdetésének rendszerén belül történelemből évről évre helytörténeti témák kutatását és megírását kapják feladatul a diákok. Iskola- és családtörténet, Makó vagy a környező kistelepülések kiemelkedő

személyiségei, a város és a megye múzeumai, levéltárai, könyvtárai, művelődési házai, Makó szobrainak és emléktábláinak történeti vonatkozásai, a Makó szellemi életében meghatározó szerepet játszott Espersit János munkásságának és baráti körének, valamint a József Attila nevét viselő városi intézmények történetének feltárása sok diákot ösztönzött kutatásra, az idősebbekkel az elmúlt időkről történő beszélgetésre, fotózásra, albumok összeállítására. A régi és mai diákélet összehasonlítása, a makói kultúra, sport és oktatás jeleseinak életpályái, sikerei, a Makót turisztikai szempontból bemutató prospektus összeállítása szintén sokak érdeklődésére tartott számot. Az elkészült pályamunkákat évente a gimnázium aulájában kialakított alkotópályázati kiállításon lehet megtekinteni, amelynek ünnepélyes megnyitóján a legjobbak díjakat kapnak.

A honismeret kedvelőiként 1996 óta vesznek részt a makói gimnazisták a Honismereti Szövetség által megszervezett történelmi-művelődéstörténeti versenyeken. Sok-sok munkát, tudást és szép élményt adott nekik az „Emese álma”, a „Felkelt a napunk”, „A tudás forrásai” és a „Hős Rákóczi népe” versenysorozat, amelyeken többször a területi és az országos döntők dobogós helyeire jutottak. Közben csapataik kis közösségekké kovácsolódtak, barátságokat kötöttek, bejárták az ország különböző tájait és városait, életre szóló útravalókat szereztek nemcsak a magyar hazáról, hanem a hasznosan tevékeny életről, az emberi kapcsolatok léleképítő erejéről is.

Ilyen szellemiséggel működik a makói József Attila Gimnáziumban 2002 szeptemberétől a diákok helytörténeti köre, amelyet Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna vezet. Az első tanévben a helytörténeti olvasókönyv anyagainak feldolgozása kezdődött meg heti egy órában. Makó és környéke őstörténetével, a Maros vidékének talajviszonyaival, növény- és állatvilágával, a környék régészeti anyagainak megismerésével, az államalapítás korának a Maros mentén kialakult viszonyaival foglalkoztak részletesebben a tanulók. A következő évben a Csanád nemzetség századainak, majd pedig Makó török kori forrásainak tanulmányozása jelentette a foglalkozások fő anyagát. Közben felvetődött egy gyűjtőmunka ötlete, ami 2004 tavaszán az iskolában egy jelentős helytörténeti körű gyűjteményes kiállítás összeállításához vezetett. A kör tagjai családjaiknál, szomszédoknál, ismerősöknél kutattak régi tárgyak, pénzek, írásos dokumentumok, könyvek, fényképek, népi kézműves eszközök, játékok, képeslapok, újságok után, rendszerezték, cédulázták azokat, leírták előkerülésük, esetleg készítésük rövid történetét, keletkezésük, tulajdonosaik adatait, és nagy sikerű, látványos kiállítást rendeztek az iskolában, amelyet – elismerésüket kifejezve – városi érdeklődők, szakemberek is megtekintettek.

A 2004-2005-ös tanévben új programokkal bővült a helytörténeti kör munkája. A városi önkormányzat által meghirdetett városismereti versenyen a kör több csapattal is részt vett. Ezen kívül kirándulásokat szerveztek a szomszédos településekre. Karácsony előtt az apátfalvi Szigetházba látogattak el, ahol a népi kézművesség remekeiből készített kiállításban gyönyörködhettek, régi népi berendezések és eszközök használatával, a kézi szövés és fonás rejtelmével ismerkedtek meg, még a karácsonyi szalmacsillagok és díszek készítését is megtanulhatták. Januárban a Csongrád Megyei

Honismereti Egyesület tagjainak meghívására a szegedi Móra Ferenc Múzeumban velük együtt megtekintették Bálint Sándor helytörténeti kutató és néprajztudós életéről, munkásságáról szóló, a hagyatékából összeállított gyűjteményes kiállítást. A „legszögédibb szögedi” elnevezéssel illetett Bálint Sándor igen színvonalas emlékkiállítása, a Honismereti Egyesület tagjai részéről a szíves fogadtatás nagy lelkesedéssel töltötte el a fiatalokat. Élményeikről beszámoltak a „JAG-Világ” című iskolaújságban más diákok érdeklődését is felkeltve ezzel a kör tevékenysége iránt. Tavasszal a kiszombori tájház gyűjteményének és a Rotundának a meglátogatására indultak.

2005 novemberében Mezőhegyesre utaztak, ahol a város nevezetességeit, a ménesbirtok központját, a kocszi múzeumot, a lóistállót, a Nóniusz Hotelt a kör egyik tagja mutatta be. Érdekes volt az egykori majorság, illetve uradalom, valamint a város helytörténeti múzeumának megtekintése is. 2006 márciusában Kiszomboron a Rónay-kastélyt, a templomot, a Rotundát és a helytörténeti gyűjteményt tekintették meg Badicsné Szikszai Zsuzsanna vezetésével.

A 2006-7-es tanévben a „Város a Maros mentén” című helytörténeti olvasókönyv anyagából a XVIII–XIX. századhoz kapcsolódó részeket dolgozták fel. Az iskolai alkotópályázatnak a Makót ismertető és népszerűsítő prospektusok, illetve a környék településeiről készült reklámanyagok kategóriájában 47 pályamunka érkezett be a diákoktól, köztük határon túli településeket bemutató pályamunkák is szerepeltek: Pécska és Zenta történetének és nevezetességeinek prezentálása. A téma nagyon népszerű volt, és nagyon szép, tartalmas munkák születtek. A márciusi kiszombori kirándulásukon, a művelődési házban megtekintették a helyi színtársulat Ludas Matyi című előadását. Máskor a makói levéltárban a levéltári kutatásokról kaptak tájékoztatást az érdeklődő diákok. Az Ifjúsági Honismereti Akadémián az „1956 Makón” című előadásával sikeresen szerepelt Bézi Katalin, akinek előadása a Honismeret folyóiratban is megjelent.

2007 őszén a kör diákjai a városi könyvtárban meghallgatták Bogoly József Ágoston helytörténethez kapcsolódó előadásait Szikszai Györgyről, Makai Emilről, Dobsa Lajosról, Szirbik Antalról. 2007 decemberében a hódmezővásárhelyi Emlékpontba látogattak el a helytörténeti kör tagjai, ahol állandó kiállítás keretében a legkorszerűbb kiállítási technológia teszi tapinthatóvá és felfoghatóvá azokat a történelmi folyamatokat, amelyek Hódmezővásárhely és környéke lakóinak életét meghatározták a múlt század második felében (1945-1989). A termék sora illusztrálja a Rákosi- és a Kádár-korszak politikájának és életének jellemzőit, amelyekről a tárlatvezető sok érdekességet mondott. Felhívta a figyelmet a vörös falak szimbolikájára, magyarázta a feliratokat, az idézeteket, biztatott az interaktív lehetőségek használatára. A diákok behallgattak a fülhallgatókon elérhető vallomásokba, kipróbálták egy hosszú teremben levő asztalon az érintésre megjelenő korabeli vásárhelyi képek, viccek, filmek, dokumentumok elérését. Rengeteg tárgyi és fotóanyag szemléltette a város és környékének életét a kollektivizálás, az ellenállás, a koncepciók perek, az 1956-os forradalom és a Kádár-korszak idejéből. Kitüntetések, munkásörruhák, fegyverek, szobrok, festmények,

2008-ban a vásárhelyi Emlékpont előtt

makettek, korabeli használati tárgyak és eszközök látványosan elrendezve alakítottak ki a látogatókban globális képet és hangulatot a múlt század második felének világáról. Egy makói séta során felkeresték az Erdei Ferenc-emlékhelyeket. Erdei

Ferenc a makói gimnáziumban tanult, kiemelkedő tudományos, közéleti és politikai pályafutása révén József Attila mellett Makó talán legismertebb szülőtte, hagyományok gyermeke. Jelentős szerepet játszott a Makón zászlót bontó Márciusi Front megalakításában, amelynek 2007-ben volt a 70. évfordulója.

2008 májusában emlékezetes kirándulást tettek Óföldre. A 22 diáknak az Árpád-kori alapokra épült középkori eredetű erődtemplom, a helytörténeti gyűjtemény és a Návay-kastély megtekintése szép élményt jelentett Vass Józsefnek, az óföldéki Honismereti Klub vezetőjének kalauzolásával. „A Város a Maros mentén” című helytörténeti olvasókönyv témáinak feldolgozása keretében Erdei Ferenc, Hollósy Kornélia, Dobsa Lajos, Návay Tamás, Lonovics József életútja mellett a makói hagyományteremtés, a hivatalviselők és a népességváltozás történetében is elmélyedhettek a Kör tagjai.

2009 márciusában Szegedre utaztak a honismeret napjának megyei rendezvényére. Szeptemberben ismét Hódmezővásárhelyre tettek kirándulást, ahol a Németh László Könyvtárban Ormos Zsuzsanna művésztanár képzőművészeti alkotásaiból rendezett kiállítás és a város építészeti nevezetességeiről készült két rövidfilm megtekintése után a Kőfalon sétálva az Alföld Galériába jutottak, ahol a vásárhelyi festők képeivel ismerkedhettek a kör tagjai. A programon a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjaival együtt vettek részt. Makón a Szirbik Miklós Emlékházat nézték meg a reformáció napján. 2009 őszén a Csongrád Megyei Levéltári Napok makói előadásain Debreczeni Bárány Ágoston délvidéki történetíró életútjával és Torontál vármegye 18-19. századi történetével ismerkedtek meg a diákok. A gyulai Ifjúsági Honismereti Akadémián Kun Kitti Kata előadása a családfakutatással kapcsolatos témában szép sikert aratott.

2010 elején a diákok elkészítették pályamunkáikat az iskolai történelmi-helytörténeti alkotópályázatra Espersit János, Erdei Ferenc, Galamb József, Lonovics József, Hollósy Kornélia, Dégi István, Diósszilágyi Sámuel, Tóth Aladár és még számos ismert

A vásárhelyi Németh László-émlékszobában

makói személyiség életútjáról, mivel ebben a tanévben az iskolai alkotópályázati témát Jeles makóiak címmel írta ki a tanári munkaközösség. Makón született vagy élt, és egykor itt dolgozó, életük során Makóhoz kötődő ismert személyiségek életpályáját kutatták,

akikről utcát, teret, házat, városrészt neveztek el városunkban, vagy emléktáblát állítottak tiszteletükre. Az elkészült 21 pályamunkában írók, tanárok, zene- és képzőművészek, színházi és gazdasági szakemberek, orvosok, értelmiségiek, színészek, politikusok, egyházi személyiségek, ügyvédek, sportolók szerepeltek. A pályázatok közül négy – külön kategóriában elbírálva – Mezőhegyes jeles személyiségeit mutatta be.

2010. március 19-én tíz köri tag részt vett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület ünnepi megyei rendezvényén, amelyet Hódmezővásárhelyen, a vásárhelyi levéltárban, a honismeret napja alkalmából szerveztek. Megtekintették a húsz éve működő egyesület történetét és tevékenységét széleskörűen bemutató kiállítást, majd meghallgatták a honismereti mozgalom tevékenységéről, nagy egyéniségeiről, megyei gyűjteményeiről szóló felolvasó ülés 14 előadását. 2010 áprilisában a Maros-hidak történetének és a vasútépítés városfejlesztő hatásának témakörében tartották foglalkozásaikat. Májusban, a tanév időszakában Makón felkutatott emléktáblák anyagának rendszerezése folyt, és ellátogattak a Makói Honismereti Kör foglalkozására, ahol a korábbi években kialakított együttműködés hagyományát megerősítették, az ott készült fotó a megyei honismereti tevékenységet bemutató kőszegi kiállításon is szerepelt.

A 2010-11-es tanévben is változatos helytörténeti témákat dolgoznak fel a körben. Források elemzése Csanád vezérről, Szapolyai és a török követ története, Tinódi Lantos Sebestyén „Erdéli históriá”-ja, Makova a csanádi szandzsák deftereiben, az ínségleves receptje, az ACSEV története, a millennium Makón, Espersit János és köre, felhívás a magyar béke revíziójára, József Attila Makón, amatőr színjátszás a Rákosi-korban, Makó városjelképei, a makói konyha specialitásai teszik érdekessé a kör foglalkozásokat.

A gimnázium és a helytörténeti kör diákjai számára igen fontosak a külső kapcsolatok, a város és a megye tudományos igényű rendezvényei. Több éve sokan rendszerezen meghallgatják a Csongrád Megyei Levéltári Napok makói előadásait, ahol az or-

Látogatás a makói Szirbik Miklós emlékházban

szág ismert történészei, levéltárosai, muzeológusai, helytörténeti kutatói ismertetik új kutatási eredményeiket. 2002 novemberében a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület éves záró közgyűlését a József Attila Gimnáziumban tartotta. 2007-ben a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjaival közösen meglátogatták a szegedi felújított szeccsiós Reök-palotát és egy fotókiállítást. 2008. március 28-án honismereti-helytörténeti gyűjtőmunkáikból ismét kiállítást rendeztek az országos honismereti napon, ekkor vendégül látták Bartha Évát, a Honismereti Szövetség titkárát, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Makói Honismereti Kör tagjait, velük együtt emlékeztek zenés-verses irodalmi összeállítással Bél Mátyásra és a honismereti mozgalom jelentőségére. A helytörténet iránt érdeklődő diákok írásai, tanulmányai megjelennek a Marosvidék kulturális folyóiratban, a Makói Honismereti Híradóban, a versenyeken elért eredményeikről rendszeresen tudósít a Délvilág és a Makói Hírek.

A kör munkájának és kapcsolatainak bővítésében még adódtak lehetőségek. A civil szervezetek közül a Makói Honismereti Körrel 2007 decembere óta élő a kapcsolat, azóta több közös programot szerveztek velük, múzeumlátogatást, megemlékezést, karácsonyi hangulatú műsort. Terveikben szerepel még eljutni távolabbi régiókba, hagyományőrző csoportokkal együttműködni, jó előadókat vendégül látni. Elmélyedni a lokális történelem megőrzésre méltó rejtjelmeiben, és feltárva azokat megőrizni, továbbadni még több, gyökereihez kötődő fiatalnak.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

A Makói Honismereti Kör

Azon a szép őszi délutánon, 1988. november 17-én tizenöten-húszan, nyugdíjasok vagy nyugdíj közelében lévők, a helytörténetet szeretők és pártolók gyülekeztünk a városi népfront helyiségében azzal a szándékkal, hogy szervezetet, kört alakítsunk. A nemes ügy előkészítője, fő mozgatója *dr. Forgó István* nyugalmazott tanácselnök, aki az eltelt két évtized során nagy szakértelemmel és aktivitással vezette munkánkat. Az időpont kedvezett a politikamentes, civil szerveződés elindulásának, mert az egyre erősödő új szellemi áramlatok a demokratikus átalakulás kezdetét, a rendszerváltást eredményezték. Az alakuló közgyűlésre a legfontosabb dokumentum, a szervezeti szabályzat tervezetét öt pontba foglalva Forgó István készítette el és ismertette. A közgyűlés a felolvasás után a szabályzatot elfogadta, Forgó Istvánt egyhangúlag elnökké választotta, ezzel hivatalossá vált a kör létrejötte. A házigazda jogán Gyarmati András, a népfront városi titkára köszöntötte a megjelenteket. A közösség munkájához sikereket kívánt.

A kör megalakulásakor emlékeztünk az elődökre. Városunkban korábban is működtek történészek, segítőkész lokálpatrióták, akik fáradoztak a múlt feltárásán. Szervezetet hoztak létre, kiadványokat jelentettek meg. Megemlíthetjük az 1947 és 1952 között működő *József Attila Irodalmi és Történelmi Társaság*ot, amelynek tagjai városunk irodalmi hagyományait ápolták. A *Juhász Gyula Irodalmi Kör* 1959-ben alakult meg, mint helyismereti fórum. 1983-ban a Radnóti-pályázat megjelentetésével a mozgalmat újból elindította.

Körünk életének fontos eleme a *Makói Honismereti Híradó*, mely tevékenységünk nyilvános fóruma. Első száma 1989. március 20-án jelent meg, tartalmazza az alapdokumentumot és a Köszöntőt. Azóta huszonnégy évfolyamának 31 száma jelent meg, borítóján a jellegzetes emblémával, ami egy lombos fát ábrázol, amely szétágazó gyökereivel kinyitott könyvből táplálkozik. A lap körül az írogatók társaságából egy kis műhely alakult ki, változatos témákban jelentették meg írásait. A két évtized alatt kialakult az olvasótábor. A Híradó megjelenését az alapszabály III. pontja törvényesíti, költségeit a felügyelő városi önkormányzat finanszírozza. A kiadványsorozat témáiból kitűnik, hogy környezetünket, városunk múltjának kevésbé ismert tényezőit igyekszünk megismerni, és megismertetni másokkal. Részt veszünk a hagyománykincs feltárásában, bemutatásában. A hazaszereget, a táj és szűkebb hazánk, a város iránti tisztelet köt össze bennünket.

Az eltelt évek során összetartó, egy nyelven beszélő közösséggé formálódtunk elnökünk vezetésével, akinek gazdag életútja példa és tekintély volt előttünk. Számára a

nyugdijas idő nem a szobába zárt passzív pihenést jelentette. Nyugállományba vonulása után is megmaradt mozgékonyága, társadalmi feladatokat vállalt, rendezvényeken jelent meg, és lekötötte a honismereti kör vezetése. Szerkesztette, nyomdai megjelenítésre előkészítette a Híradót, amelynek egyben szerzője is volt. Minden számában írással jelentkezett, emlékezetének mély kútjából mindig merített új témát. Írt a madarakról, fákról, a marosi ártéri erdőkről, írásaiban megmutatkozott a természet, a föld szeretete, amit talán génjeiben hordott. Kis kertet is művelt, gyakran beszélt a szép természetről. Az ő rovata volt a várost érintő évfordulók közlése. Könyv alakban is megjelentette Makó város történeti kronológiáját. Kimagasló személyiségekről szeretett tanulmányokat írni, így Széchenyire és Justh Gyulára is emlékezett cikkeiben.

Erdei Ferencről több Híradóban írt. 1995-ben azt írta: „most lenne 85 éves a tehetséges, sokoldalú államférfi”; „pályafutása során tornyosultak előtte akadályok, de verekkel haladt a számára kijelölt úton. Életműve semmit sem veszített értékéből, érdemes elgondolkodni azon, hogy milyen veszteség korai halála.” 2006-ban „Erdei Ferenc az Ember” című cikkében barátként fejtette ki gondolatait. „Erdei Ferencről én csak alanyi módon tudok beszélni. Írásaiban, találkozásaink, barátkozásaink és levelezéseink során sok tanulságos adalékot szereztem tőle életem alakításához.” Forgó István élete alkonyán írásaiban visszatért szülőfalujához. „Csanytelek története és tájszavai” című munkájáért otthon is díszpolgári címet kapott.

Vezette jó hangulatú összejöveteleinket, a köri élet fontos részét. Havonta egyszer találkoztunk, a hónap utolsó csütörtöki napján, még nyáron sem szüneteltünk. Ezen, a Híradóban megjelent program szerint egy előadó választott helytörténeti témából beszámolót tartott, amit hozzászólások követtek. Utána szó esett a kiadvány előkészületeiről, majd kötetlen beszélgetés folyt estébe nyúlóan. Decemberben mindig évbúcsúztatót tartottunk, amelyen a családtagok is megjelentek. Pista bátyánk az utóbbi időben említette, hogy egészsége nincs rendben, de nem panaszkodott. Változatlan szorgalommal gyűjtötte a kéziratokat, szerkesztett és írogatott. Azonban a gyilkos kór legyőzte szervezetét, 2009 júliusában elhunyt. Váratlan távozását megdöbbenéssel fogadta családja, sok barátja és mi, a Makói Honismereti Kör tagjai. Július 30-án emlékére megemlékező gyászösszejövetelt tartottunk. A Kör mindenese, alapítója nehezen pótolható, nagy úrt hagyott maga után. A további vezetést a korelnökünk, Szabó Jenő alapító tagunk vállalta. Mindig akadt elég téma, így a Makói Honismereti Híradó évi két alkalommal megjelenhetett. A kiadványunkban közölt írások tanúskodnak honismereti körünk tagjainak érdeklődési területeiről, és egyben fémjelzik a Makói Honismereti Kör munkáját. Szabó Jenő sokoldalú, aktív szerző. Szívesen foglalkozik szűkebb hazájának, a Vertán-telepnek a történetével, néprajzával, szokásaival, a disznótorokkal és a gyermekek játékaival. Könyv alakban megjelent munkái: „A cigányzenészek albuma”, „A makói színészek egy csokorban”, „A makói fotografálás története”. A villanyvilágítás makói bevezetését folytatásokban közölte. A numizmatika szakértője, képeslap gyűjteménye kiállításon szerepelt.

Rác Sándor Földeák szülötte, a néprajzi gyűjtés lelkes művelője (képünkön). Nyilatkozatában néprajzkutatónak vallja magát. Több község tájszótárát készítette el és jelentette meg. Néprajzi gyűjtőpályázatokon eredményesen szerepelt. Fontos közéleti tevékenysége volt a vakok és gyengén látók klubjának vezetése, munkájáért Louis Braille-díjat kapott. *Siket István László* kedvelt témája a mesterségek leírása; „Szabók, a ruhakészítés mesterei” című dolgozatával pályázaton szerepelt. A vándorlegények és tanoncok élete is érdekli. Nagyobb lélegzetű munkája a Szegedi utca és a Főtér története. A görög katolikus iskola leírása könyv alakban jelent meg. *Sipos István* „Makói szilánkok” címen a régi népélettel foglalkozik, értékes könyv- és néprajzi gyűjteménnyel rendelkezik. Tárgyaival már több kiállításon szerepelt. *Rakonczai János* Földeákon élő kőműves mester, körünk szorgalmas tagja. Sokat fáradozott községe műemlékeinek megmentésén. Egy nap vendégei voltunk, amikor megmutatta az általa felújított temetőkapornát és a stációkat. Majd pályázati pénzből a Návay család síremlékét is rendbe tetette. A falu szélén pedig a pusztulástól megmentette a Mária kegyhelyet.

Vass József körünknek is tagja, egyben az Óföldeáki Hagyományörző Klub vezetője, a Magyar Kultúra Lovagja és Kós Károly-díjas helytörténész. Meghívására a községi kör rendezvényeit rendszeresen látogatjuk. Lakóhelyének és a Návay családnak lelkes kutatója, ismereteit füzetekben jelenti meg. Az összegyűjtött tárgyi emlékekből állandó kiállítást rendezett. A képeslapsorozaton szerepel a község ősi erődtemploma, tájunk műemléke. *Erdélyi Béla*, kiszombori születésű építész technikus nagy szakszerűséggel írt tanulmányt faluja építészettörténetéről. Fafaragásai, citerái kiállításon szerepeltek. *Baranyi Imre* termékeny verselőnk, „A végtelenben” címen jelent meg verskötete. *Lengyel Rudolf* banktisztviselő az 1970-es árvíz kitelepítési gondjaival foglalkozik, majd „Kolozsvári emlékeim” című írásában szülővárosát és családját mutatja be. *Zsikai István* a város egyetlen antikváriumának tulajdonosa. Kedvenc hobbija a vadászat; írásaiban a természet leírásával, a Maros vidékének élővilágával foglalkozik. Vadászkönyvekből komoly gyűjteménye van. *Csorba Ferencet*, az egykori híres Makói Gépgyár lakatosát üzemének története foglalkoztatta. *Bogdán Károly* tanár körünk fotósa. Nagy szakértelemmel örökítette meg a fontos eseményeket; videó összeállításai külön élményt jelentettek a köri foglalkozásokon. Szívesen nézegetjük a városunkról készült régi képeit.

Körünk életét színesítették a kirándulások is. Már a megalakuláskor elhatároztuk, hogy minden évben beépítünk a programunkba egy napot, amikor valamelyik környékbeli községbe látogatást teszünk. Ezt sikerült megvalósítanunk, mert a közeli településeket, azok műemlékeit végiglátogattuk. Nem kellett külön kísérelő, minden településen találkoztunk lokálpatriótákkal, akik szívesen bemutatták helységük értékeit.

Az első években kezdtük a kis Bökény faluval, amely házsorával a marosi töltés aljában fekszik, távol a világ zajától. Egy idős falulakó kalauzolt bennünket a szinte érintetlen ártéri erdőben, amelynek vízpartján ritka vízimadarak békésen vadásztak. A régi idők is szóba kerültek. A Maros a partfalból régi sírokat és tárgyi mellékleteket mosott

A gimnáziumi szak-
kör és a Makói Hon-
ismereti Kör tagjainak
találkozásán

ki, munkát adva a régészeknek. Néhány kilométerre, települt a soknemzetiségű Magyarcsanak templomával, amelyet szintén megtekintettünk. Más alkalommal, a határátkelőn keresztül, a szomszéd Ócsanak Szent Gellért templomát csodáltuk meg. Eljutottunk Nagyszentmiklósról is, ahol a Nékó-házban két neves szülöttének, Bartók Bélának és Révai Miklósnak az emlékeit nézhettük meg, majd megkoszorúztuk Bartók szobrát. A Maros partján Kiszombort a helyi születésű klubtársunk segítségével jártuk be. Először a Rónay-magtárban kialakított helytörténeti gyűjteményt néztük meg, majd a szomszédban, a kúriából létrehozott Gólya vendéglőt. A temetőben tett látogatás után déli vidékünk értékes műemléke, a Rotunda következett. A Marostól eltávolodva, Csanádpalotán lelkes helytörténészekkel találkoztunk, akik bemutatták az Asztalos P. Kálmán neves néprajzos tájházában rendezett kiállítást, megkoszorúztuk Kelemen László, az első magyar színigazgató síremlékét. Földeáki és óföldeáki látogatásaink során két klubtársunkkal, Rakonczai Jánossal és Vass Józseffel alakult ki a legszorosabb vidéki kapcsolatunk.

Az eltelt két évtized alatt sokan eltávoztak az élők sorából, kegyelettel emlékezünk rájuk. Szabó Jenő barátommal ketten maradtunk az alapító tagok közül. Új belépőkkel gyarapszik honismereti körünk létszáma, azonban így is magas az átlagéletkor. A fiatalítás tehát fontos. A helyi József Attila Gimnázium Helytörténeti Körével a kapcsolat ez év nyaratól Pál Lászlóné tanárnő vezetésével szorossá vált. A hó végi szokásos találkozásaink közül néhányat közösen rendeztünk, amelyre gimnazisták is eljöttek. A szeptemberi összejövetelünkön egy diáklány a Széchenyi-év alkalmából felolvasta díjnyertes pályaművét. A fiatalok decemberben zenés-verses karácsonyi ünnepséggel teremtettek meghitt hangulatot az idősebbeknek. A Híradóban a fiatal kutatók színvonalas írásai is megjelenhetnek. Óföldeákon együtt voltunk a Magyar Kultúra Napja alkalmából rendezett nyílt napon, helyben pedig megtekintettük a Makói Sportmúzeumot és a Szikszai-Szirbik Református Egyházi Gyűjtemény állandó kiállítását. Időnként rendezvényekkel kapcsolódunk a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülethez is. A levéltári napok előadásait körünk tagjai és a diákok is hallgatják. Honismereti rendezvényeiken az érdeklődők is részt vehetnek, az éves program közösen készül. A Makói Honismereti Híradó 2010/1-2. számának szerkesztését Pál Lászlóné végezte el. Így több generáció együttműködésével bízhatunk honismereti körünk megújulásában.

SIKET ISTVÁN LÁSZLÓ

A makói Erdei Ferenc Honismereti Szakkör

A néprajznak mint tudománynak, a régi hagyományok megismerésének jelentős szerepe van a nevelésben. A népi kultúra megismerése annak a tanulságnak a levonásával jár, hogy az elődök nehéz gazdasági és társadalmi körülmények között milyen nagyszerű alkotásokat tudtak létrehozni. Az 1970-es években sorra alakultak az általános iskolákban a honismereti szakkörök, a lelkes diákok tanári irányítással, valamint muzeológusok segítségével gyűjtőmunkát végeztek lakóhelyükön és környékén. A paraszti élet hagyományaival ismerkedtek, eszközöket, népviseletet, mondókákat gyűjtöttek. Iskolamúzeumot hoztak létre, lerajzolták a gyűjtött tárgyakat, eljátszották a népszokásokat, a gyerekjátékokat.

Most az Erdei Ferenc Honismereti szakkör munkáját kívánom bemutatni, amely 1974-ben alakult Makón a Farkas Imre Általános Iskolában, és vezetésemmel 1983-ig működött. A szakköri tagokat a gyűjtőmunkában Felföldi László muzeológus és felnőtt pártoló tagok is segítették. Az elsődleges cél egy iskolai helytörténeti múzeum létrehozása volt. Kezdetben régi gyermekjátékokkal ismerkedtünk meg, amelyeket Makón és környékén játszottak például csigória-gágária, bige, bic, pandúrozás. A Csongrád megyei honismereti pályázaton II. díjat nyertünk a játékok bemutatásával.

Az apátfalvi népművész-mester, Kardos István dél-alföldi csárdást és egy betlehemes játékot tanított a szakkör tagjainak. A téli népszokást bemutattuk 1975 májusában, a Hagymaházban a Honismereti Napokon. „Gulyás vagyok, vígan őrzöm nyájamat, / Furulyámmal vígasztalom magamat. / Ha behajtom nyájamat az akolba, / felpattanok kajla-bajla csacsimra, / Füle közé vágok a nagy bunkós botommal. / Ha jól lakok fordított kásával, / Nem cserélek én százhusz tekenyős békával.” (Kardos István).

A szakkör tagjai több alkalommal meglátogatták az idősek napközi otthonát, ahol népszokásokat, mondókákat, babonákat, időjáráshoz kötődő népi megfigyeléseket jegyeztek le. Például: „Ha András napkor megárad a Maros, a következő évben kijön a medréből.” „Jeget tör Mátyás, ha talál, ha nem talál, csinál.” Nagy érdeklődéssel gyűjtötték a tanulók a babonákhoz kapcsolódó szokásokat. Például: „Ha a kakas egyet kukorékol, akkor váratlan vendég jön, ha háromat kukorékol, másnap eső lesz.” „Újholdkor ütni kell a zsebben a pénzt, és akkor pénz áll majd a házhoz.”

1980. október 26-án a megyei honismereti napok megnyitóján a Hagymaházban szakkörünk dramatikus játék keretében bemutatta Erdei Ferenc életútját. „Erdi Ferenc emlékére és részben az ő munkáiból összeállított kis műsort mutattak be a kisdíákok. Furcsa talán, de így van: tudtak újat mondani a hallgatóságnak. A kisiskolások azt mutatták be, – és ez az, ami a nagy tapsot kiváltotta, – hogy érdekli őket a múlt.”¹

A Szegedi Móra Ferenc Múzeum honismereti pályázatán 1981-ben első díjat nyertünk a „Makói gyógy módok” című pályamunkával. A 27 oldalas dolgozatot 38 színes

¹ Magyar Nemzet 1980. okt. 26.

A szeged-móravárosi szakképző iskola helytörténeti köre

A 126 éves *Szegedi Ipari, Szolgáltató Szakképző és Általános Iskola Szeged-Móravárosi Tagintézménye* elődiskoláiban egy-egy tanáregyéniség vezetésével hosszabb-rövidebb ideig működött honismereti kör. Jómagam 2001-től alakítom a gyerekeket tudatos honismerővé. Már az első érettségiző osztályomnak, 2003-ban Szeged irodalmi emlékhelyeiről kellett felelni az érettségi vizsgán. Ez természetesen csak úgy volt lehetséges, hogy előtte végigjártuk Szeged irodalmi szempontból fontos helyszíneit, olvastuk a szegedi szerzők írásait. Az új típusú érettségi vizsga kéri a hon, a szülőföld értékeinek bemutatását. 2007-ben irodalomból és történelemből egyszerre érettségiztettem. Felemelő élmény volt nekem, a tantestületnek és az érettségi elnököknek, hogy mindkét tantárgyból honismerettel kapcsolatos tételt is hallhattunk a diákoktól. 2010-ig tizenegy osztályt érettségiztettem vagy egyik, vagy másik tárgyból. Milyen utat járunk be a középiskolában az érettségiig? Tevékenységünk szerteágazó.

1. A tanórákon különös figyelemmel olvassuk az írásos dokumentumokat. Történelemórán pl. a 11. osztályos tankönyvből a Szegeden, a Kárász-házban 1849. július 28-án megszületett nemzetiségi határozatot. Sok más forrást is beviszek az óráimra, pl. Ptolemaiosz leírását Partiszkonról, azaz a Szeged helyén létezett ókori településről, IV. Béla adománylevelét, II. Ulászló 1498-as kiváltságlevelét, az alsóvárosi templom katolikus kézen maradásának legendáját, Tinódi Lantos Sebestyén Szeged veszedelme című históriás énekét, amelyben Szeged török általi elfoglalását és 1552. évi sikertelen felszabadítását örökíti meg. Olvasunk és tanulunk az 1719-es „szabad királyi városi állásba” vételről; a szegedi nemzetőrökről és vezetőjükről, Korda Jánosról; Rózsa Sándorról; a Szeged város szerkezetét átalakító 1879-es árvízről; a kolozsvári egyetem Szegedre költözéséről; Szent-Györgyi Albert (aki Szegeden, a Déri-iskola épületében fedezte fel a C vitamint) politikai szerepéről; a szegedi gettóról; az oroszok 1944. október 11-i szegedi bevonulásáról stb. Irodalomórán Juhász Gyula verseit, köztük a Dózsa feje, a Tiszai csönd, a Tápai lagzi címűt; Móra Ferenc írásait; Mikszáth Kálmán regényein és novelláin kívül az 1879-es szegedi árvíz idején írt nagyhatású cikkeit is olvassuk; beszélünk a szegedi színházról stb. De magyar nyelv tanórán is előkerül a helyismeret. Pl. Kossuth Lajos Szeged népéhez intézett beszédét retorikai szempontból is vizsgáljuk.

2. 2009-től az iskolánk történetét bemutató „Emlékkönyv Szeged Szabad Királyi Város Iparostanonc-iskolája és a belőle létrejött Szeged-Móravárosi Szakközép- és Szakiskola 125 éves jubileumára” című könyv is rendelkezésünkre áll, s abból források segítségével ismerkedünk a hajdani tanoncok életével, a különböző szakmák valamikori oktatásával.

3. Honismereti körünk gondozza az iskola szakmatörténeti és néprajzi gyűjteményét.

4. Vannak olyan tanéveink, amikor vendéget hívunk iskolánkba, és egy-egy honismereti témáról hallgatunk meg előadót. Egy nagyapa háborús fogságáról mesélt nekünk. Műszaki szakközépiskolás diákjaim feszült figyelemmel hallgatták Bogdán

A Juhász Gyula-emléktábla avatásán és szakköri foglalkozáson

Lajost, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület titkárát, iskolánk egykori tanoncát, aki a szitakészítés fortélyait, a mára már kihalt mesterséget mutatta be.

5. Igazán szép emléke marad diákjaimnak 2008-ból az iskola udvarán található Juhász Gyula emléktábla leleplezése. Iskolánk főépülete ugyanis a századfordulón kórháznak épült, s Szeged nagy költője ebben az épületben halt meg.

6. Honismerő diákjaim közül mindig vannak páran, akik szívesen készítenek egy-egy honismereti témájú városi vagy megyei pályázatra írásművet. Írtak a régi idők iskolai fegyelmezéséről úgy, hogy előtte nagyszülei emlékezéseit hallgatták, írtak Széchenyi István munkásságáról. Voltak, akik szívesen vettek részt helytörténeti versenyeken. (Például a Honismereti Szövetség által meghirdetett „Márciusi ifjak” vetélkedő, vagy a Károlyi Attila által szervezett Szeged városi vetélkedősorozat.) Indultak diákjaim a szegedi költőről Baka Istvánról elnevezett szavalóversenyeken is.

7. Iskolánk történetében is működött, működik irodalmi színpad több tanáregyenység vezetése alatt. Én magam is rendeztem színdarabokat a helyismeret jegyében egy-egy nemzeti ünnep, iskolai rendezvény alkalmából. Pl. 2009-ben március 15-e tiszteletére rendhagyó módon Szeged 1848-49-es eseményeit jelenítették meg a diákjaim. 125 éves iskolánk jubileumi gálaműsorában, 2009-ben Móra Ferenc A kalcinált szóda című novellájának színpadi írt változatát adtuk elő. Móra Ferenc ugyanis elődiskolánkban, a tanonciskolában óraadó tanárként dolgozott az 1900-as évek elején. Ebben a novellában foglalta össze tapasztalatait.

8. Szervezői voltunk az egész iskolánkat megmozgató versenyeknek. Így 2004-ben iskolánk névadója, Móra Ferenc tiszteletére rendezett iskolai vetélkedőnek. 2009-ben a 125 éves iskolánk történetét megismertető iskolai, 25 helyszínes vetélkedőnek.

9. Ősszel és tavasszal „kirándulunk” Szeged fontos történelmi és irodalmi emlékhelyeihez. A Kálvária sugárút elején Korda János nemzetőr ezredes klasszicista stílusban épült háza mellett elhaladva a Dugonics térre jutunk. Ott Dugonics András

szobrát tekintjük meg a „Möglépött, mint Dugonics” szólás ismeretében, valamint az egyetemi központi épületet és az egykori Szegedi Napló házat, melyben a lánytanoncok számára béreltek tantermeket a dualizmus korában. A közelben lévő Árpád téren az 1883-ban, a királynapokkor átadott Belvárosi elemi iskola, a tanonciskola valamikori főépülete látható, mellette a mai gyógyszerészkar épülete, ami eredetileg tanonciskolának épült. Tovább sétálva megnézzük a Dömötör-tornyot, városunk legrégebbi építészeti emlékét. A fogadalmi és szerb templom után a Tisza felé forduló Juhász Gyula-szobrot. Ezt követi az 1896-ban, a millenniumkor átadott közművelődési palota, majd a vármaradvány a Szent Erzsébet templom átásaival. Szemben a királynapokkor átadott színház. Másik sétánk alkalmával az alsóvárosi templom felé indulunk, és fedezünk fel útközben újabb történelmi és irodalmi emlékhelyeket. Ha utunk a Kárász utca felé vezet, ott 1848-49-es emlékhelyeket találunk, a bölcsészkar épületénél 1956-ost. És a gyerekek újabb és újabb igaz meséket várnak tőlem séta közben.

10. Városi sétánk alkalmával érdeklődve kutatjuk az utcaneveket; Péter László „Szeged utcanevei” című könyve segít tájékozódni. Ügyesebb diákjaim kiselőadással készülhetnek, melyben bemutatják az utcanévadó szegedi polgárt. Volt, amikor Szeged szobrai, emléktáblái figyeltük, segítségünkre volt Tóth Attila „Szeged szobrai és muráliái” című könyve. Ősszel célirányosan Szeged 1956-os emlékeit fedeztük fel.

11. Érdekes színtöltja honismereti körünknek, ha a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület egy-egy programjához csatlakozunk. Ellátogatunk így könyvbemutatóra, egy-egy levéltári napra, kiállítás-megnyitóra és kiállításra. 2003-ban jelen voltunk Milenko Palics „Visszaemlékezés a világháború éveire (1941-1945)”, 2007-ben „A Pajori Iskola emlékére 1907-2007”, 2010-ben „A Temesvári Lyceum és Helytörténeti kronológia” című kötetek bemutatóján. Többször meghallgattuk a levéltári napok szegedi előadásait. Pl. 2002-ben a várostörténeti kutatásokról, 2007-ben a szolgáltató levéltárról. A honismereti körömben járó diákok legtöbbször, életükben először, velem jutnak el egy-egy kiállítás-megnyitóra. 2009-ben Ormos Zsuzsanna grafikai kiállításának hódmezővásárhelyi és szegedi megnyitóján is jelen voltunk. 2010-ben a mi iskolánk adott helyet a Fülöpné Hajdú Margit Piroska és Veszelinov Dánielné által készített babáknak, a kiállítást mi rendeztük, nyitottuk meg és nagyon szép prezentációt készítettünk. Tápéra Molnár Mária invitálására rendszeresen járunk. Érdeklődve tekintettük meg pl. 2010-ben a Molnár Imréné tanítónő életművét bemutató kiállítást. Megnéztük a tápai gyékényességet bemutató filmet, a gyékénysoványos fortélyjaival ismerkedtünk 2005-ben, 2010-ben. Megnéztük az első honismeret napja alkalmából rendezett Somogyi-könyvtári kiállítást 2007-ben, 2008-ban páran a makói József Attila Gimnázium honismereti körének előadását hallgattuk meg. 2009-ben a mi iskolánk honismereti köre szervezte a Honismeret napja alkalmából a megemlékezést. 2010-ben meghallgattuk a Szegeden előadást tartó Halász Pétert, a Honismereti Szövetség elnökét.

12. Természetesen szegedi és más Csongrád megyei, lakóhelyünket, megyénket, annak kultúráját megismertető programokra is ellátogatunk. Ez lehet például egy

színházi előadás, amelynek keretében a színház épületét belülről is megcsodálhatjuk. A hosszú évek alatt láttuk többek között a Hattyúk tava, a Fekete Péter, a Csárdáskirálynő, az Aranycsapat, a Csongor és Tünde és a Bolha a fülbe előadást. A Móra Ferenc Múzeum kiállításainak rendszeres látogatói vagyunk. Munkácsy Mihály, Vágó Pál, Tornyai János festményei és az állandó néprajzi kiállítás mellett az időszaki kiállításokat is megtekintjük, pl. a húsvéti tojásokról. A Somogyi-könyvtárban Kopasz Mártának, iskolánk volt tanárának grafikáit nézhettük meg. 2007-ben a Reök-palotát is megcsodáltuk Fischer Ernő emlékkiállítása mellett. 2008-ban örömmel vettünk részt a „Palánk kapu előtt” című film bemutatóján, és szívesen hallgattuk Horváth Ferenc régészt, aki Szeged városrészéről, a Palánkról mesélt nekünk. Szívesen járjuk a megyét. Hódmezővásárhelyen a kőfal után a Tornyai-festményeknek helyet adó Alföldi Galériát, az Emlékpont Múzeumot, Makón az Espersit-házat, Deszken a Molnár-féle paprikamúzeumot, Kiszomboron a körtemplomot, a Békés megyei Mezőhegyesen a lovardát néztük meg.

13. Mindannyiunk számára életre szóló emléket ad, amikor minden évben egy-két napos osztálykirándulásra megyünk. Magyarország más tájait, esetleg határainkon túli magyar területeket keresünk fel. Legegyszerűbb megszervezni a jó közlekedési lehetőségek miatt a budapesti kirándulást. Ott leginkább múzeumokba (pl. Terror Háza, Elektrotechnikai Múzeum, Hadtörténeti Múzeum) jutunk el. Eljutottunk a jánoshalmi ősbőrökásba, a fehértói Kiskunsági Nemzeti Parkba, Esztergomba, Visegrádra. Magyarágunkat Aradon tapasztalhattuk meg. Honismerő diákjaimmal mindig fogalmazást íratok a látott élményekről, tapasztalatokról. E cikk megírása során örömmel vettük elő a korábbi és jelenlegi diákjaim írásait, és emlékeztünk a mostanakkal az évek során megvalósított programokra.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

Helytörténeti kör a szegedi Dugonics András Piarista Gimnáziumban

A történelem szakkör eredetileg az alsóbb évfolyamokon tehetséggondozó, érdeklődési körként szerveződött a szegedi *Dugonics András Piarista Gimnáziumban*. A szakkörvezetés személyemben állandósult. A diákok a tanár személyéhez is kötődtek, ezért nemcsak egy-egy osztályból, hanem több évfolyamból vettek részt a munkában. A program összeállításakor a diákok kéréseit, érdeklődését is figyelembe vettük. Fiúiskola vagyunk, ebből is adódott, hogy a hadtörténethez, illetve a 20. századhoz különösen vonzódtak a tanulók.

A történelem szakkörre, programjára a 90-es években hatást gyakorolt az, hogy a történelem tartalmában és módszertanában az eddig fel nem dolgozott korszakok kerültek előtérbe, és az új hangsúlyok, adatok, monográfiák a tankönyvekbe még nem kerültek be. Ez a szakkör számára is témát adott, s az elektronikus adathordozók is

lényeges módszertani váltásra készítették a tanárt. A holokauszt, a doni katasztrófa, a második világháború eseményei, a délvidéki vérengzés, az ötvenes évek és a Kádár-korszak jelenségei a fiatalok számára szinte ugyanolyan távoli témák voltak, mint a tatárjárás vagy a hódoltság kora. Az iskolánkban szervezett délutáni, esti történelmi előadásokon a kollégisták mellett a szegedi és bejáró diákok közül is sokan voltak jelen. Gyakran a civil szervezésű programok, előadássorozatok meghatározó hallgatóságát jelentették a diákjaink. A történelemből a honismeret így kiemelt, majd egyeduralkodó tartalomná vált.

Éveken keresztül szerveztünk iskolai kirándulásokat is. Így látogattuk meg Csongrád megye városait egy-egy nap alatt, majd Kalocsát, Aradot és Temesvárt, Szatmárt és Máramarost, Burgenlandot és Komáromot. Első magyarországi csoportként koszorúztunk a nándorfehérvári diadal évfordulóján, 2006-ban a belgrádi várban a magyar nagykövet jelenlétében.

Szeged olyan nagyváros, amely a múltjából adódóan és a közgyűjteményei révén sok lehetőséget kínál. A szakkörösök rendszeresen tekintették meg a levéltár, a Somogyi-könyvtár, a Fekete-ház és a Móra Ferenc Múzeum kiállított és számunkra bemutatott tárgyi emlékeit. A honismereti egyesületi kapcsolatok megkönnyítették a helyszínek meglátogatását. Az emberi kapcsolatok révén olyan szakmai együttműködés alakult ki, amely ritkán adódik egy-egy iskola számára. Eredeti forrásokat tudtunk kiállítani az aulánkban az iskola történetéről, Dugonics András munkásságának bemutatására, a 18. századi Szegedről, a szegedi várról, a szegedi választások történetéről (1848-1948), a holokauszt szegedi áldozatairól. A szakkör tevékenysége az iskolai kiállítások szervezéséhez kapcsolódott. Segíti az oktatást és a nevelést az, ha a tárgyi emlékek az iskola folyosóján is megtekinthetők. A legjelentősebb várostörténelmi források megfigyelése, elemzése a szakköri munka meghatározó része volt, abba a tendenciába illeszkedett, amely a forrásközpontú történelemoktatás elterjedésével járt.

A honismereti versenyek feladatai ösztönzően hatottak a munkára. A szabad ötleteknek tág tere nyílt, a tanulói tevékenység gyakorlati teret kapott, a történelem nemcsak a lexikális tudás birtoklásának örömét jelenti. Erre a szakkör keretében nagyobb tér nyílt, mint tanórán. Szakkörvezetőként tíz év alatt ismertem meg a fontosabb várostörténelmi, régészeti, néprajzi, intézménytörténelmi és különböző szakmák történetét feldolgozó monográfiákat. A szakkörösök közül kerültek ki a honismereti versenyek és az Ifjúsági Honismereti Akadémiák résztvevői.

Egy pályázat kapcsán valósítottuk meg a „Fedezzük fel Szegedet!” című helytörténelmi témahetet. Kétévnyi tapasztalat áll mögöttünk. Első ízben önkéntes csoportot, azaz különböző évfolyamú, érdeklődő, háromfős diákcsapatot szerveztük egy városismereti verseny köré. Zömében délutáni elfoglaltság volt, a tanulás mellett. Központi témáját a város legjelentősebb épületei szolgáltatták. A második alkalommal már a 8. évfolyam kötelező négynapos, helyi tantervbe bekerült foglalkozása lett. Szeged 1900 körüli állapota kapcsán a várostörténet, az irodalom, a zene és az építészettörténet

szolgáltatta a nagyobb helyismeretet, a kulturális értékek megismerését. A játékos pontszerzés tantárgyi jeggyé fordítható. A múzeum kiállítótere örömmel fogadták és kalauzolták a diákcsoportokat.

Az érdeklődők után a teljes iskolára terjedt ki a helytörténeti nevelés. Nemcsak délutáni, szabadidős tevékenység, hanem helyi tantervi tartalom. Fő nevelési cél, hogy lokálpatrióták legyenek diákjaink, akik ismerik Szeged kulturális értékeit, múltját, szeretik a települést, ahol laknak.

KÁROLYI ATTILA

A szentesi Köztársaság Téri Általános Iskola honismereti szakköre

„Csak az a nép érdemel boldogabb holnapot, aki a múltját is megbecsüli, s értékeit is megőrzi.” (S. M. szakfelügyelő) „Öregdiákjaim” egykori honismereti naplóját lapozgatva talákoztam pedagógus kollégám fent idézett bejegyzésével, amelynek mondandója tanári munkámban számomra is meghatározó volt. Mindig fontosnak tartottam, hogy a történelemórákon megismert országos események mellett tanítványaim városunk múltbeli életéről is képet kapjanak. Tanári pályám legszívesebben felidézett emlékei kedves tanítványaimról szólnak, akik szerettek kutatni, érdekelte őket a régészet, szívesen foglalkoztak helytörténettel, néprajzi gyűjtéssel.

Honnan ez az érdeklődés a honismeret iránt? Erre a kérdésre választ keresve figyeltem fel Erdei Ferenc „Város és vidéke” című könyvének egy Szentesről szóló megállapítására: „Szentes az a ritka vidéki kisváros, ahol többféle értelmiségi réteg jelentékeny számban van.” Ugyanakkor Szentes „kubikos” főváros is. A kubikosok munkájuk során bejárták az országot, külföldön is dolgoztak, kitértek a világra. A fentiekből adódóan megállapíthatjuk, hogy Szentesen mindig megvolt az igény az értékek befogadására, az alkotómunka új eredményeinek megismerésére. A városban már az 1960-as évek óta működtek honismereti körök, amelyeknek tagjai elsősorban munkások voltak, és komoly helytörténeti ismeretekkel rendelkeztek. Egy-egy felnőtt honismereti csoport szívesen támogatta az iskolák honismereti köreit.

A Szentesi Köztársaság Téri Általános Iskola – ma Szent Erzsébet Katolikus Általános Iskola – egykori diákjai, volt tanítványaim a családjukban hallottak régi történeteket a nagyszülők, szülők életéről. A családi hagyományokat is megismerve, érdeklődést tanúsítottak az órákon szülővárosuk története iránt is. A tanórák keretei szűknek bizonyultak a helyismeret gazdag anyagának kutatásához. Dr. Pék Józsefné igazgatónő, aki lelkes támogatója volt a honismereti munkának, szakkör szervezését kezdeményezte iskolánkban. Érdeklődő tanulóink részvételével az 1971/72. tanévben indult meg honismereti szakkörünk munkája. Szakköri naplónkban olvashatjuk a művelődési osztály vezetőjének, Mészáros Júliának biztató sorait. „Használjátok fel a városunk adta lehetőségeket! Olvassatok, sportoljatok, művelődjétek! Őrizzétek a hagyományokat!”

Szakköri kirándulás az 1970-es évek végén

A honismereti szakkör célkitűzése az volt, hogy a tanulók felfigyeljenek a város, a megye és az ország életében lejátszódó történések összefüggéseire. Szakköri munkánk jó lehetőséget adott tanulóink hazafias nevelésére. Először városunk történetével ismerkedtünk meg. Jó segítséget adott ehhez a szentesi levéltár, amelynek kiállítási anyagában fontos helytörténeti vonatkozású dokumentumokat láthattunk. Gyakran látogattunk el a Koszta József Múzeumba, ahol értékes helytörténeti kiállítás gyarapította tanulóink tudását. Beszélgettünk még foglalkozásainkon Szentes város neves szülötteinek életművéről. Városunk szobrainak, műemlékeinek megismerése városnéző sétáink kedvelt programja volt. A foglalkozásokon egyre nagyobb teret kapott a tanulók önálló munkája.

A szakkör tagjaira nagy hatást gyakoroltak a híres szentesi kubikosok visszaemlékezései. Megtudtuk, hogy amikor Móricz Zsigmond 1935-ben Szentesen járt, felkereste Rátkai Sándor kubikost és családját. E látogatásról szól Móricz Zsigmond „A kubikos” című elbeszélése. Szakkörünk tagjai meglátogatták a 80 éves Rátkai nénit, aki szívesen emlékezett vissza a nagy íróval való találkozásra. Elmondta azt is, hogy Móricz Zsigmond még aznap kenyeret vásárolt a hét gyermekét nevelő, szűkös körülmények között élő család részére. Később Pestről pénzt küldött a családnak, azt egy gyár munkásai gyűjtötték. Nagy élmény volt a Zelei János talicskakészítő mester

Szentesi szakkörös diákok

műhelyében tett látogatás is. Megtudtuk, hogy nemcsak Zelei bácsi, hanem már az édesapja is készítette a híres szentesi kubicos talicskát. Mi a magyarázata annak, hogy a szentesi talicska olyan híressé vált? Zelei bácsi elmondta, hogy a mesterek a legjobb minőségű fát használták fel. Előnye más talicskákkal szemben, hogy a súly 70 %-a a kerékre nehezedik, s rendkívül billenékeny. Ebből az is világos lett, hogy miért mondják a pórul járt emberre, hogy: „Átesett, mint szentesi ember a talicskán”.

Sok színes program – vetélkedők, kirándulások, határjárások – tették érdekessé város történetünk kutatását. Fontos feladatnak számítottak az iskolánk történetével kapcsolatos gyűjtőmunkák. Ennek érdekében szakköri foglalkozásaink egy részét a levéltárban tartottuk meg. Tanulóink szorgalmasan jegyzetelték a Szentesi Lap, Szentés és Vidéke, az Alföldi Ellenzék és az Alföldi Újság iskolánk életéről szóló cikkeit. Lejegyezték nyugdíjas pedagógusainknak és az iskola volt diákjainak visszaemlékezéseit. Az anyaggyűjtés és feldolgozás eredményeként elkészült tanulói pályamunkák nyomtatásban is megjelentek a Honismereti Híradó 1974. évi 4. számában. Az „Úttörő kincskereső” mozgalom keretében az iskola osztályai régi tárgyak, használati eszközök gyűjtését kezdték el, megismerkedtek az ezekhez kapcsolódó életformával, szokásokkal. A gyűjtött anyagot iskolai kiállításon mutattuk be. Vendégünk volt Juhász Antal jeles néprajzkutató, aki elismeréssel szólt a tanulók munkájáról.

Szakkörünk tevékenységét szívesen támogatta a Csongrád Megyei Víz- és Csatornamű Vállalat honismerettel foglalkozó „Augusztus 20” brigádja. Vezetőjünkkel – Gázsó Sándornéval – közösen határoztuk el, hogy felkeressük a szentesi citerán játszani tudókat azzal a biztatással, hogy fogjanak össze, és szervezzenek egy zenekart. A lelkes citerások Joós Józsefné vezetésével megalakították a városi citerazenekart, amely azóta híressé vált. A jó példán fellelkesült tanulóink Murvai Gáborné énektanárnő vezetésével megtanultak citerán játszani, és műsoraikkal nagy tetszést arattak az iskolai rendezvényeken.

A honismereti szakkör lelkes tagsága mindig talált újabb feladatokat. Eredményeinket sok segítőnknek is köszönhetjük. A honismeret kincseiből merítve, tanítványaink „útravalót” kaptak, amit – olykor örömmel tapasztalhatjuk – városunk érdekében ma is hasznosítanak. Talán úgy, amint azt Tüskés Tibor író jókívánságként 1974-ben megfogalmazott és bejegyezt a szakköri naplóba: „A nemzeti múltat becsülő és a jövőt hasznosan építő diákokat kívánok ennek a szép iskolának.”

TÓTH JÁNOSNÉ

A szentesi Erősáramú Ipari Szakközépiskola honismereti szakköréről

Egy kerek évszám mindenképpen összegzésre készíti a tanárt. Megfogalmazódhat az a kérdés, hogy kell-e tovább csinálni, lehet-e tovább a régi úton járni, vagy a gyakorlat kialakította új megközelítésben lehet csak tovább dolgozni. Én úgy gondolom most, hogy az utóbbi a járható út.

Mit csinált tíz év alatt a szakkör? Három nagy témakörbe lehet sorolni a gyűjtés anyagát: 1. földrajzi név gyűjtése 2. tanyakutatás 3. népi kismesterségek megismerése. A földrajzi-névgyűjtést Szentesen és határában a szegedi JATE hét hallgatójával folytattuk 1972 februárjában. A tíz nap alatt a nagy határu város névanyagának kb. 80 %-át sikerült összegyűjteni. Természetesen a szükséges segítséget megkaptuk a különböző szervektől. A földrajzi nevek gyűjtése idején a határt járva sok öreg tanyával, ugyanakkor jól és szívesen mesélő idős tanyai emberrel ismerkedtünk meg. A tanyatörténettel foglalkozás már következett az előbbi munkából. Nagy segítségünkre volt ebben a munkában Juhász Antal: „Tanyatelek” című kérdőíve. Ebben a témakörben három igen jelentős pályamunkánk született. László Ignác „A fábiáni tanyánk”, Szabó József „Alsó-réti tanyák”, Szakácsi Lajos „Egy szentesi tanya története”. Ide sorolhatom még „A szentesi Bálint-ház” (Mindszenti Varga Imre) és a „Nagyapámék szobája” (Barta Ferenc) című dolgozatokat is. A mesterségek témában is három kiemelkedő dolgozat született: Rónyai Julianna tanulónk a késes és az ácsmesterségről írt, Eczeti Mihály „Amikor még dédnagyanyám kenderből szőtt” című dolgozatában szlovák ősei küzdelmes életét írta meg. A pályázatok adatközlői családtagok voltak. Tapasztalatom szerint igen nagy segítséget jelent, ha családtag mesél. A beszélgetések sokszor a felfedezés erejével hatnak, közelebb kerülnek a diákok az adatközlő családtagokhoz és a család életéhez, történetéhez. A pályamunkák közül csak a legkiemelkedőbbeket soroltam fel.

Így elmondva úgy tűnik, kerek, egész, talán lezárt is. Mégis hogyan tovább? Egy utca történetében szeretnénk megragadni a múltat, a jelent és a jövőt. A feldolgozás módszere a régi marad: a szó, az írás, a fénykép és a rajz. Több évre szóló munkának látszik. És utoljára arra a kérdésre szeretnék választ adni, hogy mi lehet a célja, feladata szakkörünknek egy szakközépiskolában. Hitem szerint a tudatformálásban, a személyiség fejlesztésében, kibontakoztatásában lehet igazán szerepe a néprajznak. Hiszem, hogy szakköri tagjaink tudatosabban fogják szemlélni szűk világukat, önmagukat, és egyedül is megbirkóznak az igaz értékek átmentésével. Természetesen a tudat formálásában, a személyiség kibontakoztatásában a néprajzi gyűjtőmunka csak egyetlen lehetőség a sok közül.³

ZSÍROS KATALIN

³ E rövid összefoglalót 1977. november első napjaiban mondtam el. A szakkörünkkel találkozni akart a szegedi tanárképző főiskola akkor alakuló honismereti szakköre. A főiskolai hallgatók vezetője Kovács Zoltán főiskolai tanár volt. Későbbiekben nem volt kapcsolatunk a szakkörrel.

Molnár Imre és felesége, a tápai honismereti munka kezdeményezői és mindenesei (1997)

A Tápai Honismereti Kör

A tápai honismereti gyűjtemény gondozása és a honismereti-helytörténeti munka kisebb, részben kényszerű szünetek közbe iktatásával édesapám, *Molnár Imre* halála óta sem állt le, továbbra is folyik. Ebben elsősorban édesanyám, *Molnár Imréné* és testvérem, *dr. Molnár Péter* vannak segítségemre.

1999-ben jelentkeztem a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületbe, melynek tevékenysége nem volt idegen számomra, hisz már felnőtt koromban, mint érdeklődő, néha-néha én is részt vettem egy-egy honismereti napon – például Mindszenten Tóth Emma néninél – szüleimmel közösen. Az előadásokról, nyári továbbképzésekről nem csak a meghívókból, hanem édesapám személyes beszámolóiból is értesültem. A gyakorlatban pedig szinte minden helyi, tápai nagyobb megmozdulásban – kirándulások, kiállítások, találkozók – én is részt vettem. Mindezek erős alapokon álltak, hisz iskolás koromban én is a tápai honismereti szakkör alapító tagja voltam.

Tevékenységünk főbb területei az elmúlt tíz évben: a gyűjtemény költöztetése, újrendezése, gondozása, gyarapítása; bemutatók tartása iskolai csoportoknak, felnőtteknek; a gyűjtemény anyagának feltárása kiállításokon; előadássorozatok, filmklub. Törekedtünk új hagyományok teremtésére, például a volt tanyai iskolák tanulóinak találkozók szervezésével, régi hagyományok újraélesztésével, a tanyai búcsúk évenkénti fölélesztésével. Kapcsolódtunk a helyi közösségi megmozdulásokhoz (falunap, búcsú, nagy rendezvények).

2004 májusában kezdődött meg a *Tápai Honismereti Gyűjtemény* szakaszos átköltöztetése új helyére. Ezt úgy oldottuk meg, hogy az átszállított anyagból minden alkalommal kiállítást rendeztünk az aktuális rendezvényekhez (búcsú, falunap) kapcsolódóan. Így mindig élvezhető anyag várta az érdeklődőket. Előbb a cserepeket és fotókat raktuk ki, majd fokozatosan bővítettük a kiállítást, míg végül mára már végleges formájában látható. E tárgyak gondozása, leltározása, ápolása sok energiát követel. A tárgyak megóvása szakfeladat, szakembert kívánna. Sajnos nem megfelelő a termék hőmérséklete, páratartalma, féltő, hogy idő előtt tönkre fognak menni az itt őrzött tárgyak.

A honismereti-helytörténeti anyagra – elsősorban fotókra – támaszkodva, az állandó kiállításon kívül évi egy-két kiállítást is rendeztünk a fiókokban rejlő és az adott alkalomra kölcsönkapott anyagokból. Ilyenek voltak 2000 szeptemberében az „Élet a tanyán és a Pajori Iskolában”, amelyből végül állandó kiállítás lett. Az „Iskolánk tablóképei 1957-től 1990-ig”, majd „50 év 100 kép” című fotókiállítás, valamint a „Régi-réti csoportképek a tápai rétről” készült el; 2008-ban anyagot adtunk az iskola 80 éves jubileumi kiállítására a gyűjteményből. A tápai könyvtárral közös kiállítás volt 1999-ben Tari Emma helyi születésű, Pesten élő festőművész kiállítása; 1999-ben „A gyékényből szőtt falu” kiállítás; 2000 májusában Révész Antal tápai házakról készített tusrajzainak kiállítása; 2000 szeptemberében Laczi Árpád fényképeiből készült kiállítás. 2002 májusában a 25 éves díszítőművész szakkör jubileumi kiállítását rendeztük meg, ahol köszöntőt dr. Ilia Mihály mondott; 2004 júliusában sokoldalúan megemlékeztünk Bálint Sándor születésének centenáriumáról.

2003 februárjában Tóth Andrásné népegyes estjét rendeztük meg, beszélgetőtárs Horváth Dezső volt. 2004. május 29-én honismereti találkozóra hívtuk a volt tagokat a tápai művelődési házba. 2004 szeptemberében köszöntöttük a 70 éves dr. Ilia Mihályt. 2004 decemberében tartottuk közös rendezvényünket a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel, ahol Bogdán Lajos a szitakötő mesterséget, Molnár Imréné tápai tanító a helyi viseletbe öltöztetett babáit, a babakészítés rejtjelmeit és a helyi viselet legszebb darabjait mutatta be. 2006. március 10-én köszöntöttük Horváth Dezsőt 70. születésnapján. 2007-ben „Manci néni, a gyékényszövő” címmel Balázs Istvánnéval beszélgettek az életéről és az azt átszövő gyékénymunkáról. 2007 márciusában a szegedi „Közéleti kávéház” érdeklődőinek mutattuk be a gyűjteményt és a tápai viseletet. 2008-ban öt előadást tartottunk a Tápai-Rétről jeles előadókkal. 2008 áprilisában a Néprajzi Társaság vándorgyűlésének résztvevőit láttuk vendégül. 2009 októberében a Tápai Római Katolikus Elemi Népiszkola 1940 szeptemberében első osztályt kezdett tanulóinak találkozót szerveztünk volt iskolájukban.

A gyékénymunka bemutatása (1979)

Köszöntöttük dr. Ilia Mihályt, falunk szülöttét, 75. születésnapján.

Kiadványok előkészítésében, kiadásában vettem részt, így „A Pajori Iskola emlékére 1907-2007” című kötetet szerkesztettem, és közreműködtem a *Tápé* című füzet és a *Tápai Hírlevél* megjelentetésében, cikkek írásával is. Folytatom az édesapám által megkezdett, Tápén történt eseményekről készített adatbank összeállítását, az újság-cikkek gyűjtését, és megkezdtem egy Tápé-bibliográfia szerkesztését is. Az édesapám hagyatékában lévő kéziratos, honismerettel, szakköri munkájával kapcsolatos tervezeteket, előadások följegyzéseit összegyűjtöm, majd annak kiadásával is megpróbálkozom. Ezeken túl megkezdtem egy tervezett sorozat első kötetének, az „Út menti kereszték és szobrok Tápén” című képes ismeretterjesztő füzetnek az összeállítását is.

Sok, megvalósításra váró ötlettel indulok neki a következő tíz évnek. Örömmel tapasztalom, hogy az érdeklődő, támogató közösséggel-közönséggel sok közös emlék részesei voltunk, s reményeim szerint leszünk a jövőben is.

MOLNÁR MÁRIA

Az újszentiváni hagyományőrző szakkör

Az Újszentiváni Általános Iskolában az 1986-87-es tanévben lehetőség nyílt egy hagyományőrző szakkör működtetésére. A szakkör munkájának irányítását *Veszelinov Dánielné* végezte. Az éves munkatervek szerint a három nemzetiségű falu hagyományait, szokásait, ünnepeit és történetét dolgozták fel a gyerekek számára érthető szinten, élvezetes módon. Tevékenységük öt nagy témakört fogott át: a folyamatos néprajzi gyűjtést, a hagyományok, népszokások megismerését, ismerkedést a magyar, szerb és sváb búcsú jellegzetességeivel, Újszentiván történetének tanulmányozását, a nemzetiségi táncok tanulását.

1990-ben a hagyományőrző szakkör pályázat útján pénzhez jutott, így lehetőség adódott magyar és szerb népviseleti ruhák beszerzésére. Megalakították a táncsoprotot. A táncokat 1993-ban Schmith Ibolya óvónő tanította, aki a deszki Bánát-együttesben táncolt. Az első sikeres fellépésre 1994-ben Deszken, a Maros-menti szerb iskolák találkozóján került sor. A táncsoprot 2000-ig működött. Az Országos Szerb Kulturális Egyesület az 1994-95-ös tanévben pályázatot hirdetett „A mi iskolánk” címmel. Ekkor kezdte szakkörünk feldolgozni a szerb iskola történetét. Munkája eredményeként a szakkör I. díjat nyert el. 2000-től már nem volt lehetőség a szakkör további működésére.

A néprajzi gyűjteményből 2001. január 27-én a szerb parókia zárt folyosóján kiállítás rendeztek be Veszelinov Dánielné és Gyukin Dájána vezetésével. A gyűjtemény minden évben gyarapodik, és a lehetőségek szerint kiegészül. Az újszentiváni szakköri munka és néprajzi gyűjtemény eredményeit sokan felhasználták szakdolgozatuk elkészítéséhez.

VESZELINOV DÁNIELNÉ

Honismereti-helytörténeti gyűjtemények

Az Algyői Tájház

Az Algyői Faluház, Könyvtár és Tájház intézményegységben működő Algyői Táj-

ház elsődleges célja, hogy összegyűjtse, feldolgozza és az algyőiek rendelkezésére bocsássa a még meglévő helyi értékeket, különös tekintettel az algyői halászatra, kovácsmesterségre, kosárfonásra. Ezzel erősítheti az algyőiek identitástudatát, lokálpatriotizmusát. Ugyanakkor a Tájház a közösségi élet színtere is, ahová a helyi civil szervezetek, baráti társaságok programokat szervezhetnek, tervezhetnek; mindemellett a hagyományos kézműves tevékenységekkel foglalkozó csoportok (fafaragók, foltvarrók, egyéb kézműves csoportok) bázisa, s nem utolsósorban időszakos tárlatok tere.

A Tájház 2001. október 1-jén nyílt meg. Egy volt kovácsműhellyel összeépült polgári házból alakította ki és újította fel az önkormányzat. 2008-ig a kovácsműhely eszközei alkották a Tájház leghomogénebb egységét. A Móra Ferenc Múzeum azonban 2008-ban visszakérte a kovácseszközöket, azóta helyét időszakos kiállítási térként használjuk, távlati célunk pedig egy szatócsbolt kialakítása ebben a helyiségben.

A tisztaszoba berendezését egy algyői lakos adományozta a Tájház számára. A komplett berendezés az 1920-as évekből származik. A konyha berendezése szintén e korból való. Láthatunk itt dagasztóteknőt, szitát, szakajtókat és speciális anyagból készült terítőket, amellyel letakarták a szakajtóban kelő kenyeret, cipót. A falon helyezték el a mángorlót, amelyet a még vizes ruha vasalás előtti előkészítésére használtak. A mángorlót később már azért nem használták, mert a gombokat összetörte. Az utcafront felől elhelyeztek egy hosszú asztalt, amelyen konyhai használati eszközöket is-

merhetünk meg. Van itt például kolbász- és hurkatöltő, amit megtöltöttek a befűszerezett hússal, az egyik végére ráhúzták a kitisztított sertésbelet, majd a másik végébe beillesztettek egy nyomófát. A nyomófa végét a hasukra illesztve betöltötték a húst a sertésbélbe. Találhatunk még az asztalon dohányvágót, mérleget, kávédarálót, tejeskannát, mákdarálót. A konyha berendezéséhez tartozik egy, az 1920-as évekből származó konyhaszekrény. A gangon – az ereszalján – a halászati eszközök találhatók. Varsa, tapogató, szák, hálókötő tű, kuttyogató, bogárszedő bödön, vágóhorog. A fedett színből udvari szerszámok mellett egy lajtos kocsi látható. Az udvaron több mezőgazdasági és halászati eszköz, kerek kút és működő kemence helyezkedik el. Algyó és az olaj az 1960-as évek közepétől szervesen összeforrott egymással. A MOL igazgatójának, Juratovics Aladárnak a hagyatékából 31 db tárgyat és írott dokumentumokat őriz a Tájház.

BENE ZOLTÁN

Az apátfalvai Szigetház

2000 szeptemberében nyitotta meg kapuit az apátfalvai *Szigetház*. Találó neve a falu sajátos néprajzi helyzetére utal. A pátfalvi népnek saját, a környező településektől különböző népviselete, hímzése, népi hangszere és néptánca volt. A környékbeli falvaktól elkülönülve éltek, mint egy sziget a folyóban. A Rákóczi és Hunyadi utca sarkán álló épületet az idők során használták orvosi rendelőnek, művelődési háznak, tsz-irodának, pártszékháznak is, míg 2000-ben erdei iskolává alakították át. Azóta az épület a falu kulturális életének központi helyszíne lett. Az intézmény fenntartója az önkormányzat, működtetője a *Pátfalváért Egyesület*. A foglalkozásokat a nagyteremben tartjuk, az előtér a néprajzi gyűjteménynek ad otthont. A két hálólhelyiségben 26

gyermek alhat. A tágas udvart egy hatalmas diófa teszi hangulatossá. A falu példás összefogásával készült el az udvaron álló búbos kemence. Kicsit nagyobb szokottnál, de nemcsak egy családot lát el, hanem csoportoknak süti a kalácsot, kőttest.

Sokan nem tudják, de Tápé után Apátfalvát jegyzik, mint Csongrád megye néprajzi szempontból kiemelkedően értékes faluját. Tápéről mindenki tud, ám Apátfalváról kevesen. A Pátfalváért Egyesület évekkal ezelőtt célul tűzte ki a néprajzi értékek megőrzését, felelevenítését, gyűjtését. Az első gyűjteményt, még az 1970-es években Szigeti György hozta létre, ezt a gyűjtést bővítettük mi. Jelenleg 250 tárgy alkotja néprajzi gyűjteményünket, mely a Szigetház előterében található. A használati eszközök, textiliák gyűjtésében az egész falu részt vesz, hiszen ők őrizték sok éven át a köcsögöket, rokkákat. Célunk a hagyományok, a néprajzi kincs bemutatása, átörökítése a következő nemzedékek számára. Az összegyűjtött használati eszközök a jelen és a múlt megismeréséhez adnak segítséget.

A gyűjtemény falán levő fényképek az apátfalvai néptánc-hagyományt és népviseletet mutatják be, emléket állítva Kardos Istvánnak, a falu jeles néptáncosának. A nagyobb bútordarabok, mint a sublót, kanapé mellett van festett bölcsőnk és rengeteg apró használati tárgyunk. Külön figyelmet érdemel a textilgyűjtemény. Az apátfalvai fehérhímzés gyönyörű mintáit béles takaró kendőkön, hímzett párnavégeken csodálhatjuk meg. A viseleti darabok közül a fityula, mellyes, a hímzett alsószoknyák, nagykendők a teshönállók szemet gyönyörködtetők. Sok szentképet, imafüzetet mutatunk be, hisz Apátfalva mindig is vallásos falu volt. Legjellegzetesebbek a tükrös szentképek. A fából, fémből, üvegből mindennapos használatra készült tárgyak a hétköznapokról árulkodnak. A Maros közvetlenül a falu mellett folyik, így igen elterjedtek a sásból, gyékényből, fűz vesszőből font tárolóeszközök, mint a kupujka és a szakajtó, amelyeket még a mai napig is használunk. A gyűjtemény udvarán löcsös kocsik, és az állattartásban és földművelésben használatos fa eszközök kaptak helyet.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

A csanádpalotai Asztalos P. Kálmán Helytörténeti Gyűjtemény és Tájház

Csanádpalota nagyközség (2009-től város) önkormányzatának tulajdonát képezi az a 967 m² területű lakóház és udvar rendeltetésű, Szent István utca 42. szám alatti belterületi ingatlan, amely tájházként funkcionál, és helyi védettséget élvez. Az ingatlanon elhelyezkedő főépületet – a visszaemlékezések szerint – az 1800-as években idősebb Kellner Jakab építette, aki zsidó kereskedő volt. A család a XX. század elején építhette hozzá az udvari tornácot, mely az épület oldalán fut végig téglakönyöklős beépítéssel, vakolt tornácoszlopokkal. Ekkori időkre tehető az utcai homlokzat díszes, vakolt kialakítása is. Ifjabb Kellner Jakabtól vásárolta meg az 1930-as években Veres János, helyi kovácmester, aki a telek utcafrontján alakított ki kovácműhelyt, mely ma is eredeti helyén – eredeti nyílászárókkal, kovácskéménnyel – áll. A szerszámkészlet még bővítésre szorul, de rövidesen teljesen alkalmassá válhat eredeti funkciójának bemutatására.

A kovácműhely udvar felőli részén kisebb helyiségben található a falusi cipésműhely teljes berendezése, felszerelése, amelyet Kovács Péter cipésmester özvegye és leánya, Gulyás Jánosné ajándékozott a honismereti gyűjtemény számára. Ez a szerszámokon kívül még a „suszterkötényt”, a kaptafákat, szabásmintákat is tartalmazza, sőt a mester által bőrből készített táskát és papucsot is. Az udvaron, egy esővédő fészer alatt kaptak helyet az elhelyezésre váró régi mezőgazdasági eszközök, de mivel kevés a tér, nem átlátható a gyűjtött anyag; további feladat megfelelő hely biztosítása számukra. A főépület helyiségei az utcafront felől befelé haladva: szoba, konyha, hátsó szoba, hátsó konyha, két kisebb kamra.

Dr. Kriván Gyula családi öröksége a szlovákos festéssel készült ebédlőgarnitúra szekrénnel, kantapaddal, ruhás ládával, asztallal, székekkel. A helyi körzeti orvos

Kép a berendezésről

felajánlotta a bútort mások gyönyörködtetésére. A kiállítási tárgyak között látható dr. Révész István orvos vászonból készült piros színű hímzéses gyógyszeres táskája, amelyet az 1920-as években használt (a hímzést a felesége készítette). Dr. Révész Istvánné napernyője a múlt század elején az úri lányok és asszonyok divatja volt. Az álló írószekrény érdekessége,

hogy a két fióknak rejtett zárja a szekrény alatti gomb megnyomására nyílt ki.

A kendert régen házilag dolgozták fel. Ha megtermelték, kézzel „nyűtték” fel a földből. Áztatták, majd szárították, utána jól megtaposták, kézi kendertörőn törték, tiltották, ezzel elválasztották a szálakat a pozdorjától, majd héhellel (gerebennel) kifésülték, újabb taposással finomították a kócot. Gügyellákba csavarták, guzsalyra kötötték. Kézi orsóval vagy rokkával pergetve fonalat készítettek belőle. A fonalat motollára, majd gombolyagba hajtották. A háznál szótták, vagy a takácshoz vitték. A finomítás hosszadalmas munka volt, mert a kenderből szótt vásznat napon, locsolással, sulykolással, mángorlással lehetett puhítani. Mari György rajzai bemutatják a kenderfeldolgozás alapvető eszközeit: a kendertilót, ami a pozdorját elválasztja a szálaktól, a héhelt, ami a tiltott kender fésülésére szolgált. A kallantyú a kötél és a madzag készítésének munkaeszköze. A gombolyítóról hajtották gombolyagba a fonalat. A hátsó szobában szövőszékek állnak félkész munkákkal. Nyári foglalkozásokon az iskolások itt ismerkedhetnek meg a szövéssel, gyöngyözéssel, agyagozással, különböző kézműves tevékenységgel, de a főzés és a palacsintasütés is szerepel a programokban.

A konyhák berendezési tárgyainak sokasága mutatja be az apátfalvai népi háztartás gazdag felszereltségét. Gyúrótálban dagasztották a kalácsot és egyéb kelt tésztákat. Mellette a cserépből készült edény, amelyben uborkából, paprikából, „véralmából” készítettek savanyúságot. Ott áll a dagasztóteknő teknőtartóval, keresztfával, szitával, szakajtókkal. A teknőt általában teknővájó cigányok készítették egyetlen darab nyárfából kivájva. Ebben dagasztották a kenyeret. Disznóvágáskor a húst is ilyenben sózták le, meg a kolbászt is ilyenben gyúrták. A keresztfát a liszt szitálására alkalmas szita elhelyezésére használták. A megkelt tésztát a ruhával bélelt szakajtóba tették, újra kelesztették, majd a kemencében megsütötték.

Párszáritó gyékényt is láthatunk, amely régen zsúpszalmából vagy fűzveszőből is készülhetett. A régi parasztcsaládoknál komlóból készült „pár” töltötte be az élesztő szerepét, ennek szárítására használták ezt az alkalmatosságot, de gyümölcsök szárítására (aszalására) is használták, valamint a megmosott mákot, az elkészített tarho-

nyát is ezen szárították. Régen a ruhamosást kézzel és ruhamosó eszközökkel végezték. Barta Tamásné az 1890-es évekből származó eszközt menyasszonyi ajándékba kapta. Az eszköz fából készült medence, amelybe szappant, vizet tettek, majd a ruhát beletéve behelyezték a bordás súroló részt, amit egy karral lehetett két ellentétes irányba mozgatni, így a ruha tisztult. Amikor készen lett a mosás, az oldalán levő nyílás dugóját ki lehetett húzni, így a vizet le lehetett engedni belőle.

Égetett cserépből készített edények sorozata következik. Kanta, amelyben vizet hordtak, de alkalmas volt arra is, hogy a kemencébe téve vizet melegítsenek benne. Vízhordásra és tárolásra használt korsó, aminek jó volt a hőszigetelése, ezért még aratáskor is hűvösen tartotta az ivóvizet. Fazék, amelyben kemencében töltött káposztát, bablevest főztek. Ha megrepedt, drótos tótokkal összedrótoltatták, és tovább lehetett használni. Tejföltartó csupor, bögre, mellette köcsög, amiben tejet altattak, majd a fölélt leszedték, kimosva köcsögfára tették, így megszáradt, és a legyek se lepték. A butykosban bort vagy tökmagolajat tartottak. Sokszor felirat díszítette. A butéliának (butéla, butella), amelyben pálinkát tartottak, tréfás felirata volt, vagy a tulajdonos nevét rótták rá.

A főépület mögötti udvarrészben áll az újabb építésű udvari kemence, amelynek funkciója, hogy a különböző rendezvények (böllér-találkozó, honismereti tábor) alkalmával be lehessen mutatni a pecsenye, lepény, kalács, házi kenyér sütését.

SZÜGYI ANDRÁS NÉ

A csongrád-belsővárosi tájház

Az 1985-ben a látogatók számára megnyitott ház a város régi településrészén, a Belsővárosban, a Tisza keletre vetett kanyarulatában áll. Az Alföld egyetlen népi műemlék-együttesében, a vendégházak és a kézműves ház közelében várja a látogatókat.

Az elmúlt évszázadokban az itt élők hajó- és épületácsok, hajósok, halászok, kisparasztok, napszámosok, majd kubikosok voltak. A városrész utcanevei közül az Öregvár és a Várköz utalnak a valamikori vár léteire. A középkori településszerkezetű városrész házai nyersanyagát a Tiszán, a Kárpátokból leúsztatott fenyőfa adta. Készítői a helyi ácsok voltak. A többségében állóhézagú, deszkaoromzatú házak díszét a vízvető deszka és tartójának csipkézett széle, a világító ablakocska szív, virág és félhold formája adta. Előfordult, hogy a kapu és a kerítés is faragott díszet kapott. A tájház felújításakor deszkaoromzatot kapott és kétablakos változatban állították helyre. A belsővárosi méretekben nagy telken két épület áll egyvonalban. A hátsó kis- vagy öregházat építették korábban, a nagyházat később.

Az öregházban a 19-20. század fordulójáig megőrzött festett bútorú (sarokpad asztallal, díszesen felvetett ágy, karszék, láda, tálás fogas és téka vagy palackos) házberendezést idézi, és szabadkéményes konyhát mutatunk be. A szabadkéményes konyhában

A csongrádi tájház a Belsővárosban

az alföldi tüzelőtípus kifejlett állapotát láthatjuk, a konyhából korábban mindkét irányban szobába épített kemencét fűtötték. Nem csak a kemencében sütöttek, főztek, de a tüzelőpadkán is. A konyhában a hetenként ismétlődő kenyérdagasztást és sütést is jelezzük azok eszközeivel, teknővel, sütőabrosszal, keresztfával, szitával és lapockával, a padkán a szakajtóval és szakajtóruhával, a kemence előtt sütőlapáttal. A pitvarban áll a vízpad korszokkal, kantákkal és a napi használaton kívüli edényekkel. A korszók és kanták az 1920-as évekig a Tiszáról hordott víz tárolására és ülepítésére szolgáltak.

A nagyház berendezésében az 1930-as éveket idézi. A szintén sarkos elrendezésű tiszta szobában a kemencével ellentétes sarokban áll a kanapé az asztallal, a másik két sarokhoz illeszkednek az ágyak, a két ablak között a szublát a tükörrel jelentik a szoba főbb bútorait. A kemence előtt ebben az időben már két ágy is állhat, ahogyan itt is van. De újabb bútordarabként megjelent a tornyos kaszli, illetve hagyományos munkaeszközként a kemence mellett a rokka. Ezzel a hímzett függönyökkel, takarókkal, párnákkal díszített szobával reprezentáltak. Ide várták az eladó lányok udvarlót vendégségbe. A két szoba az ágyfelvetés két módját mutatja be, míg az egyik szobában a színes selyemmel kiemelt hímzésű párnák az ágy tetejét díszítik, addig a másik szobában az ágy végén látszik a hímzett végű dunna és párna. A lefedett mennyezeti, berakott tűzhellyel fűtött konyhában laktak, éltek.

A különálló épületben berendezett, mélyített kamrában három nemzedék tárgyai és eszközei gyűltek össze. Minden csongrádi embernek volt egy kis szőleje, ha sutút (prést) kölcsön is kért, de borát a kamrában, ászokra állított hordóban tárolta.

Az 1920-as, 1930-as években még faközpülőben készítették a vaját, famozsárban törték a paprikát, mákot és a cukrot. Disznóölés előtt köszörűkövön élesítették a késeket, elővették a hurkatöltőt, a húsvágótókéit. A házilag kifőzött szappant táblában tárolták. Minden házban használtak faragószéket, amelyet faragójancsiként emlegettek. A ház utolsó gazdájának foglalkozását az itt elhelyezett kubikus talicska jelzi. A tájház a 19. század végi és 1930-as évekbeli berendezésével a 20. század végén és a 21. század elején a legidősebb magyar látogatók többsége számára gyermekkorukból a nagyszülői házat idézi.

A házat berendezték *dr. Szűcs Judit* néprajzkutató, múzeumigazgató vezetésével *Kókai Józsefné* és *Szepesi Istvánné*, a csongrádi Tari László Múzeum munkatársai. Első teremőre *Maszlag István* volt 1985-1990 között, eddigi utolsó teremőre *Brindza Lászlóné*, aki leghosszabb ideje, 8 év óta jó gazdája a háznak.

SZŰCS JUDIT

A Széchenyi István Általános Iskola és Diákotthon helytörténeti és néprajzi gyűjteménye Csongrádon

Az intézmény Csongrád város nyugati részén fekszik, az úgynevezett Külvárosban. Az 1960-as évek végén és az 1970-es évek elején a körzet házait felújították, átépítették. A munkálatok közben sok-sok történeti, néprajzi érték „kiszorult” az új padlásokról, kamrákból, szobákból és konyhákból. A régi eszközök csak hányódtak az udvaron, „keresték” helyüket. Végül az általános iskolás gyerekeknek jutott eszükbe, hogy ezeket a múltat idéző tárgyi emlékeket el kellene vinni a nemrégén épült általános iskolába. A szaporodó és sokrétű anyag idővel kinőtte a folyosók szekrényeit és tárolóit. Az iskola vezetése ekkor elhatározta, hogy múzeumot hoz létre, s a helyet is megtalálta. A Széchenyi Úti Általános Iskolát ugyanis 1960 augusztusában adták át rendeltetésének, és a korabeli szabályok szerint légópincét építettek alá. Ebben a szellős, száraz alagsorban 1974-ben hét kisebb-nagyobb helyiséget alakítottak át múzeumnak. Az átalakításokhoz semmiféle külön pénz nem állt rendelkezésre, a legszükségesebb dologi kiadásokat az intézmény költségvetéséből fedezték: vásároltak faanyagot, festéket, padlólapokat.

1980–82-ben korszerűsítették az intézmény fűtés-, víz-, csatorna- és villamossági rendszerét, valamint négy tantermet építettek a főépülethez. E munkálatok jelentős része az alagsort, benne a múzeumot is érintette, ez utóbbit részben le kellett bontani. A szakipari munkálatok befejeztével a múzeumalapítási láz soha nem látott módon felángolt. A gyűjtés az építkezés alatt sem szünetelt, ami arra készítette az intézmény vezetését, hogy újabb területeket, helyiségeket adjon át az alagsorból a múzeumnak. Újabb nagy összefogással – gyerekek, pedagógusok, technikai dolgozók, szülők, vállalatok részvételével – alakult ki a tizenhárom helyiséget betöltő állandó kiállítás. A gyűj-

A kiállítás negyedik helyiségének látnivalói

temény kialakítását áldozatkész lokálpatrióták – dr. Tari László, Esztergályos Ferenc, Dudás Lajos, dr. Sándor Antalné – is segítették, akik szívügyüknek tekintették a helyi népi muzeális értékek megmentését a jövő számára. A gyűjtés szervezése, összefogása, az anyag elrendezése Mészáros Pál akkori iskolaigazgató, Jámbori János és Gát László tanárok vezetésével történt.

Az I. helyiségben a csongrádi nevezetes emberek arcképei láthatók rövid életrajzokkal, valamint érdekesebb helyi épületek és a történetük. A képeket Dudás Lajos tanár készítette.

A II. helyiség a múzeumi foglalkozásoknak, vetélkedőknek ad helyet. Ebben a helyiségben régi térképek láthatók, amelyek közül kiemelkedik az 1852-es csongrádi térkép, amely azokat a házsorokat, épületeket is ábrázolja, melyeket a Tisza szabályozása miatt a partvédelmi munkák és a gát építésekor el kellett bontani. Itt található még egy kőnyomatos, 1726-ban készült térkép. Megismerkedhetünk Csongrád 1975 és 1990 közötti, 1975 előtti és 1990 után használt címereivel és azok történetével.

A III. helyiségben pénz- és sajtógyűjtemény található. A pénzgyűjtemény nem teljes, hiszen a gyűjtést a tanulók végezték. A római kori és a kettős királyság időszakából származó pénzek határjárás alkalmával, a vízlépcsővel kapcsolatos földmunkák idején a Jováki-parton kerültek elő. A Kossuth-bankókat általában a nagyszülők imakönyvébe rejtették a korabeli emberek, mert – a hagyomány szerint – az 1849. július 30-án a várost felgyújtó osztrákok fenyegetésekkel arra kötelezték a csongrádi lakosságot, hogy a pénzeket szolgáltatassák be a városházára. A csongrádi sajtótermékeket bemutató sorozat nem teljes. De így is megfigyelhető, hogy volt időszak, amikor három újságból tájékozódhatott a városi polgár a helyi, illetve belpolitikai eseményekről.

A *IV. helyiségben* a helyi mesterségeket mutatják be. A kisparaszti gazdálkodás minden eszközét fellelhetjük a kiállításon. A hosszú terem nyugati oldalán néhány kismesterség szerszámai láthatók: késes, cipész, csizmadia, ezermester. A Csongrád északnyugati határában elterülő háromezer hold homokot elődeink szőlőművelés alá vonták. Szinte nem volt olyan család, amely legalább 1-2 hold szőlővel ne rendelkezett volna. Ezért a szőlőművelés eszközei is megtalálhatók itt.

Az *V. helyiségben* egy kovácműhelyt rendeztek be, melyet két egykori – az Andrássy utcai Körösi László és a Széchenyi úti Vincze János – kovácmesterek leszármazottai ajándékoztak az intézménynek. Ritka példány a fújtató, a tűz izzításának az eszköze, mely a szokásostól eltérően nem bögő alakú. A négy faláb közé befogott bőrtömlős fújtató még ma is működőképes, pedig kora meghaladja a 150 évet.

A *VI. helyiségben* kiállított anyag a méhészeté, mely ősi foglalkozás. Hosszú időn át az adta meg jelentőségét, hogy a méh által termelt méznek, mint édesítőszernek és a viasznak, mint a gyertya alapanyagának a 18. század elejéig alig volt versenytársa. Eredetileg a természetes faodút utánzó kivájt farönkökben, vesszőből, szalmából font kasokban tartották a méhcsaládokat. Forradalmi átalakulást jelentett a méhészetben a mozgatható kaptár feltalálása. A kaptárban, kiszedhető keretekben, a sejtfenék alakjával előnyomott, viaszból készült mülépre épülnek a lépek. Így a méz a méhek lefojtása nélkül elszedhető. E gyűjteményben különböző típusú kaptárak láthatók, és megtalálható itt a pörgető is, mellyel a centrifugális erő segítségével a keretben lévő mézet kiürítik.

A *VII. helyiségben* kőzeteket láthatunk, és itt mutatjuk be a Csongrád határában élő madarakat is. Az 1900-as évek első felének iskolai életét idézik fel a kiállított tárgyi emlékek: tolltartó, palatábla, palavessző, értesítők, tantervek, a tantestületről készült fotók, a korabeli tankönyvek. A terem sarkában egy tanári asztal s az előtte lévő iskolapad idézi a 20. század elejének tantermeit. A történelemtanítás különböző időszakainak tankönyveit, olvasókönyveit, atlaszait és tanárok által készített makettjeit, valamint az olvasástanításhoz szükséges ABC kártyákat is megtekintheti a látogató. Az emléktábla az 1914–1918-as háborúban hősi halált halt Püspöki József tanító emlékére készült.

A *VIII. teremben* a csongrádi vitézek képeit nézheti meg a látogató. A vitézi rendet Horthy Miklós 1920-ban létesítette, melynek tagja az lehetett, aki az első világháborúban magas kitüntetést (pl. nagyezüst, arany vitézségi érem) szerzett. A felvétel telekadománnyal járt volna, de nem mindenki kapta meg. A vitézi címet a legidősebb fiúgyermek örökölte. A kiállítás középpontjában egy elektromos térkép van, amely a városban és a határában lévő 117 régészeti lelőhelyet rögzíti. Figyelemre méltó a téglagyűjtemény. A legérdekesebb darabok az ellési monostorból valók, s vannak feliratos téglák. Az „Élet a Tiszán”, és a „Képek a Tisza életéből” című kiállítást lehet még itt megtekinteni. A kubikos talicska és szerszámok a velük dolgozó néprétegre emlékeztetnek. A közepén lévő oszlop déli oldalán a Keresztény Gőzmalom termékei láthatók.

A *IX. helyiség* a parasztház konyha előtti terének, a pitvarnak funkcióját mutatja be. A köcsögfa csurgójára a tejgazdálkodás edényeit akasztották mosás után.

Pillantás a XII. helyiségbe: az egykori parasztszoba

A X. helyiségben szinte egy teljesnek mondható paraszti konyha tárul a látogató elé. Legérdekesebb darabja az úgynevezett csikósparhelt. A konyhai asztalon krumplicsörte, a falakon nevekkal (Juliska, Terka, Sándor) ellátott tányérok láthatók. A konyha fontos díszé a kivarrt feliratos falvédő és terítő, valamint a tiszta törülköző, melybe még az orvos sem törölte bele a kezét, mert az csak a ház díszé volt.

A XI. helyiségben a különböző szőttesek készítésének eszközei találhatók. Csongrádnak hagyományai vannak a házilagos kenderfeldolgozás időszakából. Itt láthatók az eszközök: a tiloló (mellyel megtörték a beáztatott kendert), a gereben és a fésű (velük kifésülték a rostokat). A rokka, csévlő, orsó vagy guzsaly segítségével készítették el a fonalat. A fonalat rávitték a négynyüstös szövőszékre, s ügyes asszonyok szép háziszőtteket készítettek. A terembe belépve – jobbra – a két lábítás szék található. Ezen szőtték az 1960–70-es években a csongrádi szőtteket (fali futókat), melyekben a torontáli és a perzsa mintákat illesztették össze.

A XII. helyiségben a 19. és 20. század fordulójának egyszerű paraszti szobáját tekinthetjük meg. A szoba bal sarkában, az előtérből tüzelhető búbos kemence áll. A szoba berendezésének legértékesebb darabja az ingás falióra, Mészáros Pál ajándéka. A szoba képanyaga vegyes. Érdekesek az 1891-ből, 1896-ból és a trianoni békeszerződés utáni időből származó obsitlevelek. Az asztalon a második világháború időszakának közellátási (zsír-, liszt-, kenyér-) jegyei fekszenek, valamint egy kalendárium. A szoba bútortáratól lényegesen elüt a tulipános láda, a fiókos szekrény. Nem csongrádi eredetű, egy örökség darabjaként került ide Apátfalváról. A rajta lévő, 1868-ból származó, „Szökö Míháj”, illetve „Pintér István” feliratú borotvatartó titkos módon zárta el az éles eszközöket, feltehetően a gyermekek elől. A tulipános láda feletti téka felirata („Takács István 1886 Lestyán Rozál”) az eredeti tulajdonosokat örökítette meg.

A XIII. teremben a városrészben és a város tanyavilágában használt és talált kerámia-akat (korondi, szentesi), porcelánedényeket, butéliákat, porcelán (hadi) és rézmozsarakat, világítóeszközöket (viharlámpa, kocsilámpa, mécses, gyertyatartó stb.) helyeztek

el. E terem gyűjteményét a háztartási eszközök teszik teljessé és változatossá: szenes vasalók, kuglófsütők, fűszerdaralók, különféle köpülők, mozsarak, mérlegek, fatálak, dohányvágók, rézüst, saját készítésű gondolkodószék, jégszánkó. Itt helyezték el a házi kenyérsütés valamennyi eszközét: szita, fateknő, kovászoló kereszt, szakajtó és a többféle rendeltetésű párszárító. A párkorpát, kovászmaradékot és a meleg vízből összekevert tésztát marokkal kiszagatva vesszőből font szárítóra (párszárító) rakták. A megszáradt tészta belsejében élesztőgombák keletkeztek, így alkalmassá vált a kenyérsütés előtti kovász készítéséhez. Párral igen ízletes kenyeret lehetett sütni. A kenyérsütés eszközei mellett kaptak helyet a disznóvágással kapcsolatos eszközök: a fatüzelésű pörkölő, a kétélű kés (a húsdaráló elődje) és a disznósajtprés.

GÁT LÁSZLÓ

A domaszéki kisvasút története kiállítás

A domaszéki „kisvasút” majdnem 50 éven keresztül szelte át Domaszéket, és segítette elő Szeged és környékének gazdasági életét és közlekedését. Az e területen lakók közlekedése komoly problémát jelentett még a XX. század első évtizedeiben is. A távolságok nagyok voltak. Alsótanyán, mely a tanyavilág népesebb, gazdagabb és értékesebb részét képviselte, teljesen a lóval vontatott szekérközlekedésre szorult a lakosság. Három évtizedig foglalkoztak Szeged város akkori vezetői a „kisvasút” megvalósításának gondolatával, mígnem 1927. február 1-jén megindulhatott a közlekedés. Szeged és Pusztamérges között 69 km hosszban 76 cm széles keskeny nyomtávú vasúti vonalat, sínpályát építettek ki. 11 állomással, 7 megálló-rakodóhellyel és 13 táblás megállóhellyel indult el a forgalom.

A vonal indulóállomása Szegeden a Rudolf téri piacnál volt, ahol a tanyai lakosok közvetlenül a vasúti teherkocsikból is árulták termékeiket. A vonal Kunhalomnál „Y” alakban elágazott, az egyik végállomása Várostantyán (ma Ásotthalom), a másik Pusztamérgesen volt. Domaszék területén 6 állomás bonyolította le a vasúti forgalmat, ami személy- és teherforgalomból állt: Kunhalom, Bajai műút, Domaszék, Kászonyi állomás, Kisivánszéki- és a Feketeszéli megállók.

Az állomások fehérre meszelt kis épületek voltak, azok ablakfáit és ereszeit zöldre festették, bennük forgalmi iroda, váróterem és szoba-konyhaszolgálati lakás volt. Ilyen állomásépület volt Domaszék megálló-rakodóhelyen is. (Lásd képünkön!) Ezen a

Képek a kisvasút-történeti a kiállításról
kis állomáson két vágány volt. Az I. számú vágány volt a rakodóvágány, a II. számú vágányon személyvonatok közlekedtek. Domaszéken egy fő állomáskezelő teljesített szolgálatot, akinek a munkaideje naponta az első vonat érkezése előtt 30 perccel kezdődött, és akkor ért véget, amikor az utolsó vonat a szomszéd állomásra megérkezett.

A csekély forgalom miatt a MÁV 1970. május 31-től az állomáskezelő munkakörét megszüntette, és június 1-jétől Domaszék elszámoló állomása Kunhalom lett. A felszálló utasok részére a menetjegyet a vonaton a jegyvizsgálók szolgáltatták ki. A kisvasút járműállománya 1940-ben 4 dízelvillamos mozdony, egy kéttengelyes motorkocsi, 15 személykocsi, 34 fedett és 24 nyitott teherkocsi volt. A vonatok menetsebessége 30 km/óra volt. A gazdasági élet fejlődésével azonban lényegesen megváltoztak az utazási szokások. A naponta munkába és iskolába járókkal már olyan zsúfoltak voltak a kisvonatok, hogy az utazási körülmények javítása érdekében az AKÖV 1960 márciusától Szeged – Domaszék – Mórahalom – Ásotthalom viszonylatában autóbusz járatokat indított. A kisvasutat 1975. augusztus 31-én szüntették meg véglegesen.

A több mint 30 éve megszüntetett kisvasút legnagyobb érdeme azon túl, hogy napi kapcsolatot létesített a várossal, az volt, hogy a szétszórt tanyavilágot összekötötte, és ezzel megnyitotta a további fejlődésük lehetőségét is. A ma is Domaszéken élő idősebb emberek életében a kisvasút egy fontos mozzanat volt a mindennapi életükben. A kisvasút nyomvonalát a mai napig is tájékozási pontként használják.

2008 júliusában a volt domaszéki kisvasút állomás épületében korabeli dokumentumok alapján egy állandó kiállítás jött létre.¹

PAPDINÉ MEGYERI CSILLA

¹ Összefoglalónk *Engi József* tanulmánya alapján készült.

A hódmezővásárhelyi Németh László Városi Könyvtár helyismereti gyűjteménye

A könyvtár, melyet a városi tanács 1880. július 10-i ülésén alapított, 1907. május 12-én nyílt meg. A helyismereti anyag gyűjtését Székely János,² a könyvtár első kezelője kezdte el pusztán városszeretéből. A helyi szerzők műveit, az itt kiadott és a városra vonatkozó dokumentumok, könyvek gyűjtését – 1945-től 1952-ig – Bodrogi János³ folytatta tovább. Áldásos működésüknek köszönhetően közel 1500 kötetnyi könyv és körülbelül 300 egységnyi folyóirat maradt ránk. A gyűjteményt Bodrogi János helyileg is külön őrizte, de 1960-ban beolvasztották a belsőraktári állományba.

A helyismereti gyűjtésről intézkedő 1964-es miniszteri rendelkezést követően a vásárhelyi – 1952-től megyei – könyvtárban 1965. július 1-jén megindult a rendszeres lapfigyelés. Kárász József⁴ vezetésével a könyvtár munkatársai a hazai sajtóból kezdték ki-

² Székely János (1882–1945) könyvtáros, városi tisztviselő, a városi könyvtár első kezelője. E tisztségét – egy, 1907-ben végzett, kéthetes tanfolyam után – minimális évi juttatásért 1907-től, az intézmény megnyitásától 1923-ig töltötte be, közmegelegedésre. Szalay József és Kiss Lajos segítségével mellett elsősorban az ő önzetlen munkájának köszönhető a gyűjtemény állományának kialakítása, rendezése, fejlesztése. Sokat tett a könyvtárügyért, az olvasás megszerettetéséért. Sürgette a kölcsönzési idő növelését, hogy módja legyen az olvasókkal való foglalkozásra, különös gondja volt a helyi vonatkozású művek beszerzésére, őrzésére. Összeállításában jelent meg 1911-ben a könyvtár kötetkatalógusa. Cikkeivel, sajtóközleményeivel is népszerűsítette a könyvtárat. Tisztségéről 1922 őszén az áldatlan állapotok miatt lemondott, de a közművelődéstől, kultúrától nem szakadt el. 1936-ban kiadás céljából összegyűjtötte Pócsy Mihály verseit, 1939-ben elsőként írt elismerő kritikát a helyi lapokban barátja, Kiss Lajos „A szegény ember élete” című művéről. 1944-ben a front közeledtére elhagyta a várost, szívbetege a pápai kórházban végzett vele. A köztisztviselőben álló, családtalan Székely házat alapítványként a városra hagyta, a múzeum céljaira rendelte. (Az életrajzot Kőszegfalvi Ferenc írta.)

³ Bodrogi János (1891–1967) könyvtáros, munkásmozgalmi személyiség. Az elemi iskola elvégzése után kőműves tanoncnak állt. A szakma megszerzését követően azonnal belépett az építőmunkás szakcsoportba (1907), s a szociáldemokrata pártba (1908). Az első világháború kitöréséig Erdély különböző városaiban dolgozott, a háborúból 52 hónapi frontszolgálat után 1918 novemberében engedték haza. A forradalmak idején kerületi pártszervezetében vállalt tisztséget. A forradalmak után Esztergomban, Tatabányán dolgozott, véglegesen 1923-ban tért haza. 1920-ban, több társával együtt megalapította a Hódmezővásárhelyi Általános Munkás Dalegyletet, melynek 20 évig titkára, s mindvégig tagja volt. Az építőmunkás csoport 1923 februárjában választotta Bodrogi Jánost könyvtárosává. Az akkor mintegy 20 éve fennálló csoport ekkor körülbelül 300 kötetnyi könyvvel rendelkezett. 1931-ben az akkor létesített munkásotthonban vonták össze az összes városi szakszervezet könyvtárát, s az egyesített könyvtárnak is Bodrogi maradt a gondozója 1952 nyaráig. Munkáját anyagi ellenszolgáltatás nélkül, társadalmi tevékenységként végezte, s a kis gyűjtemény állományát 1945 nyaráig mintegy tízszeresére növelte. 1944/45-ben fél évig polgárőrként szolgált, tagja lett az újjáalakuló városi énekkarnak. 1945. április 1-jén megbízták a személyzet nélkül maradt városi könyvtár vezetésével is. 1951-ben kinevezték a könyvtár vezetőjévé, 1952 decemberétől pedig az intézményből megalakított megyei könyvtár olvasószolgálati csoportvezetőjeként dolgozott tovább 1958-ban történt nyugdíjazásáig. Ezt követően is tovább tevékenykedett, azonban egészen súlyos betegségéig, a tabáni fiókkönyvtárban vállalt szolgálatot. (Az életrajzot Kőszegfalvi Ferenc írta.)

⁴ Kárász József (1914–1996) író, könyvtáros, bibliográfus. Alakjában szinte a Viharsarok testesült meg; makói és hódmezővásárhelyi parasztszülők gyermekeként Szegeden született, Szegeden kezdett iskoláit Vásárhelyen folytatta, érettségét a Bethlen Gimnáziumban tett 1932-ben. Hivatásos katona édesapja nem tudott vele sokat foglalkozni, édesanyját négyéves korában tragikus baleset következtében elvesztette, szigorú mostohaanya mel-

cédulázni a megyére vonatkozó cikkeket. 1967 novemberétől Kárász József egyszemélyi felelőse lett a helyismereti szerzeményezésnek, lapfigyelésnek és tájékoztatásnak. A pincében, a tömör raktározási rendben tárolt megyei gyűjtemény gazdára talált. 1973. január 1-jétől a megyei könyvtári szerepkör átkerült Szegedre, a Somogyi-könyvtárba. A funkcióváltás miatt megkezdődött a városi állomány kialakítása a megyei gyűjteményből. A sajtófigyelés is leszűkült a városi anyagra. 1975-ben Kőszegfalvi Ferenc⁵ került a nyugdíjasként tovább dolgozó Kárász József helyére. Kiválogatta az általa vásárhelyinek vélt anyagot a megyei állományból, melyet helyileg is elkülönített, a kollégák segítségével rekatologizálta a könyveket, és új katalógust épített fel, továbbá a cikk-katalógusból is kiszedte a megyei anyagot, és azt elküldte Szegedre. Az így kialakított

lett nőtt fel; meghatározó erejű gyermekkori élményei befelé forduló, a világ bajaira érzékeny emberré érlelték. A már a gimnáziumban írogató fiú pályája Sárospatakon indult, ám azonnal éles fordulatot is vett: az első éves teológushallgatónak három novellája miatt el kellett hagynia a főiskolát. A parasztság testi, lelki nyomorát tárgyaló, balladás hangvételű írásokat – amelyeket az 1932 karácsonyán megjelenő „Korán sötétedik” című diák-antológia közölt – a megcsontosodott szemléletű egyházi felsőbbség lázítónak ítélte, ezért kellett a 19 éves ifjúnak Kolozsvárról folytatnia tanulmányait, irodalmi munkásságát. Az Erdélyi Helikon, az Ifjú Erdély, a Pásztor-tűz közölte műveit, részt vett a Hitel című folyóirat alapításában, de a budapesti református diáklap, az Új Magyarország is hozta írásait. Belekóstolva a kisebbségi magyar irodalmi életbe, életre szóló élményeket és barátokat szerezve ott, 1935 nyarán térhetett haza. Egyértelműen azonosította magát a népi írók céljaival, részt vett az 1935 augusztusában rendezett vásárhelyi írótalálkozón, ahol egyik kalauza volt az idelátogató Illyésnek, Féjának, Szabó Pálnak, Kodolányinak, Sinkának. A teológiai akadémiát Budapesten fejezte be, majd két évet hallgatott a Pázmány Péter Tudományegyetem történelem-földrajz szakán. Az Egyetemi Kör tagjaként ott volt a Márciusi Front alakulásánál, szerkesztette a Hidat, a Front rövid életű lapját. A népi írók elleni perek idején egy védelmükben írott cikke miatt kéthavi fogházra ítélték. 1939-ben a Stádium Kiadó alkalmazta, itt jelent meg első regénye, a „Tanya”. 1941-ben két kötettel jelentkezett, a nagy vihart kavaráó „Asztagok”-kal és a „Családi tűzhely” című novelláskötettel. 1943-ban haditudósítóként bevonultatták. A háború, a nyugati fogság, amely után a személyi kultusz légkörében még sokáig csak létfenntartó munkát végezhetett, pályájának súlyos törését jelentette. Csak 1956 elejétől jelenhettek meg újra írásai a Vásárhelyi Szóban, a Tiszatájban és 1957-ben új könyve, „A gyűjtogató”, az „Asztagok” második kötete. 1958-ban került az akkor Vásárhelyen működő Csongrád Megyei Könyvtárhoz. Konzolidálódott körülményeinek köszönhetően egymás után jelentek meg regényei, bibliográfiai munkái, többször kitüntették. 1993-ban díszpolgárává fogadta Hódmezővásárhely, 1975-től egészen 1991-ig nyugdíjasként visszajárt a könyvtárba, töretlen alkotókedvvel. Megyei sajtóbibliográfiája pótolhatatlan kézikönyv, a helyi sajtó föltárásának megkezdésével új utat jelölt ki a helyismereti kutatásban. Életében 15 szépirodalmi és 11 bibliográfiai munkát adott közre. (Az életrajzot Kőszegfalvi Ferenc írta.)

⁵ Kőszegfalvi Ferenc (1937–) könyvtáros, bibliográfus, helytörténész. 1956-ben végezte el a Közgazdasági Technikumot, majd a Csongrád Megyei Hírlapnál lett újságíró-gyakornok, 1960-tól pedig a helyi OTP fiókban bérelszámoló, ügyviteli alkalmazott. Munkája mellett a József Attila Tudományegyetemen magyar-történelem szakos középiskolai tanárként diplomázott. 1967-től a batidai általános iskolában tanított egészen 1975-ig, amikor Vörös Mihály, a Városi Könyvtár igazgatója, helyismereti munkatársként alkalmazta. A gyűjtemény kezelőjeként elvégezte az Eötvös Lóránd Tudományegyetem könyvtáros szakát. 1999-es nyugdíjazása után is aktívan részt vett a munkában. Tagja volt a Németh László Társaságnak, a Szeremlei Társaságnak és a Kajári Emlékalapítvány kuratóriumának. Alapítója volt a Pákozdy Ferenc Irodalmi Társaságnak. Jelenleg a Péczely Alapítvány kuratóriumi tagja. 1988-ban részt vett a Juss c. hódmezővásárhelyi kulturális szemle megalapításában. 1982-ben Németh László Emlékplakettet, 1993-ban Pro Urbe Hódmezővásárhelyért kitüntetést kapott. 1975-től mintegy százötven helytörténeti, helyismereti cikke, tanulmánya jelent meg különböző lapokban, kb. 30-40 (részben kézíratos) bibliográfiát, repertóriumot készített.

„induló” állomány mennyisége közel két és fél ezer kötet volt. A vásárhelyi helyismereti gyűjteményről valójában 1976-tól lehet beszélni! Gyűjtőkörébe területileg a – történelmi, a tanácsok megalakulása előtti – város és annak határa, valamint Mártély és Székkutas tartozik. Gyűjtjük az ebben a régióban kiadott és az erről a területről szóló dokumentumokat, kronológiai és tematikai határok nélkül. Az állomány szinte csak hagyományos adathordozókból áll, melynek nagysága a 2010. évi leltár szerint 7060 db.

Másik nagy egységünk és gyűjteményünk igazi értéke, a folyóirat-gyűjtemény. Megtalálható itt a vásárhelyi lapkiadás 1869-es megindulásának első termékétől, a „Vásárhelyi Közlöny”-től kezdve a mai „Délvilág”-ig bezáróan a város szinte összes napi-, hetilapja és folyóirata, összesen 728 db kötési egység. Rendelkezünk közel 30 db különböző újság, periodika olyan évfolyamával, számával, melyek az OSZK-ban sem található meg. Aprónyomtatványaink, plakátjaink száma eléri a húszezret. A könyveket, kéziratokat, szakdolgozatokat polcon, szakrendben, lokálisan is elkülönítve, külön raktárban tároljuk, aprónyomtatványaink, plakátgyűjteményünk, csomagokban szintén itt található. Kézikönyvtárunkat, térképeinket, fotóinkat és képeslapjainkat, valamint Takács Ferencnek, a város egykori szociáldemokrata országgyűlési képviselőjének hagyatékát a helyismereti kutatószobában helyeztük el. Ugyanitt őrizzük a város folyóirat-állományának nagyobb és értékesebb – 1869-től 1950-ig terjedő – részét. Régi hírlaptárunk darabjait a megjelenés illetve az évfolyamok időrendjében, az 1951-től napjainkig tartó időszak újságköteteit a folyóiratraktár viszonylag elkülönített részében tároljuk.

Könyvtárunk 1998-ban bevezette a Tinlib (ma Huntéka) elnevezésű számítógépes integrált rendszert, mely felváltotta a betűrendes és szakkatalógust. 2001-ben befejeződött a teljes helyismereti állomány feldolgozása, mely a hagyományos cédulakatalógus mintájára feltárja a tanulmányköteteknek, iskolai évkönyveknek helyi vonatkozású írásait is. A helyi szerzőkről, szerkesztőkről életrajzot, a kiadókról, nyomdákrol (alapítási dátumot, működési időszakot) is több információt kapunk. Olvashatjuk a dedikációk és az ajánlások szövegét is.

1965. július 1-jétől napi sajtófigyelés folyik intézményünkben. Az először megyei és városi, majd 1973-tól csak városi szempontból végzett anyaggyűjtés és az ezzel egy időben (Kárász József által) végzett retrospektív feltárás eredményeként 1944. október 23-ától (a helyi sajtó újraindulásától) 1973-ig, valamint 1981-től 2010-ig adnak képet a város életéről a helyi és az országos sajtó tükrében. Több mint harmincezer tétel szerepel a repertóriumokban, az 1981-től (Kőszegfalvi Ferenc összeállításában) kiadott válogatott városbibliográfiák több mint 10.000 tételt és kb. 2.500 db eseménynaptári tételt tartalmaznak. A papír alapú repertóriumok éves rendszerességgel jelentek meg, és mivel a sajtófigyelés már a 2000-es évek elején számítógépre is került, 2005-ben megszűntettük a párhuzamosságot.

A tájékoztatást segítik még a helyi folyóiratok cikkeiből (A Jövendő, Magyar Köztársaság, Puszták Népe, Délsziget, Vásárhelyi Szó, Juss), a helyi személyekről (Németh László, Kiss Lajos, Török Károly, Péczely Attila, Tornyai János, Kajári Gyula, Pákozdy

Ferenc, Dömötör János, Galyasi Miklós, Moldvay Győző, Kárász József, Vöröss István, Szabó Éva, Fodor József) valamint egy témát feldolgozó, (Őszi Tárlat, néprajzi) alkalmoszerűen készített bibliográfiák.

Az irodalom, tudomány, művészet, gazdaság régi és mai ismert, jelentős alkotó személyei közül nemcsak a helyi születésűek számítanak vásárhelyi szerzőnek, személynek, hanem azok is, akiket működésük bizonyos szakasza, életük valamely jelentős eseménye, időszaka kapcsol a városhoz (pl. József Attila, Kohán György, Németh László). Közülük is kitüntetett figyelmet fordítunk névadónkra, Németh Lászlóra. Kultuszának ápolása, a róla szóló irodalom összegyűjtése és publikálása egyik legfontosabb feladatunk. (A megőrző megőrzése. Németh László-bibliográfia 1987-2003.)⁶

A különböző bibliográfiák mellett gyűjteményünk másik erőssége Vásárhely egykoron élt és a ma is élő jeles, közismert személyiségeinek életrajzi adattára. A gyűjtés szükségességét a mindennapi gyakorlat követelte ki 1975-ben. Az 1974-ben megjelent „Hódmezővásárhely jelesei” című életrajzi kislexikon hibáit, pontatlanságait javította ki Kőszegfalvi Ferenc. Az általa elkezdett munka eredményeként ma kb. 450 személy életrajzi adataival és életrajzával rendelkezünk, melyek két kötetben (Jeles vásárhelyiek, 1993; Hódmezővásárhelyi életrajzi lexikon, 2001) jelentek meg. A gyűjtemény rendelkezik még a város egykori tisztségviselőinek (főbírók, polgármesterek, főispánok, országgyűlési képviselők, tanácselnökök) időrendi névsorával, a város és határának földrajzi neveivel, a régi és a jelenlegi, valamint a védett utcanevek felsorolásával, a műemlék, illetve műemlék-jellegű épületek, szobrok, emlékhelyek, emléktáblák listájával.

⁶ A helyismereti munkatársak által szerkesztett, írt, nyomtatásban megjelent helyi kiadványok (a bibliográfiák nélkül): *Kárász József*: A Csongrád megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1843-1970. Szeged, 1974. – *Kőszegfalvi Ferenc*: Adatok a hódmezővásárhelyi nyomdászat, sajtó és könyvkiadás történetéhez, 1852-1944. Békéscsaba, 1991. – *Galyasi Miklós*: Akéla búcsúdala: Válogatott versek. [Előszó Szabó Éva, utószó Kőszegfalvi Ferenc] H., 1993. – Jeles vásárhelyiek: életrajzgyűjtemény. [Összeáll. Kőszegfalvi Ferenc.] H., 1993. – Tíz év a hallhatatlanságból. Írások Németh Lászlóról, 1987-1996. [Összeáll. Kőszegfalvi Ferenc.] H., 1997. – Vásárhelyi almanach. Városismertető és ki kicsoda Hódmezővásárhelyen, 1997. [Szerk. Majtényiné Túri Katalin és Borus Gábor.] H., 1998. – *Kőszegfalvi Ferenc, Borus Gábor*: Espersit János és könyvei. Makó, 2000. – Hódmezővásárhely jeles tudósai. [Szerk. Kovács István, Kruzsliz István Gábor, Szigeti János.] H., 2000. – Tiszamenti ének. Vásárhelyi versek a XX. századból. [Szerk. Földvári László és Kőszegfalvi Ferenc.] H., 2000. – Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város polgármesterének jelentése az 1999-2000. évekről. [Szerk. Borus Gábor és Goldman György.] H., 2001. – *Kőszegfalvi Ferenc*: Csomorkánytól Csomorkányig. Helyismereti írások Hódmezővásárhelyről. Szeged, 2001. – Hódmezővásárhelyi életrajzi lexikon. [Szerk. Kőszegfalvi Ferenc és Borus Gábor.] H., 2002. – Hódmezővásárhely történeti kronológiája. [Összeáll. Szabó Gábor, Kőszegfalvi Ferenc, Borus Gábor.] H., 2003. – Vásárhelyi veduták: képes lapok a 19-20. századból. CD-ROM [Dömötör János, Kőszegfalvi Ferenc, Borus Gábor, Szepesi Judit] H., 2003. – *Kőszegfalvi Ferenc*: Könyvtári évszázad. Hódmezővásárhely 1880-1972. H., 2003. – Göröngyös úton. Kárász József emlékkönyv. [Szerk. Kőszegfalvi Ferenc.] H., 2004. – „A megőrző megőrzése”. Németh László-bibliográfia 1987-2003. Összeáll. Kőszegfalvi Ferenc, H. 2005. – *Csordás Nagy Dezső*: Elnyílt a barack. Csordás Nagy Dezső válogatott versei. [Szerk. Kőszegfalvi Ferenc.] H., 2005. – *Csordás Nagy Dezső*: Védjenek a holtak... Válogatott versek. [Szerk. Kőszegfalvi Ferenc.] H., 2005. – „Én, József Attila, itt vagyok”. A költő vásárhelyi világa. [Összeáll. Kőszegfalvi Ferenc, Szigeti János.] H., 2005. – *Kőszegfalvi Ferenc*: Könyvtári évszázad. Hódmezővásárhely 1907-2006. H., 2006. – *Kőszegfalvi Ferenc*: Csodabogarak, bűnök, huncutságok. Hódmezővásárhely íratlan történelméből. Szeged, 2007.

A könyvtár épülete és a Németh László emlékszoba

A már említett könyvtári integrált rendszer (Huntéka) alapja a helyismereti tájékoztatásnak, melyet a sajtófigyelés céduláiból készített adatbázisok tesznek teljessé. A „Hódmezővásárhelyi cikk-katalógus” elnevezésű, naponta gyarapodó rendszerben jelenleg 50.068 tétel található, mely magában foglalja az 1869-től kezdődő válogatott cikkbibliográfia, a koalíciós sajtó időszakának tételeit, a kurrens (1981-től megjelenő) bibliográfiákból kimaradt cédulákat, valamint az 1970 után (jelenleg 1974-ig) megjelent sajtófigyelés anyagát. Ugyancsak kereshető a két világháború közötti időszak két sajtóterméke, a Vásárhelyi Reggeli Újság (1921-1944) és a Vásárhelyi Újság (1921-1939). Ezen felül még számos már megjelent könyv, kézirat és szakdolgozat szövegét őrizzük gépen. Teljes mértékben feldolgozott a fénykép- és képeslap állományunk.

Kincseink közé tartozik például a helyi nemzetőrség 1918-as parancskönyve, valamint József Attila Medvetánc című kötetének első kiadású dedikált példánya. Több kötetben szerepel Tornyai János, Kohán György vagy Németh László kézírása. Értékesek Török Károly és Péczely Attila népzenei gyűjtései, egypéldányos repertóriumok, bibliográfiák, szakdolgozatok; a folyóiratok közül az 1870-es Garzó Imre által szerkesztett Hód-Mező-Vásárhelyi Szemle, az egyetlen számot ért Hódtava, az Ady által ismert és elismert, műveit közlő az A Jövendő, a Magyar Köztársaság.

BORUS GÁBOR

A Paraszti Eszközök Pincemúzeuma Vásárhelyen

A rendszerváltást követően, 1991-ben kezdeményezésemre újjáalakítottuk a nagy múltú Hódmezővásárhelyi Gazdasági Egyesületet, melynek jelenleg ügyvezető elnöke vagyok. A szakmai célkitűzésen túl, a gyűjtőmunkában is támaszom az egyesület, és további lehetőségek tárultak fel. Az egyik közgyűlésen megalakítottuk vezetéssel az agrártörténeti szakosztályt. Ezt követően a Petőfi utca 6. szám alatti épületben (az Agrárcentrumban) húzódó hatalmas, boltíves pincerendszert felújítottuk. Így jött létre a Paraszti Eszközök Pincemúzeuma 2003 októberében.

A boltíves termeket paraszti eszközökkel, néprajzi tárgyakkal rendeztük be. A kiállított anyag 90 %-a az én gyűjtésem, 10 %-a pedig tagjaink kutató munkájának eredménye. Mivel mindent gyűjtöttem, ami az utamba akadt, az „egyebekből” is komoly mennyiség jött létre. Megtalálhatók a pincében a kenderfeldolgozás, a szőlő, a gyümölcsstermesztés és borkészítés eszközei. Vannak lóvontatású talajművelő eszközök: ekék, boronák, lóvontatású henger, marhajárom. Lehet látni kézi talajművelő eszközöket, kapákat, ásókat, de nem hiányoznak az aratás hagyományos kézi eszközei sem, a kasza, favilla, marokszedő kuka, kukoricamorzsoló, terménydaráló, szecs-kavágó, köves daráló. A pincemúzeum kiállítási anyaga később tovább gazdagodott néhai *Kis Molnár Sándor* vásárhelyi bognármester és néhai *Tolnai Károly* mátyáshalmi kovácsmester hagyatékával. Egy bognárműhelyt és egy kovácsműhelyt is be tudtunk így rendezni.

PERÉNYI JÁNOS

Deák György kiskundorozsmai kovácsműhelye

A III. Dorozsmai Napok jeles eseményének számított 2001 júniusában *Deák György*, az utolsó dorozsmai patkoló gyógykovács hagyatékának, a kovácsműhely kiállításának a megnyitása. *Dr. Juhász Antal*, a Szegedi Tudományegyetem néprajzi tan-székének professzora megnyitó beszédében felhívta a jelenlévők figyelmét, hogy: „ez a páratlanul gazdag kiállítási anyag egy három generációs kovács dinasztia hagyatéka, és az országban talán ha négy ilyen található. Ezért aztán jól vigyázzunk rá!”

2005 után a Petőfi Sándor Művelődési Ház igazgatónője, *Révész Ferenc Andrásné* és *Vass József* szélmolnár a kiállító terem nélkül maradt kovácsműhelyt Dorozsmán, a mostani helyén, a művelődési ház felügyelete alatt állította ki. Az eredeti műhely 35 négyzetméteres volt, ez a fele annak. Dicső múltra tekint vissza a dorozsmai kovácsmesterség. A huszadik század elején még 33 kovács és közel ugyanannyi bognár működött

Deák György kovácmester

Vass József szélmolnár a műhelyben
Segesvári László felvétele, Délmagyarország

Dorozsmán, és készítették a messze földön híres „dorozsmai lócsös kocsikat”. Ezért néhány bográrszerszámnak is helyet szorítottak az amúgy is szűkös helyiségben.

Deák György 1922-ben Pesterzsébeten született. Édesanyja az erdélyi származású Csíki Vilma, édesapja Deák József. Csíki Györgyként anyakönyvezték, majd nevelőszülőkhöz került. Iskolai elvégzése után 1937-ben került Dorozsmára ifj. Brunner Károly kovácmester műhelyébe inasnak. 1941-ben szabadult, mint kovácssegéd. Mestere, kinek már édesapja is kovács volt, gyermekeként nevelte, oktatta, és rá hagyományozta teljes felszerelését. A katonaságnál 1944-ben „igen jó” minősítéssel elvégezte a Magyar Királyi Honvédség patkolókovács képzőjét. Leszerelése után a Szegedi Téglagyárban, majd a helyi termelőszövetkezetben dolgozott, és azután lett vállalkozó kisiparos. A KIOSZ több kitüntetéssel jutalmazta kiváló munkáját. Nemcsak kovácsként, hanem lakatosként és bádogosként is jól megállta a helyét. 1951-ben családot alapított, két gyermeke született, Ilona és György. A kiállítást képező anyagot ők ajánlották fel a tulajdonjog megtartásával 2001-ben, mert 1992-ben id. Deák György elhunyt. A kiállításon megtekinthető felszerelések és szerszámok a teljesség igénye nélkül: round a kovácsüllóvel, kovács kohó a bivalybőr fújtatóval, kis és nagy ráverő kalapácsok, steklik, stekli kalapácsok, menetmetszők, fúrók, kovács satu, tűzifogók, lakatos és bádogos kézi szerszámok, teljes lópatkoló felszerelés, franciakulcs, oszlopos „amerikáner” fúró stb. A kiállításon több fotó és rögzített hanganyag segíti e régi mesterség megismerését.

VASS JÓZSEF szélmolnár

A dorozsmai szélmalom a felújítás előtt (2005) és után (2009) (Vass József szélmolnár felvételei)

A dorozsmai szélmalom

Az alföldi nagytáj jellemzői voltak a 18. sz. végén, a 19. században, de még a 20. század első felében is a települések határában működő szélmalomok, négy vagy hatlapos forgó vitorláikkal. Nem különbözött ettől *Dorosma* sem a maga 23 szélmalomával az 1800-as években. 1879-től azonban sorra hagyták el azokat a malmokat a gazdák Dorozsmán, melyeket a nagy tiszai árvíz állva hagyott. A II. világháború után már csupán három szélmalom állt a község határában, de csak kettő működött, jó szél esetén. Takarmánydarálásra alkalmazták mindkettőt. 1961 után csak a Dankó Pista nótájából jól ismert és híressé lett Faragó György-féle malom áll a Deák Ferenc utca végén, a település északkeleti részén.

Miután 1949-ben Faragó György meghalt, a családja átadta a szélmalmot a községnek, az pedig az Országos Műemléki Felügyelőségnek, vagyis állami tulajdonba. Az évenkénti karbantartás sorra elmaradt, így a malom 1970. április 22-én hajnalban összedőlt. Dorozsma lakossága ragaszkodott utolsó szélmalomához és az Országos Műemléki Felügyelőség is érezte felelősségét ez ügyben, ezért kivételt tettek, és teljes rekonstrukciót írtak elő a malom rendbehozatalára. A munka 1971-ben kezdődött Sisa Béla vezetésével. 1973-ban próbaörlést végeztek a malomban, 1974-ben fejezték be a rekonstrukciós munkákat. Nagy Torma Vince, Horváth István és Ladányi András kivitelező malomépítők becsületes és szakszerű munkát végeztek, mert ekkor őrlött búzát az egyik kópárral, darált kukoricát a másik kópárral utoljára a dorozsmai szélmalom.⁷

⁷ A FELHASZNÁLT IRODALOM: A 25 éves Jerney János Általános Iskola évkönyve. Kiskundorozsma, 2000. - *Felpétzi György Jenő*: Dorozsma régi életéről. Kiskundorozsma, 1937. - *Sztríha Kálmán*: Kiskundorozsma története. Kiskundorozsma, 1937.

Sajnos az így elkészült malmot ugyanúgy szakszerűtlenül kezelték, vagyis a rendszeres karbantartása rendre elmaradt. Pozitív változás 1999-ben történt, mikor *Révész Ferenc Andrásné*, a Petőfi Sándor Múvelődési Ház igazgatója és *Vass József* rokkantnyugdíjas kőfaragó úgy döntöttek, hogy a szegedi Móra Ferenc Múzeum segítségével megnyitják a látogatók előtt a szélmalom kapuit. Fellendült a malom látogatottsága, amely 2005-2006 folyamán Szeged város tulajdonába került.

2008-ban a Tájház Szövetség javaslatára a vitorlák és a fordító szerkezet javítását oldották meg. Természetesen nem volt egyszerű, mert kivitelezőt találni malomács szakmában szinte lehetetlen. Végül egy fiatal tápéi ácsmester, *Kárász Ervin* kapta a feladatot, miután vállalta, hogy szakmai irányítás mellett végzi a felújítást. A molinológusi szakmai feladatokat *dr. Ozsváth Gábor Dániel* néprajzkutató látta el. A 2009 júniusában rendezett dorozsmai napokon, 27-én délelőtt ünnepélyes keretek között a felújítást végzők megforgatták a kivásznalt vitorlákat, mivel szél nem fújt. De most már működött a szerkezet. Az 1970-es, 80-as években kikapcellázták a malom környezetét, és oda házakat építettek, ezért még megfelelő szélerő estén sem lehet elindítani a malmot, hogy öröljön. A szél a házak fölött, 10-15 méter magasan csak a felső vitorlákat éri, ami nagyon turbulens, és nem jó a működtetéshez. Így hát csak a bemutatás marad, annak ellenére, hogy jelenleg az Alföld egyetlen működőképes szélmalma ez.

Jelenleg a malom földszintjén állandó kiállításként látható „A malom története képeken”, „A szélmolnár szerszámai” és „A kalásztól a kenyérig” című eszközbemutató, a kézi aratás szerszámai és a házi kenyérsütés kellékeiből. A Jerney János Általános Iskola a saját gyűjtése és a Petőfi Sándor Múvelődési Házban lévő gyűjtött néprajzi tárgyanyag már elegendő lenne egy helytörténeti gyűjtemény összeállításához, talán a malomban és környékén.

VASS JÓZSEF szélmolnár

A kisteleki helytörténeti gyűjtemény épülete

A Kisteleki Helytörténeti Gyűjtemény

A Kisteleki Helytörténeti Gyűjtemény 2002 augusztusában nyitotta meg kapuját. Gyűjtőköre a néprajz és helytörténet vonatkozásában Kistelekre és térségére, régészeti vonatkozásban Kistelek közigazgatási területére terjed ki. Az intézmény megnyitását hosszas gyűjtőmunka előzte meg. Az 1980-as évek elején kiállított helytörténeti anyagból keveset sikerült átmenteni a Rákóczi utcai múzeum épületébe. A jelenlegi gyűjtemény kialakítása két szalon futott. Egyik az épület kiválasztása és felújítása, a másik a tárgygyűjtés. A XX. sz. elején épült polgári kúriaszerű ház pillanatnyilag önkormányzati tulajdonban van. Az épület történetéről annyit lehet tudni, hogy a Bertók család tulajdona volt, majd átkerült a Belányi családjába. Az 1950-es évek elején államosították. Az 1970-es évektől bölcsőde, majd óvoda működött falai között, az 1990-es években pedig a rendőrkapitányság bérelte. Az épületben rejlő lehetőségeket 1999-ben a Kisteleki Városvédő és Szépítő Egyesület ismerte fel. Az épület felújításával és átalakításával párhuzamosan megkezdődött a tárgyak gyűjtése, melynek köszönhetően 2002 augusztusában megnyílhatott a nagyközönség számára a két állandó kiállítás.

A gyűjtemény anyaga elsősorban néprajzi jellegű; Kistelekről és a környező településekről (Balástya, Csengele, Ópusztaszer) gyűlt össze. Nagyobb részben tárgyakat, kisebb részben iratokat és fotókat tartalmaz. A gyűjtemény értékes része Tápai Antal hagyatéka, amit a művész lányai ajánlottak fel a városnak. 2002-ben két állandó kiállítás nyílt, az egyik a „Tápai Antal emlékkiállítás”, a másik a „Pillanatképek Kistelek múltjából” címet viselő kiállítás. Ez utóbbi témái: a megtelepedés, az egyházszerzés, a kisteleki intézmények és épületek története, ipartörténet, a paraszti háztartás és házbelső. Az ekkor kiállított tárgyak, dokumentumok és fotók egy része ideiglenesen került a múzeumba, vagyis magánszemélyek tulajdonában maradt, másik része a múzeum tulajdona. Ebből a kiállítási anyagból két helyiségben ma is a nyitáskor bemutatott témakörök szerepelnek: 1. Helyi iparosok és kereskedők, a Pigniczki-féle kovácműhely, cipésműhely. 2. Élet a házban: a paraszti háztartás eszközei. 3. A tisztaszoba.

A gyűjtemény évről-évre időszaki kiállításoknak adott otthont. 2003: Az Árpád Fejedelem Gimnázium 50 éve (iskolatorténeti kiállítás). 2004: Rádiótörténeti és fotótechnikai kiállítás. 2005: Sporttörténeti kiállítás (a KITE és más sportegyesületek tárgyi emlékei, dokumentumai). 2006: „Nemzeti önérzet, nemzeti büszkeség”, relikviák az I. és II. világháborúból. 2007: Egyháztörténeti kiállítás. 2008: „Jó iskolák, jó gazdák, hazaszeretet.” 2009: A II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola emlékkiállítása. 2010: Trianon-emlékkiállítás.

A Helytörténeti Gyűjtemény az utóbbi időben otthont adott a felnőttképzésnek és gyermekprogramoknak is. Az ehhez szükséges humán erőforrást a helyi kézműveseket tömörítő Kistelek és Térsége Közművelődési és Hagyományőrző Kör biztosítja. A tanfolyamok és gyermekeknek szóló programok lebonyolítását a városi közművelődésért felelős Kárpátia Kincsház Kistelek Nonprofit Kft. segíti. A gyűjteményben

Pillantás a gyűjtemény kiállításaira

őrzött szellemi, kulturális örökség minden korosztály számára elérhető. A nyári hónapokban a paraszti kultúrát népszerűsítő tematikus napokat rendezzük meg. Az intézmény városi kulturális és szabadidős programok helyszíne. Pl. a májusi „Tölgyfa-nap”. Ilyenkor kézműves foglalkozások, mesterségek bemutatói, népi játékok, néptánc, népzene, koncert várja az ideérkező gyerekeket és felnőtteket. A programok lebonyolítását könnyíti a két éve épült szabadtéri kemence. Fiatалok részvételével 2010 januárjától néprajzi-honismereti kutató, gyűjtő csoport szerveződött, hogy megismerjék a népi kultúrát és a néprajzi terepmunkát.

ÁGÓ RITA

Kiszombor helytörténeti gyűjteménye

Néprajzi gyűjteményünk tárgyait 1982 óta gyűjtögetjük. Ekkor indult az első helytörténeti szakkör az iskolában, és a gyerekek segítségével, kiskocsival járva a falut, rengeteg tárgyat halmoztunk fel a község lakóinak jóvoltából. Olyannyira, hogy az iskolában már nem volt megfelelő hely a tárolásra, és megkértük az akkori községi tanácsot, adja át nekünk a gyűjtemény megalapítására az egyik Rónay-magtárt. Kérésünket meghallgatták, és 1985. április 4-én Mitykó Sándor akkori tanácselnök ünnepi keretek között megnyitotta a Helytörténeti Gyűjteményt. A gyermekekkel továbbra is gyűjtögettünk, a tárgyakat gondoztuk. Rengeteg felnőttől kaptunk segítséget ebben a munkában is. Az épület ma egyik színfoltja községünknek, sokan látogatják, elsősorban a környékeliek. A falubeliek pedig örömmel látják, hogy minden évben sok új tárggyal gyarapszik a gyűjtemény. Minden falunapon fogadjuk a látogatókat, egyébként más időpontban a közelben lévő könyvtár dolgozói segítségével látogatható.

Mit is tartalmaz a gyűjtemény? A népi és polgári élet változatos tárgyait, a gazdálkodás szerszámain, irat-és könyvanyagot, fényképeket, ruhaneműt. Gyermekeinket minden évben elvisszük ide, hisz nagyon fontos a múlt megismerése számukra, mert jelenünk és jövőnk nem létezik múltunk nélkül.

A kisteleki gyűjtemény épülete és kiállításának részlete

2003-tól az épület fölötti gondnokságot a megalakult *Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör* tagjai vállalták; rendezték a tárgyakat, gondozták az épületet, nyitva tartották a kiállítást a falunapokon és egyéb rendezvényeken. 2009-ben a nagyközségi önkormányzatnak Szegvári Ernőné polgármester vezetésével módja volt pályázatot beadni az épület újabb rendbetételére, teljes felújítására. A pályázat nyert, és 2010 tavaszán megindult a munka. Megtörtént az épület XXI. századi követelményeknek megfelelő átalakítása, valamint önkormányzati támogatással, anyagi és közmunkási segítséggel, illetve a honismereti körösök munkájával a tárgyak restaurálása is. Az épület mindhárom szintjének használata lehetővé vált. A jelenlegi kiállítás címe *Élet a házban*, amelyet Badicsné Szikszai Zsuzsanna néprajzos tanár iránymutatásával és Endrész Erzsébet közreműködésével valósítottak meg.

ENDRÉSZ ERZSÉBET

A Maroslelei Helytörténeti Gyűjtemény

A helytörténeti kutatások legmeghatározóbb alakja, *Rozsnyai János*, az általános iskola történelemtanára volt, akinek a nevéhez számos munka köthető. Szerkesztője, írója a lelei monográfiának, szerzője a helytörténeti tankönyvnek, kutatója a lelei iskola történetének. Mivel községünkben a helytörténeti érdeklődést részletes, pontos és kiváló munkák szolgálják, néhányan szükségét érezték annak, hogy lássanak is valamit a régi világból. Az ezeréves évforduló kapcsán vetődött fel az a gondolat, hogy legyen Maroslelének is egy, a község múltját bemutató kiállítása. Ez azonban a helyiek közreműködését igényelte. Nem volt hiány segítőkészségben, rövid idő alatt elég sok tárgy gyűlt össze, melyeket az akkor még felújítás előtt álló községi könyvtárban helyeztek el. A gyűjtésben és a kiállítás elrendezésében jelentős szerepet tölthettek be a könyvtár munkatársai is, *Fehér József* és *Hajdú Andrea* művelődésszervezők.

A kiállítás történeti és néprajzi szempontból is fontos anyagot mutat be; a tárgyak mellett azonban sok írásos emlék, fénykép is összegyűlt. A községi könyvtárban ezert

Kiállítás Maroslele helyi értékeiből

helytörténeti adattár jött létre; benne írárok, szakdolgozatok és fényképalbumok sorakoznak. A fényképarchívumban az 1950-es évektől találhatunk fényképeket, első sorban iskolai ünnepeken, községi rendezvényeken készült fotókat. A fényképek egy része még dobozolt, az utóbbi 10-15 év anyaga azonban eleve albumba került. A régi fényképek egy része is albumos, rendezett, magyarázatokkal, időpontokkal ellátott. Az archívum anyagából készült az iskolatörténeti kiállítás, a község néptáncos múltját bemutató kiállítás stb.

„A könyvtár a szellem világa, a múzeum – a múlt tükré” (Marosvári Attila). Ez a kijelentés általában ugyan igaz, de ez esetben a maroslelei könyvtár sokat átvállalt a múzeum feladataiból. A gyűjtemény egyre csak bővült; s az önálló „falumúzeum” kialakítására irányuló törekvések révén a kiállítás átköltözhetett az addig üresen álló, hajdan jegyzői lakásként működő épületbe. Ekkortól, 2002. október 3-tól látogatható a Maroslelei Helytörténeti Gyűjtemény, mely külön helyen, de a könyvtártól mégsem elszigetelődve működik a Szabadság tér 4. szám alatt.

Az *előtér*be lépve találunk egy kis asztalt, rajta a vendégeknyvet és a falu történetét bemutató kiadványokat. A falakat családi képek díszítik, de találunk bekeretezett takarékjegyet, iskolai értesítőt is. A földön két régi bőrönd áll.

Az *első terem*be lépve igen színes kép tárul elénk. Az ajtótól balra gyerekjátékok, iskolai eszközök, babakocsi található, ezek mellett a tisztálkodás eszközei. A falra fől-szögelve is találunk tárgyakat: tükröt, sámfát, kaptafát. Itt a falon egy idézet olvasható, melynek mondanivalója az, hogy ha az ember elmegy valaha is szülőhelyéről, mire visszatér, semmi sem lesz a régi, minden idegennek fog tűnni.

Az ajtótól jobbra a *második*, kisebb helyiségbe lépve a konyhába kerülünk. Itt különböző stílusú, készítési technikájú edényeket találunk, sőt régi szódásüveget, poharakat is. A konyhában elkülönítve találjuk az egyes ételek, például a tészta készítéséhez szükséges eszközöket. A régi bútorok festettek. Szöveges, hímzett falvédőkkel díszítették az üresen maradt falfelületet.

A konyhából kilépve és az első kis termen áthaladva jutunk abba a *harmadik* kiállító helyiségbe, mely a gazdálkodás, illetve a háztartás kenyérsütéshez kapcsolódó eszközcsoportját tartalmazza. A kenyérsütéshez szükséges dagasztóteknőt, annak a teknőállványát, a kenyérszakajtót, a sütőlapát mellett még őrlőkövet. A gazdaságban használatos eszközök közül az apróhagyma rosta az egyik legrégebb, 100 éves korát már elhagyott tárgy. Ez kuriózum, hiszen Makó mellett Maroslele is a hagymatermesztéséről híres. Kukorica-vetőgép, villa, rendforgató, kisebb-nagyobb méretű gazdasági eszközök sorakoznak még ebben a teremben.

A legbelső, *negyedik* terem lakószobának van berendezve. A falakon szentképek lógnak, illetve Virág László bérmálási és keresztelési emléke. Ő volt a falu nagy műgyűjtője, rengeteg régiséget gyűjtött össze élete során. Halála után ezek egy része a helytörténeti gyűjteménybe került, és annak jelentős hányadát teszi ki. Ez az anyag azonban nagyrészt nem helyi gyűjtésű. A szobában van egy nagy szerkény könyvespolccal, melyen a könyvek, folyóiratok igen változatos képet mutatnak. A szoba közepén, az asztalon tintatartó, gyertyatartó, könyv fekszik. Vitrinek, dobogók nincsenek, a súlyra könnyebb tárgyakat a fehérre meszelt falra helyezték fel, a nehezebbeket a földre tették. A múzeumban található tárgyaknak jelentős része, de nem az egésze, lelei. A falu lakói – és a nem helybeliek is – örömeiket lelik a kiállításban.

KOVÁCS JUDIT

Mezőhegyes Város Helytörténeti Gyűjteménye

A helytörténeti gyűjtemény épülete eredetileg kórház volt; az 1847-ben, klasszicista stílusban épült „ember kóroda” 64 méter hosszú, boltozott földszintű épület. Eredetileg 83 ágy, gőzfürdő, gyógyszerár és orvosi lakás kapott helyet benne. Megnyitásakor két orvos dolgozott itt állandó alkalmazásban; emiatt is elmondható, hogy Csanád megye egyik legnagyobb kórháza volt. Emeletén 1923-ban nyílt meg a központi iskola, mely 2004-ig működött. Az épület védett műemlék, melyben 2003. április 25-én nyitotta meg kapuit a József Attila Általános Művelődési Központ intézményi keretein belül működő helytörténeti gyűjtemény. A kiállítóterek létesítéséhez elengedhetetlen, alapvető felújítási munkák nagyobb részt társadalmi munkában zajlottak, az installációkat pályázatokon nyert összegek és a József Attila ÁMK biztosította. A földszint nem bizonyult elég nagynak; Békés megye egyik legnagyobb gyűjteménye napjainkban már tíz állandó kiállítással büszkélkedhet. A névadó személyéről

A gyűjtemény épülete és iskolatörténeti kiállítása (Tarkó Gábor tájékoztatta küldöttségünket)

még nem született döntés. A Mezőhegyes helytörténetének alapköveit lerakó Tóth István református tiszteletes és a városunk bibliográfiáját elkészítő Ruisz Gyula mellett Váy András jószágigazgató neve merült fel mint az intézmény névadója. Váy András az 1920-as években saját költségén kezdeményezett ásatásokat, 1925. szeptember 1-jén Móra Ferencet mint régészt is vendégül látta Mezőhegyesen.

Elsőként megnyitott, földszinti termünk a majori *iskolák* életét bemutató kiállításnak ad otthont. A kiállítást *Balanyi Miklós* nyugalmazott tanár rendezte be, aki maga is negyed évszázadnyi időt tanított a 47-es és a 73-as majorokban. A teremben a 18. sz. végén készült kaláni vaskályha, tantermi szekrények, az 1910-es évekből való kettes és hármas padok és állványos tábla kaptak helyet. Az ajtó mellett a falon a központi iskola csengője látható 1923-ból. A tanítói asztal és szék 1920-ból a 23-as majori iskolából, a tanulói fogas 1912-ből a 73. majorból, a harmónium a 47., a számológép az 57-es majori iskolából való. (A 47. majorban József Attila is tanított, ezért a kiállítás róla is megemlékezik). A tározókban fényképeket, taneszközöket, tankönyveket, tanári segédleteket és lapokat, kísérleti és technikai eszközöket, régi gyermekjátékokat, a falakon litográfiákat, térképeket helyeztek el. Az egyik szekrényben egy valódi csontváz áll; az emberi test felépítését tanulták segítségével a majori gyerekek. A százéves tanteremben a látogató kipróbálhatja, milyen is volt kukoricán térdepelni, nádpálcával fenyítést kapni, vagy milyen volt édesgyökeret rágni.

A második földszinti terem az 1889-től 1997-ig működő *Mezőhegyesi Cukorgyár* kiállítása. A folyamatosan bővülő kiállítás bemutatja többek között a cukorgyár történetét, szervezeti felépítését, termékeit, a gyártási folyamatot, az üzem termékeit, a gyár dolgozóinak életét, munkaeszközeit. A tárgyak mellett a gyár száz éves történetének fontos eseményeit végigkövető fényképek, dokumentumok kaptak helyet. Többek között műszaki üzemkönyvek, munkakönyvek, vegyvizsgálati naplók, a cégvezetők által használt könyvek, az alapítás és az építkezések dokumentumai, pénztárkönyv kivonatok, újságcikkek, bérleti és más szerződések. A terem anyagának gyűjtése, a volt cukorgyári üzemi konyha emeletéről történt átszállítása és itteni elhelyezése *Csilek István*nak, *Hollós László*nak, *Tokovics József*nek és *dr. Vitay János*nak köszönhető. A gyűjteményt értékes tárgyakkal gyarapították *Hári József*, *Janeckó György* és *Tarkó Mihály*.

Az épület boltozott, történelmi hangulatú földszinti nagyterme Mezőhegyes régészeti kiállításának ad otthont. Az őskortól a török korig a kiállítás anyagát főleg régészeti terepbejárás során gyűjtötték a Szegedi Tudományegyetem régész szakos hallgatói Tarkó Gábor történész, tanár, a helytörténeti gyűjtemény jelenlegi vezetője irányításával, dr. Szatmári Imre régész, főmuzeológus, megyei múzeumigazgató felügyelete mellett. A tározók az újkőkori, a rézkor és a bronzkor, a római kor, a népvándorláskor, valamint a honfoglaláskortól a török korig terjedő időszakok gazdag tárgyi hagyatékát mutatják be. Kiemelkedik a Peregi Udvar területén fekvő, hatalmas avar temető leletanyaga – több ezer cserépedény töredéket, emberi és ló csontokat gyűjtöttek itt 2002 őszén. Ugyanakkor számos szomszédos vagy kistérségi település területéről származó híres leletet is kiállítottunk itt, mint például Battonya világhírű újkőkori lelőhelye, *Battonya-Gödrösök* leletanyaga. A tárgyak megőrzéséért és felajánlásáért köszönet illeti meg Csathó Andrást, a battonyai Molnár C. Pál Képtár és helytörténeti gyűjtemény vezetőjét.

2004-ben nyílt meg „*Cselédek, summások, szakmányosok*” címmel állandó néprajzi és helytörténeti kiállításunk Mezőhegyes várossá avatásának tizenötödik évfordulója alkalmából. A belterületről és a majorokból származó régi munkaeszközök, használati tárgyak, bútorok mellett a cselédvilággal kapcsolatos képanyagot, szövegeket, interjú részleteket vetítünk projektor segítségével. A tárgyak képi háttérét adja hatszáz képből álló digitalizált képeslap kiállításunk is, mely Hollós László és ifj. Kerekes György gyűjteményéből készült. A néprajzi anyagot Hollós László tanár, igazgatóhelyettes és Tarkó Gábor gyűjtötték. Erdélyi Imre, Id. Hári József, Hegyi Pál, Kádi László, Lőrincz Tibor, Mály Ida, Marosváriné Almási Teréz, Tarkó Mihály, Torma József, Tóth Kálmán és még sokan mások adományoztak tárgyakat a kiállításához.

Néprajzi tárlatunkkal egy időben nyílt meg „*A mezőhegyesi úttörőcsapatok története*” című helytörténeti kiállításunk, mely az országban szinte egyedülállóan gazdag. Az úttörő kiállítás Balanyi Miklós nyugalmazott tanár közel negyven éves gyűjtőmunkáját dicséri, aki a kiállítás rendezésében is részt vett 2005-ig, haláláig. Személyes tárgyaiból, fotókból életútját bemutató kis tárlat készül majd. A kiállítás a szocialista gyermekjátékok egész sorát felvonultatja a matrjoskától társasjátékokon át a Videoton tv-játékig; más technikai vonatkozású tárgyak is szerepelnek, például a Néprádió, '50-es évekbeli iskolarádió, a Pajtás és Szmena fényképezőgépek, a 73-as majori 4497. számú Ady Endre Úttörőcsapat trombitája és számos érdekesség, a szocialista ipar hétköznapi termékei. Az úttörőmozgalom szinte teljes sajtója az érdeklődők rendelkezésére áll; ma is népszerűek a Pajtás újság Hahota és Kockás című kiadványai. A gyűjteményben a Tábortűz, az Úttörővezető és több újság teljes évfolyamai, sok kötet kommunista irodalom fellelhető. A fiatalabb felnőtt korosztály minden alkalommal nagy érdeklődéssel és élvezettel keresgéli egykori őrsi, raj- és csapatnaplóját, zászlóját, a fotókon igyekszik felfedezni gyermekkori önmagát. A kiállítás anyaga óriási, sajnos nagy része a raktárban kapott helyet; ez az anyag a látogatók kérésére ugyan csak hozzáférhető, kizárólag helyben olvasható.

„Számítógép-történelem” című kiállításunk volt a harmadik, amely 2004-ben készült el. Janovszki László informatikus, tanár szakmai tanácsai alapján mutatja be Tarkó Gábor magángyűjteményét. Az ideiglenesre tervezett kiállítás ma is nyitva áll a látogatók előtt. Vakok és gyengén látók számára gyártott különlegesség az Arató András, Vaspori Teréz házaspár által a nyolcvanas években kifejlesztett – az akkori Commodore gépekhez hasonló – Homelab-4 számítógép, mely képes volt beszélni. Fortran nyelven működött az „ADDO” lyukszalag olvasó, melyet valamikor a Cukorgyárban használtak. Ugyancsak az egykori üzemből származik a CM5400 típusú, 1981-es bolgár gyártmányú winchester és drive (a cserélhető lemezek kapacitása: 2X2,8 Megabyte, súlya 40 kg). Az asztalokon működőképes, kipróbálható Commodore 16, Commodore 64, Commodore 128 és Amiga 1200 konfigurációk, printerek, plotterek és más hardver eszközök, Mattel Electronics Intellivision tv-játék 1979-ből. A HT 1080Z és HT 1080Z/64 magyar iskola számítógépek 1983 és 1986 között készültek (az első „school computer”-ből mindössze 2364 darab készült). Megtalálhatók a Videoton tv-computerek, PC-konfigurációk, különféle alaplapok, grafikus és hangkártyák, régi processzorok és más érdekességek, számítógépes szakkönyvek, programozói könyvek, folyóiratok (Commodore Világ, 576 Kbyte, Commodore újság, Ötlet, stb.). A kiállítás az abakusztól, a logarléctől és a mechanikus számológépek összes generációjától az első generációs laptopok és palmtopok világáig kalauzolja a látogatót, elsősorban a számítástechnika iránt érdeklődő fiatalabb korosztály körében népszerű.

A gyűjtemény 2005. április 23-án megnyitott tárlatának címe: „Mezőhegyes a boldog békeidőkben”. Állandó fotókiállításunk a dualizmus kori időszakot öleli fel. A 19. század végéről származó fotóritkaságok és ifj. Kerekes György képeslapgyűjteményének 19-20. század fordulóján postázott darabjai az első világháború előtti Mezőhegyesre viszik el a látogatót. Településünk kiegyezés utáni virágkorának pillanatképeit csodálhatják meg, Kozma Ferenc és Gluzek Gyula nagy generációjának alkotásait, kopott fotók másolatain bár, de eredeti fényükben. A „boldog békeidők” történelmi fogalmakon túlmutató szellemiségét és hangulatát Vitézy-Früstök László albumának képei, Kórházi Péter és Hegyi Pál néhány képe, valamint Fekete István gyönyörű felvételei ábrázolják. Annak a kornak a mindennapjait, amikor Mezőhegyest „Kis Budapestnek” nevezték, s mindenki ide akart jönni dolgozni. A kiállítás különleges figyelmet szentel Fekete Istvánnak, aki a kiállított fotók nagy részét készítette. A digitális fotómunkákat Debreczeni Zoltán informatikus, Janovszki László tanár, informatikus, ifj. Kerekes György agrármérnök és Tarkó Gábor végezték. A szövegek megírásában idős emberek visszaemlékezésére támaszkodtak. Köszönet illeti Havasi Jánosné Ilyés Erzsébetet, aki a felvételek készítésének idején még kislány volt, mégis elevenen élnek benne a kor emlékei, valamint Vörös Lajost, aki 1944-ig, megszüntetéséig a „Hangya Szövetkezet” kereskedője volt. A fotókiállítást egy exkluzív DVD-lemezen is elkészítettük, amely négyszáz kiváló minőségű – három-négy mondatban kommentált – felvételt mutat be. A képnézés közben a látogatók korabeli katonadalokat, népdalokat, műdalokat hallgathatnak eredeti, digitálisan felújított felvételeken.

Az 1956-os forradalom kitörésének ötvenedik évfordulóján nyílt meg a mezőhegyesi eseményekről készült interjúkat, a Rákosi-éra fotóit és az 1948-as mezőhegyesi Rákosi-nagygyűlés híradó felvételét, interjúkat, kommunista relikviákat, technikai és haditechnikai eszközöket, korszimbólumokat, több száz tárgyat és dokumentumot bemutató állandó kiállításunk. Címe: *„Mezőhegyes 1956-2006 Forradalom Kis Budapesten”*. Az '56-os Emlékév alkalmából a folyosó helyreállítását, a gyűjtést és a kiállítás rendezését *Tarkó Gábor* végezte. A kiállítást több mint ötven nagyméretű fotó és több mint száz gépelt oldalnyi vezető szöveg kíséri végig a hosszú folyosón. A fotókon a kultúra (Bogdán Imre színházcsoportja), épületeink („a Gödör”), zenekarok (például az országos hírrű Lócsei fúvószenekar), termelési eszközök (U2-es traktor burgonyaszedővel), iskolai, szakiskolai életképek (kisiskolások és óvodások előadásai, a fekete egyenruhás szakiskolások, a „varnyúk”) és korképek jelennek meg. A kiállítás létrehozásában segítettek: Balanyi Miklós, Budai Balázs, Borsos János, Csanádi István, Csigér István, Cseh Pál, Debreczeni Zoltán, Erdélyi Imre, Erdélyi Sándor, Dr. Guti Pál, Hollós László, Karancsi Lajos, Kovács Tibor, Krucsóné Gergely Erzsébet, Magyaróvári Mihályné, Mitykó Zsolt, Mák Alexandra, Mucsi Jánosné, Soós Attila, Szabó Barnabás, Szentmihályi Ferenc, Tarkó Mihály, Tarkó Mihályné és Törőcsik András.

2008. május 30-án nyílt meg az állandó *vasúttörténeti* kiállítás, (lásd képünkön), amikor 125 éves lett az Aradi és Csanádi Egyesült Vasutak és Mezőhegyes állomás. A hatalmas tárlat anyagát elsősorban *Perlaki János* állomásfőnök jóvoltából helyezhették el az egyik emeleti nagyteremben. A gyönyörű terepasztalt *Virág László* nyugalmazott műszaki főellenőr készítette, aki egykor a fűtőházban dolgozott. Láthatnak itt két világháború közötti főnöki irodát, bakterházat,

várótermet teljes berendezéssel, pályamesteri könnyű vágány gépkocsit, számos dokumentumot és fotót. A kiállítás megnyitóján Szabó Gyula nyugalmazott vasúti tábornok beszédében „a Közlekedési Múzeum kihelyezett tagozatának” nevezte a termet.

A legújabb állandó kiállítás 2010. december 2-án nyílt meg. Városunk híres szülötte, *dr. Isaszegi János vezérőrnagy* szülővárosának adományozta pályafutásának tárgyi emlékeit és dokumentumait. A Mezőhegyesi Ménesbirtok Zrt. támogatásával helyreállított emeleti teremben többek között a KFOR, SFOR, IFOR, ISAF, OIF, AFOR és UNIKOM missziók emlékei, bajtársaktól kapott ajándékok, emlékérmek, plakettek és más dísz tárgyak kaptak helyet. A kiállított fotók a magyar honvédek missziós helytállását bizonyítják, idegen kultúrákat mutatnak be, a látogató megismerheti *dr. Isaszegi János* páratlanul sokoldalú személyiségét.

TARKÓ GÁBOR

A mindszeinti Helyismereti Gyűjtemény

„Mindszent – minden szép és jó eszméért lelkesülő – közösségének tisztelete jeléül ajánlja a szerző.” (Keller Lajos: Mindszent története)

Írásos emlék 1332-ben említi először Mindszent társközségét, Aport. 1818-ban még Apor-Mindszent néven illetik az egyházi iratok. A 19. század második felében a mindszeinti férfiak közül legtöbben kubikosnak álltak. Az itthon maradottak kis földjeiken gazdálkodtak, de minden családból kikerült egy-két iparos is. A Pallavicini-uradalom sok családnak biztosított megélhetést. A kiegyezést követően a kiterjedt tanya világgal rendelkező Mindszenten sorra alakultak az olvasókörök, a gazdakörök, a polgári és egyéb szervezetek, melyek gyűjtötték a múlt emlékeit is.

Keller Lajos (1846–1904) plébános tevékenysége a helyismereti munka terén méréföldkő volt Mindszent életében. Latin nyelvű iratokból saját gyűjtésével kiegészítve írta meg a „Mindszent története” című könyvet, mely a község 1700-tól 1900-ig terjedő időszakát öleli föl. *Soós Ádám* (1880–1969) községi hivatalnok nagy szorgalommal gyűjtötte Mindszent tárgyi emlékeit. Az ő gyűjteménye volt Mindszent első helyismereti gyűjteménye, amely később átkerült a szomszédos településre. *Taraba József* (1893–1971) plébános a tárgyi emlékek gyűjtése mellett fontosnak tartotta a szellemi örökség, a hagyományok feltérképezését. Domokos Árpád főjegyző is aktívan részt vett a község társadalmi életében, mint a Honszövetség díszelnöke. *Bóna József* (1884–1953) tanító, a mindszeinti elemi népiskola igazgatója, újabb kutatásai alapján írta meg Mindszent történetét, mely 1928-ban Nagy Imre „Szentes” című monográfiájában jelent meg. *Kiss Ernő* tanár vezetésével az 1960/61-es és 1961/62-es tanévben régi tárgyak gyűjtését kezdték meg az általános iskolások.

Kasznár Tóth Emma (1904–2001) tanítónő, rajz-földrajz szakos tanár 1962-ben alapította a honismereti szakkört a korábbi gyűjtőmunkába bevont gyermekekkel. Foglalkozásaikat a Kápolna utcában kezdték el, mivel ez volt a község legősbibb része. A gyűjtőmunka így nagy sikerrel járt, s kezdetben a Központi Iskolában helyezték el a kincseiket. A helyi kis gyűjtemény egyre gyarapodott. Országos viszonylatban a Népmozgalmi Intézet tömegmozgalommá fejlesztette a honismereti tevékenységet, mely a Néprajzi Múzeum munkáját segítette. *Dr. Dömötör János*, a Népművelési Intézet munkatársa segítette a honismereti szakkör működését. Kasznár Tóth Emma, a szakkör vezetője a szakkör koncepcióját előre megtervezte. Tevékenységének alapját az általános iskolásokkal végzett gyűjtőmunka képezte, melyhez a későbbiekben a gimnazisták és felnőttek is csatlakoztak. *Domokos Árpádné Burg Mária* (1900–1981) tanítónő, az ifjúsági vöröskereszt csoport vezetője és *dr. Finta Dezső* (1892–1970) körzeti orvos fontos leletmentő tevékenységet folytattak, ezért őket a szakkör patronálóinak is megválasztották. 1963-ban a régi kultúrház nagytermében a gyermekek és felnőttek

gyűjtését bemutatva néprajzi kiállítást rendeztek, mely Mindszent történetében egyedülálló alkalomnak számít még ma is.

A honismereti szakkör kinőtte magát, s 1966. december 1-jén létrehozták a *néprajzi szakkört*, melyben a felnőttek, míg a honismereti szakkörben a gyermekek folytathatták a néprajzi gyűjtőmunkát, megtartva továbbra is a szoros kapcsolatot. Ezzel egy időben működött a rajz szakkör. Mindháromat Kasznár Tóth Emma vezette, tevékenységüket összehangolta, elősegítvén a helyi hagyományok ápolását. A tárgyi emlékek gyűjtése mellett egyre fontosabb szerepet kapott a jeles személyiségek életútja, helyi szokások, földrajzi nevek kutatása, családtörténet, falukrónika, mely *Nagy István* (1922-) tanár, a Dózsatelepi Általános Iskola igazgatója, *Szécsi Jolán* tanítónő és *Kasznár Tóth Emma* vezetésével folyt. A gyermek honismereti szakkör vezetését 1972-ben *Demeter Lajosné Antal Eszter* vette át.

1976. március 1-jén *dr. Trogmayer Ottó*, a Móra Ferenc Múzeum igazgatója nyitotta meg az első hivatalos leltárkönyvet, mely a mindszenti néprajzi gyűjtemény nyilvántartására szolgált. A tárgyi emlékek elhelyezése időről időre nagy kihívást jelentett a fenntartónak. Kezdetben az általános iskola egyik tantermében kaptak helyet a régi köcsögök, szilkék, korsók, mángorlók, tálak, tányérok és bútorok. Ezt követően az Ipartestület épületében (Vörösmarty utca), Művelődési Otthonban, a Lehoczkiné-féle nádtetős házban (Kossuth utca), Művelődési Házban, Központi Óvoda padlásán tárolták őket. 1980-ban az akkori tanács átadta a gyűjtemény céljára a Köztársaság tér 25. számú házat. A száraz kapubejárós paraszt-polgári házban kialakított honismereti gyűjtemény alapítója Kasznár Tóth Emma, létét az ő áldozatos munkájának köszönhetjük. A szakmai irányítást 1993 őszén *Demeter Lajosné* (1934–1996) tanítónő, a Központi Általános Iskola igazgatója vette át, aki 1996-ig 786 tárgyat regisztrált, és 450 leltározatlan tárgyat őrzött. Ezen időszak alatt *Hartmann László* teremőrként segítette a gyűjtemény tevékenységét. *Nagy Vera*, a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum néprajzos munkatársának szakmai tanácsai, útmutatása alapján tematikus kiállításokat rendeztek.

A tárgyi emlékek mellett az írott, nyomtatott anyag, fényképek gyűjtése egyre nagyobb teret hódított. E gyűjtőmunkát *Marton Istvánné Balogh Ilona* (1938–1999) könyvtárvezető megszállottságának köszönhetően különösen értékes állománnyá fejlesztette a könyvtár. Számos helyi könyv- és iratritkaság van, melyek védelmére, restaurálására 2007-ben létrehozta a könyvtár az „Örökbefogadás” programot. E program keretén belül restaurálták a takács céh alapító okiratát, Bozó Ambrus 1793-ból való porciószedő adókönyvét, a XVIII. századi kapcsos Bibliát és Hám János tantestületi fényképalbumát. A társadalom változása magával hozta a szakkörök átalakulását is. A csoportos gyűjtés személyes kutatómunkává, publikálássá alakult át.

1996-ban Demeter Lajosné betegsége miatt a fenntartó úgy döntött, hogy a honismereti gyűjtemény kezelését átadja a Keller Lajos Városi Könyvtárnak és vezetőjének, *Fuchszné Benák Katalinnak*, aki az elődök útját járva igyekezett megőrizni, bővíte-

ni a település szellemi és tárgyi örökségét. A Köztársaság tér 25. szám alatt lévő gyűjteményt, mint Helyismereti Gyűjteményt, a Tájak – Korok – Múzeumok mozgalom a 0671. sz. bélyegző helyévé nyilvánította. Itt a látogatókat az „Ósi mesterségek” (halászat, földművelés, állattenyésztés, kubikos élet), az „Iparos élet” (takács, női szabó, cipész, cukrász, rőfös bolt), a Szent István Patika berendezése, a helyi orvosok emlékei, a paraszti konyha és szoba és a Mindszent háborús emlékei témájú állandó és időszakos kiállítások fogadták.

1998. december 7-én a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma kiadta a múzeumi működési engedélyt a néprajzi gyűjtőkörrel rendelkező gyűjteményre. 2002 novemberében megalakult a Magyarországi Tájházak Országos Szövetsége, s elnökségi tagnak, a dél-alföldi régió képviselőjének fölkérték Fuchszné Benák Katalint, aki 2007-ig látta el ezt a teendőt; szakmai konferenciák, továbbképzések, tanulmányutak szervezésével segítve a térség gyűjteményeit, tájházait. Mindenképpen meg kell említeni a Honismereti Szövetséget és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületet, hisz a velük való szoros munkakapcsolat, együttműködés is hozzájárult a helyi hagyományok őrzéséhez közös programok (pl. Levéltári Napok), pályázatokon való részvétel formájában. Számos kiállítás, pályázat, elektronikus és nyomtatott kiadvány, könyv, vetélkedő, találkozó, tábor szépíti az emlékezést.

A Helyismereti Gyűjtemény épületének korszerűsítésére Győrffi Csaba készített tervet, ahol a ma már kissé zsúfoltnak mondható tárgyi emlékeket korunk igénye szerint lehetne elrendezni. E terv figyelembevételével helyezték el e portán a „mindszenti életősház”-at és az egykori „újvilág” közösségi terét, a „hatláb”-at, mely a különféle hagyományőrző tevékenységek kedvelt színtere. Ezen épületegyütteshez tartozik az udvari kemence, amelyben helyi hagyomány szerint sütik a hurkát, kolbászt, túrós lepényt, lekváros kiflit, de főznek benne igazi mindszenti töltött káposztát is. A Helyismereti Gyűjteményt 2008. január 1-jétől Kovács Ildikó vezeti.

Az írott, nyomtatott dokumentumok folyamatosan gyarapodnak, melyből szívesen kutatnak a Mindszent múltja iránt érdeklődők.

FUCHSZNÉ BENÁK KATALIN

A nagymágocsi Felicián Atya Helytörténeti Gyűjtemény

Nagymágocs jeles építészeti emlékei közé tartozik az *Ybl Miklós* által tervezett, 1848/49-ben épült uradalmi irodaház, ahol 2003-ban és 2004-ben megnyíltak a település történetét, a helyi lakosság életmódját bemutató állandó tárlatok, amelyek több tematikai egységre tagolódnak. A kiállított tárgyak jórészt a faluban 2002 nyarán végzett kutatómunka eredményeként kerültek be a gyűjteménybe, amelyeknek az összegyűjtésében és dokumentálásában *Mód László* és *Vigh László* irányítása mellett a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének hallgatói is részt vettek. Az adományozók közül két helybeli lakos – *Héjja Ferenc* és *Nagy János* – érdemel említést, akik hódmezővásárhelyi eredetű, az 1960-as évekig tanyás gazdálkodást folytató családban nőttek fel, ezért munkaeszközeik elsősorban a tanyai életmóddal állnak szoros kapcsolatban. Feltétlenül meg kell emlékeznünk *gróf Károlyi Lajosról*, gróf Károlyi Viktor fiáról is, aki családi dokumentumokkal, fényképekkel illetve térképekkel gyarapította a kiállításokat. A 2005. évi falunapok alkalmával vette fel a gyűjtemény *Felicián atya* nevét. A község ezzel, valamint a posztumusz „Nagymágocs Nagyközség Díszpolgára” cím adományozásával tisztelgett munkássága előtt. A kiállításokat befogadó épület a közelmúltig polgármesteri hivatalként üzemelt, az önkormányzat azonban a település központjába költözött. Az átalakítási, felújítási munkálatokat követően az építmény jelenleg több funkciót tölt be, mivel turistaszálló is üzemel benne, illetve itt található a falu házasságkötő terme.

A kiállító tér három részre tagolódik. A folyosón a látogató először a település építészeti örökségével ismerkedhet meg, amelyet a Károlyi család tevékenysége⁸ jelentős mértékben meghatározott. A falakon sorakozó tablók a kastély,⁹ az irodaház, a plébá-

⁸ A középkori Mágocs 16–17. századi sorsa sok alföldi településhez hasonlóképpen alakult, ami azt jelenti, hogy a falu a török megszállást követően egy ideig még a lakott helységek közé tartozott, majd teljesen elnéptelenedett. A pusztán maradt határt a vásárhelyi lakosság használta, amely a 17. század folyamán tudatosan terjeszkedett. Mágocs pusztát III. Károly 1702-ben gróf Schlick Lipót császári tábornoknak adományozta, akitől 1722-ben Károlyi Sándor vásárolta meg. A Hódmezővásárhely körül elterülő óriási határt a földesúr egy ideig a helyi lakosság használatában hagyta, majd néhány évvel később Mágocsot és Derekegyházát a szegvári majorsághoz csatolta. 1827-ben Károlyi István, Károlyi Lajos és Károlyi György között felosztották a családi birtokokat, a derekegyházi pusztát pedig, ahová ekkor Mágocs is tartozott, kétfelé hasították. Belső-Derekegyház Károlyi Istvánnak, Külső-Derekegyház pedig Károlyi Lajosnak jutott. A birtok szétosztását követően a derekegyházi gulyát felszámolták, az 1830-as évek közepén pedig elkezdődött az uradalmi majorok kiépítése, amelynek eredményeként fokozatosan növekedett a lakosság lélekszáma. A nagybirtok fejlesztése Klauzál Imre jószágkormányzó és utóda, Szendrey Ignác nevéhez fűződik. Munkásságuk eredményeként az uradalom az 1850-es évek elejére országos hírű mintagazdasággá vált, amely Mágocson kívül magában foglalta a környező lajosszállási, lajostanyai, zoltántéri és árpádhalmai majorokat is. *Labádi Lajos: Nagymágocs. = Tóth Ferenc (szerk.): Csongrád megye építészeti emlékei. Szeged, 2000. 281.*

⁹ Az 1896/97-ben épült kastély U alaprajzú, emeletes építmény, amelyet egy osztrák építész tervezett. Jobb szárnyának végén helyezkedik el a téli kert, amelynek tetején terasz található. A jobb- és balszárny udvari oldalán is fedett folyosót találhatunk, amelynek tetejét dór utánzatú oszlopok tartják. A kastély 40 hektáros arborétumsze-

A gyűjtemény épülete

niaépület, a központi magtár,¹⁰ a lajosszállási, a zoltántéri és bojtártelki uradalmi építmények, a katolikus,¹¹ illetve az evangélikus templom történetét, jellegzetességeit fényképek valamint korabeli dokumentumok segítségével mutatják be. A folyosón látható egy szobor fejtöredéke, amely egy 1875-ből származó, cararrai márványból készített műalkotás darabja. A szobor a kastély parkjában állt, majd 1945-ben ledöntötték. Később Felicián atyához került, aki felismerte művészeti értékét. A település fontosabb építészeti emlékeinek a részletes bemutatását elsősorban az indokolta, hogy a Károlyi család az 1820-as évek végétől olyan épített örökséget alakított ki Nagymágocson, amely egyedülállónak mondható a Dél-Alföldön.

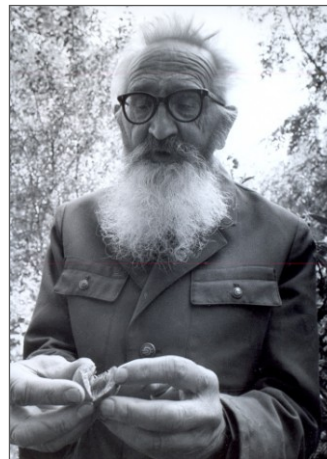
rú parkja a kertművészet remeke ritka fenyőfélékkel, a tiszafa és a tuja változataival, östölgyekkel, platánokkal. A parkhoz 10 hektáros tó is tartozik, amelynek a partján pihenő található. A család elmenekülése után 1945 és 1949 között a Csepeli Vas- és Fémművek üdülőjeként üzemelt, majd 1954-től szociális otthonnak biztosít helyet. *Labádi Lajos* i. m. 283–286.

¹⁰ Ybl Miklóst a család alföldi birtokaira gróf Károlyi Lajos hívta meg, ahol számos gazdasági és egyéb funkciójú épület tervezése kötődik a nevéhez. Mágocson első munkája az 1848/49-ben készült uradalmi irodaház volt, amellyel szemközt épült föl 1853-ban a számtartói lak, a mai katolikus parókia épülete. A sort az 1856-ban átadott központi magtár zárja, amelynek fennmaradt az eredeti tervdokumentációja is. *Labádi Lajos* i. m. 282.

¹¹ A kastély parkjában áll a Szent Alajos tiszteletére emelt egytornyú római katolikus templom, amelyet gróf Károlyi Alajos (1825–1889) építtetett 50 000 forint költségen. Az oltár alapkövének ünnepélyes letételére 1882. július 11-én került sor. A templom építését Bachó Viktor szegedi műépítész tervei alapján Rózsa Ferenc uradalmi építőmester vezette. Román keresztboltozat csak a szentély fölött található, amelyet apszis zár le. A színes üveglablakok Budapesten készültek, Kratzmann Edénél az Üvegfestészeti Intézetben. A templom hátsó traktusához 1910-ben hozzáépítettek egy helyiséget, amelyből lépcsősor vezet az alámélyített kriptába. *Labádi Lajos* i. m. 282–283.

Neubauer József Felicián atya (1913–1998)

A folyosón kapott helyet a *Felicián atya* életútját, munkásságát végigkísérő tematikai egység, amely áttekintést nyújt a gyermekevekről, a szerzetesrendbe történő belépés körülményeiről, illetve fontosabb érdeklődési területeiről, a színjátszásról, a cserkészetről, az eszperantó nyelvről, a bélyeggyűjtésről és a régészetről. A hagyatéki tárgyi emlékeiből a tablók alatt elhelyezett fekvő tárlók adnak ízelítőt, amelyeket kiegészítenek az ásványgyűjtemény darabjai. 1913. november 8-án született Neubauer József és Pánczél Balog Mária házasságából, második gyereként. 1920 és 1930 között Debrecenben végezte elemi és középiskolai tanulmányait, majd 1934-ben Máriabesnyőn a kapucinusoknál jelentkezett. Egy év próbaidő elteltével felvették a rendbe, és a Szent Bonaventúra Hittudományi Főiskola elvégzése után pappá szentelték. 1943. július 27-én, gróf Károlyi Imre temetése napján érkezett Nagymágocsra, ahol egyházi feladatai mellett jelentékeny szerepet vállalt az ifjúság tanításában. Bekapcsolódott a KALÁSZ és a KALOT mozgalomba, valamint az árpádtelepi Katolikus Kör munkájába. 1944. október 6-án elhagyta Nagymágocsot, s 1946-ban tért vissza. A rend feloszlását követően is a faluban maradt, ahol amatőr régészként a múlt emlékeinek feltárásával foglalkozott. Szenvédélyesen gyűjtötte a bélyegeket, az érdeklődők számára pedig szakköröket tartott. Leginkább a régészet érdekelte. Jó néhány leletbejelentés fűződik a nevéhez, módszeresen rögzítette megfigyeléseit, rajzokat és fényképeket is készített. A Gödöllő-Máriabesnyői Kapucinus Rendházban hunyt el 1998. június 4-én.¹²

A bejárat felőli teremben a település történetét bemutató kiállítással ismerkedhet meg a látogató. A középkor, a török idők, a 18. század, a Károlyi család tevékenysége és a termelészövetkezetek időszaka mellett nagy hangsúlyt fektettek a tárlat rendezői az uradalmi gazdálkodás ágazatainak, a benépesülés és a vallási viszonyok taglalására, amelynek eredményeként átfogó képet alkothatunk Nagymágocs múltjáról. A látogató sokféle műtárggyal ismerkedhet meg, amelyek közül említést érdemelnek a Bojtártelekről származó égetett téglák, a Károlyi család könyvtárából származó, exlibrissel ellátott könyvek és a mezőgazdasági munkaeszközök. Forrásértéke miatt emelhető ki az a térkép, amely a mágocsi uradalmat ábrázolja. Különlegességét elsősorban az szolgáltatja, hogy feltüntették rajta gróf Károlyi Viktor gyermekeinek részesedését a birtokból.

A másik teremben a helyi lakosság életmódjához kapcsolódó tárgyi világ jelenik meg.¹³ A látogató szimbolikus formában a születéstől az elmúlásig kísérhet végig egy

¹² Dési József: Felicián atya. = *Blaskó Jánosné–Bodrits István* (szerk.): Nagymágocs. Fejezetek a község történetéből 1. Nagymágocs, 1989. 53–58.

¹³ Vö.: Mőd László Mőd László: „Nagymágocs – Anno” Egy helytörténeti-néprajzi kiállítás tanulságai. = Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében. Szeged, 2004. 61–66.

emberi életutat, miközben egy lakóház különböző egységeit (szoba–konyha–kamra) is bejárja. A helyiségekre jellegzetes bútordarabok, használati eszközök utalnak, amelyek enteriőrszerűen igyekeznek megjeleníteni azt, hogy milyen munkafolyamatok kapcsolódtak a lakóház egyes részeihez. A terembe lépve először a születést, az élet kezdetét szimbolizáló bölcsőt láthatunk, amelyet készítője mágikus szimbólumokkal látott el, védve az újszülöttet a rontástól. A szoba nélkülözhetetlen kelléke a sublót, amelyben különböző ruhaneműket tároltak. A bútor tetején feszület valamint kerámiaféleségek kaphattak helyet. A konyhát jelképező kiállítási egységben elsősorban a táplálkozással, az ételek elkészítésével és elfogyasztásával kapcsolatos munkaeszközökkel, tárgyakkal ismerkedhet meg a látogató. A kamrában nagyméretű, fából készített teknőt, cserépedényeket, különböző formájú és funkciójú üvegeket és sok más tárgyat találhatunk. A lakóházból kilépve a melléképületek és az udvar világa tűnik fel szimbolikusan. A szilvalekvár főzésére alkalmas üst mellett a közlekedéshez és a teherhordáshoz kapcsolódó járművek (kocsi, szánkó stb.) és a működtetésükhöz szükséges kellékek (lószerszámok) jelennek meg. A kiállító tér végén, a falon elhelyezett sírjelek, fa- és vaskeresztek, valamint egy fejfa az emberi elmúlásra emlékeztetnek.

A helytörténeti–néprajzi gyűjtemény működtetését a Petőfi Sándor Művelődési Központ látja el, amely igyekszik megteremteni a látogathatóságot, illetve a fejlesztés lehetőségeit. Az elkövetkező években alapvető feladat lehet a kiállítások integrálása az oktatás rendszerébe. Szeretnénk, ha a diákok rendszeresen felkeresnék a tárlatokat, és olyan foglalkozásokat, programokat fogunk szervezni, amelyek a helyi kulturális örökséget tudatosítják és a lokális identitást megerősítik.

MÓD LÁSZLÓ

Az óföldséki Helytörténeti Emlékház

Létrehozója *Vass József*, a település képviselő-testületének tagja, helytörténeti kutató, az óföldséki helytörténeti gyűjteményes kiállítás kezdeményezője és rendezője, a Magyar Kultúra Lovagja. Az Óföldséki Honismereti, Hagyományőrző és Szabadidő Klub elnökeként 2004 októberében alakította ki szervezetük tagjaival együtt – több éves gyűjtőmunkájuk eredményeként – a Helytörténeti Emlékházat a település központjában. Az emlékház helytörténeti gyűjteményének az a rendeltetése, hogy hosszú távon bemutassa a Földsékon és Óföldsékon, valamint környékén élő elődök és embertársak által mindennap használt eszközöket, tárgyakat természe-

tes állapotukban, valamint fényképfelvételeken, a teljesség igénye nélkül. Kiemelendő a gyűjteményben a településtörténet, az iskola, a gépállomás, a helyi sportélet anyaga. Hitelesen be tudja mutatni a látogatóknak, megőrizni az utókornak a környék tárgyi és szellemi kultúrájának emlékeit.

A Helytörténeti Emlékházban megismerhető a Száraz-ér partján kialakult Óföldeák és Földeák története a kezdetektől napjainkig. Az emlékház kiállítása tájékoztat arról, hogy ezt a kis települést 1332-ben említi egy pápai tizedjegyzék, történetének indulása ide vezethető vissza. Földesura volt Hunyadi János, pusztította a törökök átvonulása. 1729-től a Návay család tagjainak birtoka lett, akiknek címere 1912-től a község címerévé vált. Különösen érdekes, hogy 1996-tól Földeák és Óföldeák címerei egymás tükörképei, ez is tükrözi a két falu közös gyökereit és különálló létét. A kiállítás a paraszti és kézműves tevékenység tárgyi emlékein kívül igen sok fotóval, képanyaggal és eredeti dokumentációval mutatja be a helyi hagyományőrzést. A meglepően gazdag anyag kiállítási tárgyainak elhelyezése átgondolt, esztétikus.

VASS JÓZSEF

Az ópusztaszeri kocsigyűjtemény

Lovas dinasztia gyermeke vagyok. Családom anyai ágon tősgyökeres vásárhelyi, apai ágon mezőberényi. Nagyapámnak a szocialista rendszer előtt még saját ménese volt. Híres lovakat tartott, nevelt. Sikerült megőriznem két szobrot, az egyik az 1939-es Budapesti OMÉK (Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállítás), a másik az 1948-as OMÉK magyar félvér kanca nagydíja, melyeket az ő lovai nyertek. A versenylovaglást galopp lovasként kezdtem. Hajtottam kettes és négyes fogatokat, majd a pusztatótös „feltalálója”, Lénárt Béla után – az országban másodikként – én állítottam össze a pusztanyolcast. A két hátsó ló farán állva hajtottam a nyolc lovat. A lovak hátán eljutottam a filmek világába is. Színészek helyett lovagoltam, kaszkadőri feladatokat láttam el. Így vehettem részt a Rózsa Sándor, a Gyula vitéz télen, nyáron, a Büntetőexpedíció, az Árpád, a cigány és a Csillagbörtön című filmekben. A Musztáng-legenda címszereplő lovát én idomítottam.

Perényi János fogata (1982)

Ilyen életrajzi indíttatás vezetett ahhoz, hogy létrehozzam az ópusztaszeri skanzenben lévő kocsigyűjteményt. 1960-ban a mezőgazdaság erőszakos nagyüzemesítése véget vetett a hagyományos kisparaszti gazdálkodásnak. A fogatokat be kellett adni a tsz-ekbe, a lovakat bevitték a nagyüzemi istállókba. A gazdák igyekeztek az öregebb vagy rosszabb kocsikat leadni, a jobb állapotban lévőket megtartani a lószerszámokkal együtt. A gépkocsi divatba jöttével a tsz-tagok is elkezdtek autót vásárolni, így a már másfél évtizede használaton kívüli lovas kocsik kiszorultak a kocsiszínből. 1970-ben már elérhető áron lehetett jó állapotú, elegáns kocsikat vásárolni. Először csak használati céllal vettem ezeket, de a hatodik, hetedik darab után felmerült bennem egy alföldi kocsizás múzeum létrehozásának gondolata. A Hódmezővásárhelyi Városi Tanács Művelődési Osztálya ideiglenes tároló helyekkel segítette gyűjtőmunkámat. Gyűjtésemet ekkor kiterjesztettem a lovakkal kapcsolatos eszközök teljes körére. Vásároltam szebbnél szebb lovas szánokat, lószerszámokat, nyergeket, zablákat, kengyeleket és mindent, amivel a gyűjteményemet gyarapíthattam. Így került 36 db különböző típusú lovas kocsizás és lovas szán a birtokomba.

A begyűjtött kocsizás sorában egy-egy példány képviseli az Európa-szerte ismert Budapesti Köbler és a szintén híres szegedi Hodács Andor Kocsizását. A szánok között őrzöm a vásárhelyi egykori Csáki főügyész sárkányfejes parádésszánját is. Találhatók a gyűjteményemben török időkből származó és honfoglalás kori kengyelek, zablákat, az 1600-as évekből származó fanyereg, illetve Horthy Miklós kormányzó Kenderesen használt szarvasbőr borítású ugrónyerge, díjlovagló nagykantárja és ezüstfejú lovaglópálcája is. Ezt az értékes ereklyét egykori edzőmtől, Vigh Jánostól kaptam, aki méneskari tisztként került a kormányzó kenderesi birtokára. Őrzöm Vigh János teljes lovas eszköz hagyatékát, többek között a kisámfázott méneskari tiszt csizmáját, a kenderesi birtokon használt karikás ostorát, lovardaostorát, zabláit és sok egyéb lovas élethez kötődő eszközét. 1980-ban a Néprajzi Múzeum ezt a gyűjteményemet védetté nyilvánította.

Az 1980-as évek elején a Megyei Tanács elvárta minden Csongrád megyei várostól, hogy az épülő Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkba telepítsen olyan emlékeket, amelyek az adott településre jellemzőek. Hódmezővásárhely ekkor „kirukkolt” az én kocsizás gyűjteményemmel is. Így került ez az anyag Ópusztaszerre. Sajnos, helyhiány miatt, az oda nem került anyag padlásokon, ideiglenes tároló helyeken hányódik.

PERÉNYI JÁNOS

Egyesületünk látogatása a pitvarosi gyűjteményben (2007)

A pitvarosi szlovák néprajzi gyűjtemény

A hetvenes években magas rangú katonatisztek érkeztek Pitvarosra, tiszteletükre néprajzi kiállítást rendeztünk. Kis falunk szlovák lakossága híres volt gazdag népviseletéről, gasztronómiai tájjellegű konyhájáról, kendert feldolgozó népi iparáról, fából készült szerszámairól. Kéttremnyi anyagot gyűjtöttünk össze az egyszeri kiállításra, majd a szebbnél szebb tárgyak visszakerültek a tulajdonosokhoz. Akkor jött az ötlet, jó volna összegyűjteni a még fellelhető régi néprajzi tárgyakat egy állandó kiállítás számára. Településünkön is nagyon sok értékes darabot vittek el a gyűjtők, s kidobták az emberek, amit nem használtak. Így is nagyon szép anyagunk gyűlt össze. Egyik óvónő barátom kiharcolta egy parasztház megvételét az 1980-as években; a polgármester rögtön átadta a kincstárnak, a ház gazdátlan maradt, állaga teljesen leromlott. Ami anyagot csak meg tudtam menteni, áthordtam a könyvtárba. A szlovák önkormányzat létrejöttével sikerült kiharcolnunk Pitvaroson, az Arany János utca 15. szám alatti tájház kiállítási helyiségét, így került nagyon szép és gazdag néprajzi gyűjteményünk méltó helyre.

Régi korok használati tárgyait gyűjtöttük össze és rendeztük el úgy, hogy hiteles képet adjunk a szlovák családok életmódjáról. Bútorok, népviseleti öltözékek, konyhai használati tárgyak sokaságát helyeztük el látványosan. Látható a kiállított tárgyak közt sajtár, amibe a tejet fejték, kelesztő teknő, amiben hetente dagasztották a kenyeret, cserép tésztaszűrő, tejszűrő szita, csupa – a régi háztartásban – nélkülözhetetlen eszköz.

Pitvarosi szlovák népviselet és ágy

A pitvarosi szlovák emberek kendervetéssel is foglalkoztak. Minden házban volt szövőszék. A kézzel levágott kendert a feldolgozás folyamán áztatták, tilolták, rokkán fonalat készítettek belőle. A durva fonalból zsákokat, ponyvát, szalmazsákokat, háziszóttos pokrócokat készítettek, a finomabb fonalból gyönyörű hímzett mintás törülközőket, lepedőket, asztalterítőket szóttak a szövőszéken. A gyűjtemény részét képezik a kendertiloló, kenderhúzó fésűk, a rokkák és még

számtalan régi használati eszköz. A tájház szobájának bútorai közül kitűnik a csodálatos hímzett párnákkal magasan megrakott ágy és a faragott bölcső. A viseletek közül is több látható gyűjteményünkben: fehér vászonból gyönyörű „riselt” réklik, alsószoknyák, kötények, fejkendő. Az ünnepi viseletek tiszta selyembrokátból készült felső blúzból és dúsan rakott, húzott rokolyából álltak. Hímzett mellények, selyem hímzett szalagok egészítették ki a szlovák női népi viseletet. A fiatalabbaknál a világosabb színek domináltak, az idősebbek a sötétek és a fekete árnyalatait hordták. A férfiak csizmanadrágot viseltek fekete keményszárú csizmával, hozzá fehér inget, fekete mellényt, fekete kalapot rozmaring ággal.

Tószegi Gyuláné Erzsike néni magángyűjteménye évek hosszú sorának gyűjtőmunkája

nyomán keletkezett. Mezőhegyesi úti saját családi házának egyik szobáját és folyosóját rendezte be erre a célra. A mai napig dolgozik a szövőszéken, gyönyörű lenvászon abroszokat, terítőket, törülközőket sző hagyományos szlovák motívumokkal. A látogatókat Néprajzi Gyűjteményünkben, és Erzsike néni a magángyűjteményében, hagyományörző tájjellegű szlovák süteményekkel kínáljuk, mint például diós, mákos, túrós *gőzön kótt*, kézzel húzott rétesekkel – vendégeink nagy meglepedésére.

KEMÉNY LAJOSNÉ DARVAS ZSUZSANNA

Tószegi Gyuláné pitvarosi szlovák néprajzi gyűjteménye

Jelenleg Pitvaroson két szlovák néprajzi gyűjtemény található: az általam létrehozott gyűjtemény 1968-ban alakult ki saját családi házunkban – Pitvaroson a Mezőhegyesi út 48. szám alatt –, 2001-ben pedig megnyitották Pitvarosi Szlovák Néprajzi Gyűjteményt. Gyűjtőmunkámat egyrészt saját kedvtelésekre végeztem, másrészt az itteni szlovákok gazdag anyagának megmentése érdekében a jelen és a jövő számára. A kitartó és áldozatos munkának köszönhetően a gyűjtemény mára közel ezer darabból áll.

A szlovák tisztaszobában található a díspárnákkal felvetett ágy, mely a stafírung ékköve volt a férjhez menő leány számára. Emellett itt található a sarokpad asztallal és székekkel, melyet az étkezéskor a család körülült, körülállt. Az asztal felett, a plafonról csigalámpa lóg. A falakon számos tükör, lámpás, akasztott dísz tárgy és faragott fogas található, melyeken további használati tárgyak vannak. Ugyanitt található néhány festett-faragott láda, melyek szlovák ruhákat rejtenek. Láthatunk itt még mángorlót és rokkát, sőt még egy faragott, lyukas, álló gyerekszékét és háromkerekű tolokát is, melynek segítségével a kisgyermek régen járni tanultak. De mindezek mellett a tisztaszobát ékesíti a festett pohárszék, az esztergált falióra, nem beszélve a kicsi gombos számoló palatábláról, melyekhez még a palavesszők is megvannak. Ezek érdekessége, hogy az 1936-37-es tanévben magam és osztálytársaim használtuk utoljára első osztályosként, mert a következő évtől már füzetekbe írtunk.

A folyosón az egykori konyha és kamra részletei tekinthetők meg, valamint egy szövőszék, mely még az 1880-as évekből származik. A nagyszülőktől kapott emléket a mai napig használom, hiszen az tökéletes állapotban, minden hozzávalójával együtt fennmaradt. Munkáimban legtöbbször olyan mintákat alkalmazok, melyeket az édesanyám és a nagymamám is használt.

Önálló kiállításként is érdekességnek számít babagyűjteményem. A szobában és a folyosón 15 olyan baba látható, melyek a régi pitvarosi szokás szerint vannak felöltözve, felidézve a viseleteket az 1860-as évektől egészen 1947-ig.

TÓSZEGI GYULÁNÉ

A Röszei Paprika Park – üzem és múzeum

2008 áprilisa óta működik a röszei Molnár család paprikafeldolgozó üzemében egy paprikás örökséget bemutató múzeum. A paprika-feldolgozás régi eszközein kívül a malom épületében felállított kiállító térben bemutatunk mindent, amit a paprikáról tudni kell. A fűszerpaprika származását, fajtáit, hagyományos és modern termesztését, feldolgozását és eszközeit, a paprika felhasználását és értékeit, a kutatás és nemesítés új útjait, az ágazat szabályozását régen és ma, a paprikaminőségeket és az azokat befolyásoló tényezőket. A *Röszei Paprika Parkot* egy családi vállalkozás, a Paprika Molnár Kft. hozta létre, abból a célból, hogy a gazdag magyar paprikatermesztés hagyománya ne vesszen el, és a fiatalabb korosztályok is megismerkedjenek ennek a fűszernek az értékeivel. A kiállítást *Molnár Anita* állította össze.

A múzeum felállításának ötlete egy paprikás hagyaték megvásárlásával merült fel. A szentmihálytelki Szánthó család malma egyike volt a 19 szegedi paprikamalomnak 100 évvel ezelőtt. Csoda, hogy egyben megmaradtak a feljegyzéseik, malmuk gyártási dokumentációi, levelezéseik s a malmukban egy hatósági ellenőrzés kapcsán kirobbant paprikalázadás emlékei is. Annyira érdekesnek találtuk a Szántó-hagyatékot, hogy elkezdtünk gyűjteni mindent, ami a paprikával kapcsolatos, és Röszeke ilyen szempontból gazdag forrásnak bizonyult. A régi fotókat a Móra Ferenc Múzeumtól és a fűszerpaprika kutatóitól kaptuk meg, a mai fotókat pedig saját magunk készítettük és készítjük folyamatosan.

A fotók között találunk a valamikori szegedi Valéria téri paprikapiacról, szegedi alsóvárosi napsugaras ház oldalára felfüggesztett paprikafüzérről képet. A tárgyak közül a legértékesebb az az eszköz, amelybe beleállt a legény, és lábbal taposta, őrlötte a paprikát.

MOLNÁR ANITA

A Somogyi-könyvtár helyismereti gyűjteménye

Egy nemes lelkű pap, Somogyi Károly (1811–1888) esztergomi kanonok és zebegényi apát a nagy árvíz után, 1880-ban felajánlotta gyűjteményét (43.701 kötetet) Szeged városának. Később méltán az adományozóról kapta nevét a városi könyvtár, sőt az utca is, ahol ma az új könyvtár épülete áll. A gyűjtemény nemcsak az egyházi tudományokra terjedt ki, hanem minden jelentős tudományágra. A könyvtár első igazgatója, *Reizner János* (1847–1904), Szeged történetének írója 1881-ben kezdte meg a gyűjtemény rendezését, amely igazgatása alatt nagyon sok szegedi vonatkozású dokumentummal bővült. Reizner beszerezte az addig megjelent szegedi hírlapokat: 1849-ből a Március 15-ét, a Szegedi Híradót, majd az 1878-ban indult Szegedi Napló köteteit is.

Móra Ferenc igazgatósága alatt (1917–1934) aprónyomtatványokkal és plakátokkal gazdagodott a gyűjtemény. Ekkor kezdték meg az aprónyomtatványok rendezését. A francia megszállók által cenzúrázott 1919-es kefelevonatok és az 1918-1919-ben napvilágot látott aprónyomtatványokat és plakátokat is begyűjtötte és rendezte Móra.

A második világháborút követő gazdasági nehézségek, majd a mindent közponosító politika nem kedvezett a helyismereti kutatásnak. 1959-ben – főként a szabadtéri játékok föllevenítésével – megnőtt a helyi vonatkozású témák iránti érdeklődés, s a helyismereti gyűjtemény kezelőjének, az 1958. január 16-a óta az intézményben dolgozó orosz szakos tanárnak, *Tóth Bélának* munkája ugrásszerűen megnövekedett. A céltudatos fejlesztés és feltárás ekkor indult meg.

Az 1964-es könyvtári törvény adott nagy lendületet a könyvtár helyismereti gyűjteménye rendezésének. 1961-ben *Péter László* személyében olyan munkatárs kezébe került a helyismereti gyűjtemény, aki nemcsak kiváló ismerője, gyarapítója, hanem egyben publikálója is a gyűjteménynek. A Szeged-katalógust 1962-től építette, amely könyvek, időszaki kiadványok, térképek, hangzó anyagok, folyóiratokban, tanulmánykötetekben megjelent cikkek bibliográfiai leírásának gyűjteménye. A katalógus a Budapest-bibliográfia szakrendszerét követte. A katalógus két részből áll: személyi és tematikus részből. A könyvtárba járó országos folyóiratok, heti- és napilapok szegedi vonatkozású cikkeinek kicédulázásával tovább gazdagodott a katalógus. 1962-ben Péter László elindította a *Szeged a hazai lapokban* című rovatot a Délmagyarországban, amely 1992-ig azaz 30 évig rendszeresen megjelent. Ez a munka napjainkban is folytatódik, ha nem is nyer ilyen publicitást. Péter László nevéhez több helyismereti, helytörténeti kiadvány elindítása kapcsolódik. *A Somogyi-könyvtár kiadványai* (1967) elsősorban adattárak és bibliográfiák közlését tette lehetővé. *A Szeged múltjából* (1969) érdekes írásokat közöl. *A Somogyi-könyvtári Híradó* könyvtári módszertani írásokat tartalmazó szerény füzetből 1973-tól már *Somogyi-könyvtári Műhely*, majd *Szegedi Könyvtári Műhely* helytörténeti, helyismereti vonatkozású írásokat tartalmaz, majd *Szegedi Műhely* lett. A folyóirat 50. jubileumát ünnepli jövőre.

A könyvtár 1973-ban megyei rangot kapott, s ez a helyismereti gyűjtemény kiterjesztéséhez vezetett. Így 1973 óta voltaképpen párhuzamosan folyik a megyére vonat-

A helyismereti gyűjtemény munkaszobája

kozó anyag gyűjtése is. A Szeged-katalógus is tükrözi ezt a változást, létrejött a megyei cédulakatalógus. Az ezt követően megjelenő *Csongrád megyei könyvtári füzetek* (1974) elsősorban megyét érintő tanulmányokat tartalmazott. A *Szegedi arcélekben* (1993) egy-egy személy köré fonódó írás vagy önéletrajz olvasható. Ha úgy tetszik, ennek modernebb verziója a könyvtár honlapján elérhető „virtuális kiállító terem”, a *Szegedi arcképcsarnok*.

A Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár az országban elsőként hozott létre önálló könyvtári-helyismereti gyűjteményt, amely 1984 óta, attól kezdve, hogy a könyvtár a Dóm szomszédságában álló üvegpalotába költözött, elkülönített állományrészben működik a könyvtár 3. emeletén. A Dóm téren megnyitott könyvtárban dr. Lovászi Józsefné, majd Kukkonka Judit vezetésével folytatódtak a munkálatok. A digitális kor a könyvtárakat sem hagyhatta érintetlenül. A jövő könyvtára felhasználóbarát, túlnyomóan digitális, és ennek megfelelően bármikor és bárholnan hozzáférhetünk az állományához. Az online katalógus építése az első lépés ezen az úton, amely segítségével az olvasó tájékozódhat a mű bibliográfiai adatairól, hozzáférhetőségéről akár otthonról is. A helyismereti cikkadatbázis építése főként a könyvtárba járó lapok sajtófigyelésén alapul. A közel 600 féle periodikát válogatva nézzük át és a jelentősebbnek ígérkező cikkekről analitikus leírást készítünk, melyek később az online katalógusba (HICA) kerülnek. A megyében történt eseményekről (rendezvények, kiállítások, konferenciák, avatások) évré, hónapra lebontva ún. eseménynaptárt vezetünk szintén az online katalógusban (HICA). Az országos és helyi sajtó adatai mellett a *Szeged*, a *Szegedi Műhely* és a *Szegedi Egyetem* című periodikákat is naprakészen feldolgozzuk. Ezt az adatbázist a friss sajtó mellett a cédulakatalógusok régi anyagának folyamatos feltöltésével is gyara-

Bálint Sándor dedikációja

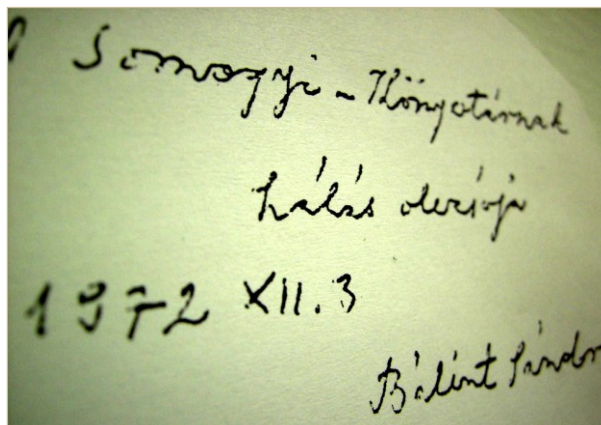
pítjuk. Célunk még a cikkadatbázis építésében a *megyei kistele-pülések cédulakatalógusainak* retrospektív adatbevitelének és a *Tisza-táj* és a *Marosvidék* folyóiratok helyi vonatkozásainak adatbázisba történő feltárásának folytatása. Az év végén a rekordok száma az adatbázisban 56.727 db volt.

Első ízben Móra és munkatársai rendezték a nem kötelezpéldányból eredő aprónyomtatványokat. Ezeket ma is tematikus rendben tároljuk. A körülbelül ötven cím alatt rendezett dokumentumok között 1848 előtről is találunk példányokat. Szegedi vonatkozású kisnyomtatványokból 26 294 db, vidéki nyomtatványokból 9 306 db őrzünk. Szegedi vonatkozású plakátokból 15.616 db-ot, vidéki plakátokból 5.214 db-ot őrzünk (2009-es adat). A *Szegedi Nemzeti Színház* plakátjai online a *SOPA* adatbázisban a kezdetektől az 1918-1919-es évadig szerepelnek.

Kézirattárunkban elsősorban XX. századi, szegedi irodalmi vonatkozású levelek, kéziratok – megközelítőleg 500 db-os – gyűjteményében kiemelkedő jelentőséggel bír Szeged nagy költőjének, Juhász Gyulának az anyaga, a költő titkárnyójáról elnevezett Kilényi-gyűjtemény. Neves írók, a *Nyugat* szinte összes kiemelkedő költőjének és tudósoknak keze nyomát őrzi. Ady, Babits, József Attila és sok jeles író levelei is megtalálhatók a gyűjteményben. Szeged első *nyomdájának*, az 1801-ben létesült *Grünn* nyomdának a kiadványaiból jelenleg 790 dokumentumot őrzünk. A gyűjtemény feldolgozatlan fotó-, gyászjelentés és képeslapanyaga 10.000 darabra tehető.

A kézikönyvtár gyűjteményi állományába tartozó könyvekről hagyományos cédulakatalógus és a Corvina online katalógus segítségével tájékozódhat az olvasó. A könyvállomány a dokumentumok tartalmát tekintve nagyon változatos összetételű: község- és városmonográfiák, helytörténeti összefoglalások, tájféldrajzi művek, statisztikai adattárak, üzemtörténetek, idegenforgalmi városismertető és fotóalbumok egyaránt megtalálhatók a gyűjteményben. A kézikönyvtár állománya a zárt raktári térből a nyílt olvasói térbe költözött ki az elmúlt évben.

A világháló meghódítására törekszik a Somogyi-könyvtár is. Az utóbbi években megjelentek honlapunkon egyes Szegeddel foglalkozó művek, részben kuriózumok digitális példányai. A digitális könyvek lehetőséget nyújtanak arra is, hogy kulcsszavakra keressenek rá az olvasók. E könyvtár példányszáma ma még szerény, s felforrolható: Blazovich László: *Szeged rövid története*, A *Grünn*-kiadványok címlapjai, Hilf László: *A szegedi iparosság története*; Reizner János: *Szeged története*; Sándor

János: A szegedi színjátszás krónikája; A Somogyi-könyvtár 100 éve; Szegedi bűnkrónika; Szmollény Nándor: A szegedi magyar nemzeti színészet százéves története; Tóth Attila: Emléktáblák Szegeden (2010) csak digitális formában olvasható; Vedres István: Nemes, szabad, királyi Szeged várossa meg nagyobbítandó tanács-háza-talpkövének le-tétele' alkalmatosságára készült versek Pesten : Landerer Mihály, 1799.

A *Csongrád Megyei Helyismereti Adattárt* az Európai Unió pályázat hívta életre. A konzorciumban részt vevő könyvtárakkal közösen építjük. Fejlesztése folyamatban van. A nagyárvízről (1879) készült korabeli felvételek, más jelentős helyismereti vonatkozású fotók, kéziratok képi megjelenítése most indult el.

A jelentősebb helyismereti kiállításokból kis válogatást láthatnak a világhálón azok, akik nem tudták megtekinteni a kiállítást, vagy éppen a világ másik felén élnek. Jeles személyekről Balázs Béla, Szent-Györgyi Albert, Moholy-Nagy László és Király-König Péter, vagy egy-egy érdekes eseményről, mint például a királylátogatás, láthatunk ismertetések. *Kötelezpéldány-szolgáltatás*: a megyei nyomdák kötelezpéldány-szolgáltató tevékenységeinek ellenőrzését az Országos Széchenyi Könyvtárral közösen végzi a könyvtár. Helyismereti séták, gyalogtúrák szervezésére kerül sor. Sokan kedvelik, s igényt tartanak erre az új és csak valamilyen jeles eseményhez kapcsolódó szolgáltatásunkra. *A király nyomában - ott járhatasz, ahová a király is hintóval járt* címmel már hagyománnyá váló emléktúrát szervezünk az 1883-as királylátogatás emlékére több távon: 10, 20, 25 km-en.

A kihívások, s feladatok egyre sokasodnak. A gyűjtemény gazdagsága és szépsége lehetőséget ad arra, hogy az új technikák felhasználásával sokkal nagyobb körben ismertté tegyük a Somogyi-könyvtár helyismereti gyűjteményét.

SZERDAHELYI PÉTERNÉ

A szeged-móravárosi szakképző iskola szakmatörténeti és néprajzi gyűjteménye

Iskolánkban, a *Szegedi Ipari, Szolgáltató Szakképző és Általános Iskola Szeged-Móravárosi Tagintézményében* értékes szakmatörténeti és néprajzi gyűjteményt hagytak az utókorra a régi tanárok. A különböző tárgyak ma az iskola folyosóin álló üveges szekrényekben és a könyvtárban található. A gyűjtemény tudományosan még nincs feldolgozva.

Szakmatörténeti gyűjteményünk legértékesebb darabjai a régi inas rajzok. Ezek szakrajzok az 1890-es évekből és a két világháború közötti időszakból. A legtöbb szakmát akkor tudta (és tudja ma is) jól elsajátítani egy-egy tanonc, ha a készítendő tárgyról megfelelő rajzot készített. Az iskolában tanító híres tanáregyéniségek, pl. *Szmollény Károly* építész, *Kopasz Márta* grafikus mintarajzokat is készítettek a diákjainak (az inasok ezeket utánozva rajzolták meg rajzaikat), amelyekből szintén van pár a gyűjteményben. A szocializmus korában készültek a nagyobb gépek, tetőszer-

Egy szakrajz az 1890-es évekből, láttamozta: Szmollény Károly

kezetek stb. kicsinyített mini makettjei, amelyek szintén a folyosók vitrinjeiben találhatóak. Egy 1948-as irat szerint „A tanulókat szakmájuknak megfelelő ipari tárgyak, géprészek, ruha, cipő, cégtáblák stb. kisméretű modelljeinek elkészítésére és benyújtására buzdítsák.

Az iskolai tanulmányi és munkaverseny keretében.” Az iskolában sajnos nagyon kevés régi vagy kihalt szakma tárgyai találhatóak meg, hiszen különböző múzeumoknak ajándékozta a régebbi tantestület azokat. Az iskolában maradt legteljesebb eszközgyűjtemény a fodrász és borbély szakmáé.

Az iskola mini néprajzi gyűjteményét Fekete Jenő tanár úr az 1970-es években hozta létre diákjaival. A tanár úr a néprajz iránti érdeklődéstől vezettetve, tanítványai segítségével járta végig a Szeged környéki tanyákat, és gyűjtötte össze, amit érdekesnek talált a megőrzésre, bemutatásra. A polcokon található tárgyak többségében a XX. század elejéről valók, a mindennapi életet tükröző edények, szerszámok. Értéküket, becsületüket az adja, hogy a technika fejlődése miatt lassan már csak gyűjteményekből ismerhetik meg mindezt tanítványaink.

A gyűjteményben találhatóak többek között *üvegedények*, egyéb használati tárgyak. Az utóbbi években divatos régiséggyűjtés egyik keresett tárgyává nőtte ki magát a színes *szódásüveg*. A szifon, később a szénsavas ásványvíz elterjedése szinte teljesen kiszorította a mindennapokból az egykor nagy jelentőségű szódást a lovával együtt. Ugyanis ezelőtt lófogató szekérről árulták a „szikvízgyártók” üdítő nedűjüket. Ma szinte már csak a szólásban él: „Megveri, mint szódás a lovát.” A tanyák udvarán számos gyümölcsfa található, amelyek kevés ápolást igényelnek, „ingyen” adják termésüket. Az epret, szilvát gondos, takarékos háziasszonyok összegyűjtötték, lekvárrá főzték, *lekváros szilkék*ben tárolták. A szilkék cserépből készültek, szellőztek, tartották a nedvességet, sokáig jóízű maradt benne az édes csemege. A „drót-díszítés” praktikus célokat szolgált: a repedt szilkét a drótozással még hosszú ideig használható állapotba hozták. A szimmetriára való törekvés a parasztember szépségigényét tükrözi.

Hastöltőnek is nevezik a polcokon található *kolbásztöltőket*. Az elnevezés „működési elvére” derít fényt. A betöltött, kolbásznak való, fűszerezett darált húst úgy töltötték a bélbe, hogy közben a hasukhoz szorították a nyomófát. *Dohányvágó*: az otthon termesztett, szárított dohányból lehetett a legjobbat füstölni. Ehhez szolgált segédeszközzül ez a szerkezet. Csizmavető *fakutya*: nevében is árulkodik arról, hogy a szűk csizmát viselő gazdaember a kapcában megdagadt lábát ennek segítségével szabadította meg a csizma szorításától. Az elektromosság a kisebb falvakba, főképpen a ta-

Dohányvágó készlet
az iskolai gyűjteményből

nyákra elég későn ért el, ezért volt akkora jelentőségük a *lám-pák*nak. A petróleumlámpa még mostanság is használatos, ezért is van belőle több. Van bakterlámpa, ernyővel ellátott kocsmalámpa, amit akár Petőfi „kurta kocsmájában” is használhattak volna. A *kalamáris* a

régmúltat idézi. A cserépből készült tartó egyik edényében a tintát tartották, ebbe kellett mártani a tollat. Másik edénykéjében a por (kréta) volt, amit rászórtak a friss írásra, ez itatta fel a tintát, kevésbé maszatolódhatott el az írás.

A vezetésem alatt álló honismereti kör gondozza ezeket a tárgyakat, és egy-egy újabb darabbal gyarapítjuk a gyűjteményt.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

A Pick Szalámi és Szegedi Paprika Múzeum

A Pick-kiállítást az 1970-es évek végén *Molnár Mihályné* mérő és csomagoló brigádja az akkori Szegedi Szalámigyár és Húskombinát Maros utcai gyárának dolgozóival hozta létre. Kezdetben az elavult, fából készült tárgyakat és berendezéseket, régi csontozó késeket, a hagyományos szalámi gyártás eszközeit gyűjtötték. Később egyre több dokumentummal, hang- és videofelvétellel egészült ki a gyűjtemény. Ezek a felvételek a gyár egykori dolgozóinak visszaemlékezéseit tartalmazzák. A Szegedi Paprika Rt. 1998-ban a Pick-csoport tagjává vált, így a kiállítás 1999 nyarán annak múzeumával bővült, és ekkor kapott helyet a Pick Szabadidő Központban egy kétszintes, 330 négyzetméteres helyiségben. Az alsó szinten a Pick szalámi és a szalámigyár története kísérhető végig az 1869-es alapítási évtől napjainkig. Az emeleten a szegedi paprika gyártásának története látható, és itt ismerhető meg a paprikatermesztés módszereinek fejlődése a jelenleg alkalmazott technológiáig, valamint megtekinthetők a gyár termékei is. A tárgyak mellett 66, fotókkal és dokumentumokkal illusztrált tablót mutatnak be, és 21 korhű öltözetű, életnagyságú fabábu teszi színesebbé a kiállítást. A Pick-teremben 12 perces összefoglaló videofilm mutatja be a Pick csoport tagjait. A paprika kiállítótermében egy 40 perces videofilm ismerteti a paprika termesztését, feldolgozását és értékesítését. A Szeged e két unikumának történetét egy helyen bemutató kiállítás – 2000. március 1-jei megnyitása óta – nagy népszerűségnek örvend. 2001-ben elnyerték „Az év múzeuma 2000” oklevelet.

A *Pick szalámi és a szalámigyár története* című kiállítás 200 négyzetméteren mutatja be a több mint 130 éves nagyvállalat múltját. Elsőként a Pick család híres gyár-alapító, gyáreépítő tagjai láthatók, majd a XIX. század második felére kialakult világhírű téliszalámi-készítést mutatják be. A táblák fotókkal illusztrálják a korabeli húsupar jellemzőit: látható egy tőkelegény 1883-ból, Nógrádi István Húscsarnoka a XIX. század végéről, valamint az 1892-ben felépült Szegedi Közvágóhíd. Ezekon a táblákon kaptak helyet az 1876. és az 1899. évi szegedi országos kiállítások képei és katalógusai. A tárlat a további táblákon az egyre jobban működő vállalkozás nemzetközi viszonyok között is figyelemre méltó eredményeit mutatja be. Hiteles levéltári dokumentumok válogatásából követhető a Pick térhódítása. A hazai versenyben megerősödött vállalat 1927-ben Szalonikiben, majd 1935-ben Brüsszelben – a nemzetközi piacon is egyre inkább kedvelt termékéért – aranyérmet és nagydíjat kapott.

A téliszalámi készítésének máig megmaradt technológiai folyamatát enteriőrök sora teszi életszerűvé a látogatók számára. A munkafolyamatok rekonstruált bemutatása teszi képszerűvé a legszigorúbb minőségi követelményeknek is megfelelő világhírű téliszalámi gyártási folyamatát az 1920-as évektől az 1960-as évek elejéig: a csontozást, a pasztakészítést, a töltést és a kötözést, eljutva a füstölésen át az érlelés és a csomagolás fázisáig. Gra-

fikonok, diagramok szemléltetik a téliszalámi termelésének mennyiségi növekedését és piacának bővülését a különböző világrészekben.

A *szegedi paprika gyártásának története* című kiállítás a szegedi fűszerpaprika növény első megjelenésétől a feldolgozás fejlődési folyamatain keresztül kívánja bemutatni napjaink fűszerpaprika örleményét. A paprikanövényről Szegeden 1748-ból találjuk az első feljegyzést. Az első időszakban dísnövényként tartották, később felismerték pozitív élettani hatásait, és gyógyszerként alkalmazták reumatikus megbetegedések és hideglelés ellen. Csak egy évszázad múlva kezdték fűszernövényként termesztetni. Maga Pick Márk gyáralapító párhuzamosan gyártott szalámit és működtetett paprikamalmot. Ma a szegedi fűszerpaprika örleményt csaknem az egész világon ismerik és vásárolják kitűnő szín-, illat-, íz- és aromaanyaga miatt.¹⁴

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

¹⁴ Forrás: <http://www.pick.hu/hu/muzeum.html>

A szegvári Falumúzeum

Az országban másodikként, Csongrád megyében elsőként nyílt meg 1954 júliusában a szegvári Falumúzeum. A múzeumot *Jaksa János* tanító alapította az 1848/49-es forradalom és szabadságharc centenáriuma központilag elrendelt néprajzi és helytörténeti gyűjtés anyagából. Először a Hunyadi utca kanyarjában lévő hajdani polgári kör épületében kapott helyet, majd 1973. szeptember 30-án költözött a gr. Károlyi család által a 18. század elején ispánháznak épített, Hunyadi utca 31. szám alatti épületbe. Itt 1981-ig, haláláig dolgozott *Jaksa János* múzeumvezető. Ettől az évtől vette át a múzeumvezetést rész munkaidőben *Kovács Lajos* tanár, iskolaigazgató, aki nyugdíjazásáig, 2008 tavaszáig, folytatta elődje helytörténeti, néprajzi kutatásait és a múzeumi tevékenységet. Jelenleg a Csongrád Megye Közgyűlése által fenntartott Falumúzeumot *Purgel Nóra* néprajzkutató vezeti.¹⁵

¹⁵ FORRÁSOK: *Csikvári Antal* szerk.: Csongrád vármegye. 1938. - *Dr. Farkas Gyula* szerk.: Szegvár. Tanulmányok Szegvár nagyközség történetéről. Szegvár, 2000. - *Kalicz Nándor*: Agyagistenek. Corvina. 1980. Bp. - *Kardos Mária*: Primitív fazekasság. - Magyar Néprajzi Lexikon 1987. Akadémia kiadó. - *Kovács Lajos*: Mesél a szegvári határ. Helytörténeti olvasókönyv a szegvári általános iskolások számára. 1993. - *László Gyula*: A honfoglaló magyar nép élete. Múzsák K. Bp. 1988. - *Lőrinczy Gábor*: Avarok a Kórógy partján. Szegvári Napló 1989. 9. 10. szám. - *Dr. Vörös Gabriella*: A rézkor, a bronzkor, a vaskor embere Szegváron. = Szegvári Napló 1988. 4. 5. 6. 7. 8. szám. - *Zsilinszky Mihály*: Csongrád vármegye története. Bp. 1897.

A nagy házban több kiállító terem és öt raktárhelyiség áll a Falumúzeum rendelkezésére. Jelenleg több teremben látható régészeti anyag: „Szegevár-Tűzköves az újkőkori ember lakóhelye”, „Szege várának kövei, vasai” című, illetve a szegevári „vár” régészeti feltárásának leleteit bemutató tárlatok. Három szobában rendeztek be néprajzi anyagot (Szegevári népélet a 19.-20. század fordulóján.), valamint Kossuth Lajos és Szegevár „kapcsolatát” bemutató kiállítást láthat a Szegevárra látogató. Az előszoba az első kiállító helyiség. A Jaksza János emlékfalon kívül a Kossuth-szobor melletti üveges tárló értékes relikviákat tartalmaz. Ezek a tárgyak az 1848. október 2-án toborzókörútja alkalmából Szegeváron is beszédet mondó Kossuth Lajos és Szegevár kapcsolatát bizonyítják.

A következő szobában elébünk tárul az újkőkori ember lakóháza. A teljes egészében növényi anyagokból készült házacskában minden megtalálható, amit a család használt. A leletek a Szegevár-Tűzköves nevű, híres régészeti lelőhelyről, a Tiszai-kultúra nagy telepéről kerültek elő. A szobában lévő rekonstruált újkőkori ház előtti térben, egymással szemben két üveges tárlót helyeztünk el. Bennük megtalálhatók azok a régészeti leletek, melyek azt bizonyítják, községünk környéke az újkőkori óta folyamatosan lakott hely. Népcsoportok éltek ezen a területen az újkőkorból (Kőrös-kultúra, Tiszai-kultúra), a rézkorban, a bronzkorban, az ókorban (szkíták, kelták, szarmaták, gótok, hunok, gepidák), a népvándorlás korában, a középkorban (avarok, gepidák, longobárdok). A honfoglalás idején népcsoport telepedett le a Kórógy partján. Sok régészeti lelet bizonyítja, települések léteztek Szegevár környékén az Árpád-házi királyok korában is.

A szomszédos szobában megtudhatjuk, milyen eszközöket használt a gazdálkodáshoz az újkőkori nép, amelynek családjai az előző szobában felépített házban laktak. Megnézhetjük gyönyörűen csiszolt kő- és csonteszközöket, a szép formájú, csodálatosan gazdag mintázattal díszített cserépedényeit. Ezt az újkőkorból élt tűzkövesi népet erről a mintázatról a vonaldíszes kerámia népének is nevezik. Ennek a népnek egy másik nagyon értékes tárgyát is láthatjuk ebben a kiállító teremben: a Sarlós Istent, aki egy férfialakban megjelenített isten. Ez a nép addig a termékenység istennőjét a női testformában jelenítette meg, istennőknek áldozott. Amikor áttért a termelésre, a kultikus életében is változás következett be. Ebből a kiállító teremből egy kisebb szobába jutunk, mely a Szegeváron született *dr. Bartucz Lajos* antropológus egyetemi tanárnak állít emléket. Az emlékszobában megismerhetjük életét, munkásságát.

A következő szobában a századforduló táján élő szegevári szegényparaszt család életmódjához jutunk tapintható közelségbe. A lakó- és tisztaszobának berendezett helyiség tartalmaz minden bútort és berendezést, amit használt egy parasztcsalád abban az időben. Gyönyörű a festett-faragott végű tornyos nyoszolya és a mellette lévő tulipános láda. Ezek a 19. század legelején készültek. Klasszikus századfordulói parasztszobai enteriőr a nagy asztal a sarokpaddal és fölötté a falon lévő családi fényképek sora a szentképekkel, obsit-levelekkel, valamint a búbos kemence a padkával, kuckóval.

A néprajzi gyűjtemény legszebb darabjait tartalmazza a következő szoba. A századforduló előtti években tizenöt család foglalkozott cserépedény-készítéssel. Külön utcájuk is volt, a Tálás utca, a mai Batthyány utca. Az ügyes kezű szegvári fazekasok szép formájú kantái, korsói, pálinkás butykosai, locsolói, szilkéi, köcsögjei eljutottak a környező településekre is. Szegváron jelenleg két népi iparművész él és dolgozik. *Bovatsék Dezsőné* hímző népi iparművész nyugdíjas tanítónő majdnem harminc éve vezeti a helyi díszítőművész szakkört. Munkáik ismertek a megyében, több országon is ismert. Mutatóban néhány gyönyörű hímzés található itt.

A szomszédos szobában *Szabó Lajos* faragó népi iparművész munkáiból látható kiállítás. A szegvári parasztemberek hajdani tárgyait, munkaeszközeit, bútorait készítette el kicsinyített formában. Munkái a kecskeméti játékmúzeumban is megtalálhatók. A mindenki által ismert suszter (cipész) mester hordozható műhelyét láthatjuk az ajtó mellett, a híressé vált háromlábú székkal és valamennyi szerszámával. A volt tulajdonosa, *Sinka Balázs* új cipőt is készített velük. A régi időkben sokan készítettek a faluban főzött fűzfavesszőből font kosarakat, vesszőbútorokat. Fennmaradt munkadarabjaik ügyes kezekről és gazdag fantáziáról tanúskodnak. Az itt látható két fonott fotel igazi mestermunka. Napjainkban csak néhány idős ember és egy-egy fiatalabb tud kosarat fenni. Az ő munkájukat mutatja be a kis kiállítás.

Innen az eredetileg is konyhának használt szabadkéményes, teljesen berendezett konyhába, és az előtte lévő pitvarba jutunk. Innen fűtötték a tisztaszobában lévő búbos kemencét. Az 1700-as évek közepe táján épített ispánház konyhája bekötött szemmel is megtalálható, mivel a több, mint kétszáz éves korom szaga elárulja hollétét. Berendezései egyszerűek és praktikusak. Az utolsó szobában Szeg várának köveit, vasait tekinthetjük meg. (*Rózsa Gábor* mérnök-muzeológus rendezte, *Vígh László* és *Arató Mátyás* restaurátorok készítették a kiállítást.)

KOVÁCS LAJOS ISTVÁN

A szőregi rózsamúzeum

Szőreg Szeged belvárosától 6 kilométerre, délkelet felé található, a 43. sz. út mellett. A Tisza és Maros alakította termékeny lösztalajnak és az itt élő emberek kemény munkájának eredménye, hogy a rózsatermesztés hazájává vált. A szőregi rózsza 2004 óta hungarikum. A rózsza diadalútja háromezer évvel ezelőtt kezdődött. A görög, a római, az arab, majd a török birodalom mind-mind hódoltak ennek a szép virágnak, és ez a szenvedély a mai napig is tart. Legendák, nagy múltú népek leírásai, népdalok, versek hosszú sora szól a rózsza szépségéről, illatáról.

Újszegeden 1871-ben kezdtek el rózsát termesztani. A szőregiek napszámosként dolgoztak a kertészetben. Nagyon sokan elsajátították a rózsza nemesítésének tudományát, és már 1886-ban önállósították magukat, és elindult a rózsatermesztés Szőregen. 1936-ban alakult meg 16 taggal a Szőregi Rózsa- és Gyümölcsfatermelők Termékértékesítő Szövetkezete. 1941-ben 42 kertész alakította meg a Szőregi Virág- Rózsa- és Gyümölcsfatermelők Értékesítési Szövetkezetét. 1967-ben alakult meg a mai Szőregi Virág- Dísznövény Áfész, amely fellendítette a rózsatermesztést az országban. Sok család megélhetése a rózsától függött régen és ma is. A település e virág tiszteletére 1999-től minden év júniusában *rózsaiünnepet* rendez.

A rózsatermelő a csemete kiválasztásától ápolja, gondozza a növényt. Több év telik el, míg a csipkebogyóból gyönyörű rózsaszál lesz. A vadalanyt szemzésig többször meg

kell kapálni, rotátorozni, permetezni a különböző betegségek ellen, mint például a lisztharmat, levéltetű és rozsdá. A szemzés június közepétől augusztus közepéig tart, amíg a rózsza „be nem áll”. Az ezzel kapcsolatos munkák: a szemzőgally levelezése, tüskölés, kinyitni a sorokat, lesöpörni a rózsatövet, szemezni. A vad alanyba vágást ejtenek, majd ezt felfeszítik, belehelyezik a nemes rózsaszemet, majd kötőszalaggal bekötik a szemet. A szemzéskor a föld közelében gyakran 50 fok is van. A szalagszedés, a kötöző szalag eltávolítása kb. 3 hét múlva történik. A rózsatermesztés eszközeit 12 éve gyűjtjük a művelődési házban. Az első rózsaszüneten volt az első kiállítás. Először a rózsatermesztők csak kölcsönadták az otthon őrzött tárgyakat, iratokat, fényképeket. Azóta lassan gyarapodik a gyűjtemény. A gyűjteményben található még ültetőkanál, vadlő, amit sarlóból alakítottak át, karaszoló, metszőollók, kötöző szalagok.

A gyűjtemény másik részét a rózsával díszített tárgyak alkotják. Otthonunkban meglepően sok rózsás tárgy vesz körül bennünket: tányérok, bögrék, kávékészlet, ét-készlet, szalvéta, ruhák, rózsza formájú gyertya, porcelán. A művelődési ház gyűjt mindent, ami rózsával kapcsolatos. A belőle készült termékeket is: rózsaszörpöt és rózsaszemet, amit magunk is szoktunk készíteni. A fölújított Tömörkény István Művelődési Ház ad otthont az egész évben látogatható kiállításnak. A múzeumoknak az a rendeltetésük, hogy az élettelen tárgyakat megszólaltassák, s ezek az utókornak valljanak arról a feledésbe merült korról, amelyben még szerszámként, dísz tárgyként használatban voltak, szerepük volt, képletesen: éltek.¹⁶

MAKÓ MÁRIA

A tápai honismereti gyűjtemény

A honismereti mozgalom indulásával egy időben, 1962-ben Tápén a szakköri munka mellett tárgyi eszközök gyűjtése is megkezdődött. Erre megbízást az akkori községi tanács adott a szakkört vezető *Molnár Imre* (1924–1999) helyi pedagógusnak, aki ekkor már a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagja volt. A tárgyi gyűjtést feleségével, *Molnár Imréné* tanítónővel közösen végezték. Természetesen a szakköri tagok, a mindenkori tanítványok, elsősorban az általános iskolások aktív közreműködésével, szüleik, a falu lakossága lelkes támogatásától övezve. 1984-től felnőtt helyi lakosok bevonásával folyt a gyűjtőmunka. A volt tanítványok a mai napig számon tartják e gyűjteményt, és gyarapítják is azt.

¹⁶ Felhasznált irodalom: *Kókai Ágnes*: A szóregi rózsza titkai. - *Péter László*: Rózsza kiállítás, 2005.

A gyűjtemény igen sok viszontagságon ment keresztül, állandó helye alig volt. Tápé Szegedhez csatolásával egy időre szertefoszlott az a remény, hogy megfelelő elhelyezést kap a 70-es évekre igencsak fölszaporodott anyag. Az utóbbi húsz évet – a helyi egyházközség hozzájárulásával – a katolikus plébánia közösségi házában tölthette. Jelenleg a művelődési ház emeleti részében kialakított két szobában található, mivel az 1997-ben megtervezett és a művelődési ház második ütemében fölépítendő tápai ház az akkori képviselőnk támogatását nem nyerte el, így a sokunk által várt ház nem készülhetett el, annak ellenére sem, hogy kivitelezését a volt szakköri tagok elvállalták.

Reméljük, ez már végleges helye lesz a több mint 1500 tárgyból álló gyűjteménynek, amely több mint száz diaképet, fotókat, 250-nél több textíliát, elsősorban viseleti darabokat, 200 cseréptárgyat, 700 szerszámot, vas- és fatárgyat, könyveket, gyermekjátékokat és gyékénymunkákat tartalmaz. A gyűjteményből 333 – elsősorban néprajzi – tárgyat 1983. december 21-én a Néprajzi Múzeum védetté nyilvánított. A szakköri tagok néprajzi tárgyú gyűjtései, pályázatokra beadott anyagai egészítik ki a gyűjteményt.

A gyűjteményt az alapító Molnár Imre halála óta felesége, Molnár Imréné és leányuk, Molnár Mária gondozza.

MOLNÁR MÁRIA

Tömörkény község helytörténeti gyűjteménye

Gémes Balázs (1937–2000) tömörkényi születésű pedagógus 1962-ben kezdte el gyűjteni a község múltját reprezentáló tárgyi emlékeket. Az általa elkezdett gyűjtőmunkába az 1974-ben megalakult *Tömörkény István Honismereti Kör* gyűjtőcsoportja is bekapcsolódott. A kör a Hazafias Népfront Tömörkény Községi Bizottsága keretén belül működött. Gémes Balázs gyűjtőmunkáját a gyerekek és a „falut szerető emberek” is segítették. A gyűjtőcsoport a mindenkori 7. és 8. osztály napközis tanulóiból állt. A tanár úr és a diákok minden szabadidejüket a gyűjtőmunkának szentelték. A gyűjtemény állandó helyre költöztetésében is részt vettek. Vezetésével a honismereti kör tagjai a gyűjtemény átszállítását, rendezését követően a „helytörténeti ház” udvarának rendbetételét is elvégezték, azután az 1980 novemberében megnyílt kiállítás további gondozását, bemutatását is magukra vállalták.

A helytörténeti gyűjtemény a Templom utca 1. szám alatt található. Rendszeres nyitva tartása nincs, de előzetes bejelentkezés után látogatható. A gyűjtemény 1980-ban került jelenlegi helyére, a templom mellett álló, valamikori harangozói lakásba. Az öt helyiségből álló épület a községben gyűjtött tárgyi emlékeket mutatja be. A kiállításon a paraszti háztartás és gazdálkodás eszközeit, szerszámain, régészeti leleteket és egyéb gyűjteményeket is bemutatnak.

Az első helyiségben a parasztcsaládok nőtagjai által végzett kenderfeldolgozás eszközeit helyezték el; gerebent, orsókat, rokkát, motollát. A második helyiségben a paraszti háztartás eszközeivel ismerkedhet meg a látogató. A kenyérsütéshez használt dagasztóteknő, kovászfa, sütőlapát és a szakajtók mellett a vajkészítésre használt köpülő is helyet kapott itt. A háromlábú, vesszőből készült kenyértartó szép darabja a gyűjteménynek. A fali polcon és a stelázin elhelyezett cseréptálak, kancsók, szűrők egyszerűen díszítettek. A harmadik helyiségben a ruhanemű tárolására szolgáló, fehér abrosszal letakart négyfiókos sublót tetején egy fészület, csészék és levesestálak állnak. Fölötte a falon szentképek láthatók. A fészület, a szentképek és a Mária-szobor a Tömörkényen lakók erős katolikus hitét jelzik. A szobában helyezték el a sarokpadot és a bölcst is. Itt kapott helyet – a falusi iskolában a 20. század elején használt szekrényben – egy pénzgyűjtemény. A negyedik helyiség legszebb darabjai a ma is megszólaltatható harmónium és cimbalom. Itt látható a lámpa- és mérleggyűjtemény is. Az ötödik helyiségben a mezőgazdaságban használt szerszámok sorakoznak: favilla, szárító és a nádfeldolgozás eszközei.

A tömörkényi helytörténeti gyűjtemény létrehozója, a helytörténeti és honismereti mozgalom elindítója, népszerűsítője és irányítója Gémes Balázs volt, aki két csoportra osztotta a körét. A krónikáíró csoport tagjai „krónikás füzetekben” jegyezték fel az adott év eseményeit, fontosabb adatait, amiből a kör vezetője megszerkesztette a falukrónikát. A könyvtár helytörténeti gyűjteményében az érdeklődők ma is beleolvashatnak az 1975., 1976., 1977., 1978. és az 1979. évi falukrónikába.

A krónikáírás és a tárgyi emlékek gyűjtése mellett komoly néprajzi gyűjtőmunkát is végzett a csoport: a házi kenyérsütés, a tömörkényi cselédsorsok, a maszkabálok, a szüreti bálok, a rózsabálok történetét beszélgették el a falu idősebb lakóival. A lejegyzett visszaemlékezések, az általuk készített fényképek, mozgófilmtetekercsek felbecsülhetetlen értékeket képviselnek. Felhasználásuk a helytörténet oktatásában a helytörténet megismertetésén túl a helyi identitás megerősítését is szolgálhatja. Gémes Balázs helytörténet és honismeret terén végzett munkássága tiszteletet érdemel és követségre méltó.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

Az újszentiváni szerb néprajzi gyűjtemény

Az Újszentiváni Általános Iskolában az 1986-87-es tanévtől lehetőség nyílt egy hagyományörző szakkör működtetésére. A szakkör feladatául tűzte ki a folyamatos néprajzi gyűjtést. Az így keletkezett néprajzi gyűjteményből 2001. január 27-én a szerb parókia zárt folyosóján kiállítást rendeztek be *Veszelinov Dánielné* és *Gyukin Dájána* vezetésével. A gyűjtemény minden évben gyarapodik, és a lehetőségek szerint kiegészül.

A gyűjtemény fő része a „tisza szoba” bútorzata és ágyneműje. A szoba falán van a család védőszentjének (szvecsár), nálunk Szent Györgynek a képe. A többi falon a család fényképei láthatók: a családfő esküvői képe, a lányok képei díszes népviseleti ruhában – a nyakukban függő arany „dukátok” jelezték gazdagságukat –, valamint katonaruhás fiúk képei. Különösen szép a bölcsőben a pólyás baba. A szobában megtekinthető a szerb lányok hozományának (stafér) sok gyönyörű darabja: hímzett törülközők, slingelt ágyneműk, konyharuhák. Az előtérben szerb szokás szerint mindig hímzett dísztörülköző függött.

Az 1890-es évekből származó szerb konyha felszereléséből porcelán tálak, tányérok, réz- és ezüst evőeszközök, csészék, pálinkás- és borospoharak láthatók. A konyhában megtalálhatók a jellegzetes tisztálkodási eszközök: lavór tartóval, borotválkozási eszközök kis kerek tükörrel. A főzéshez szükséges mindenféle edényt tartalmaz a gyűjtemény: öntöttvas edények, mozsár, üvegek, lekváros cserépedények sorakoznak

elrendezve. Petróleumlámpák, régi vasalók, teknők utalnak az akkori életmódra. Az ebédlőasztal a székekkel szintén nem hiányozhat a gyűjteményből.

A következő szobában két rádió látható az 1930-as 1940-es évekből. Különleges a tulipános hozományláda, a komód és a nagytükör. Mellettük az 1930-as évekből való esküvői ing és csizma, és egy Singer varrógép jelzi, hogy tehetős szerb családok éltek a faluban. Az 1950-es évekből egy tekerős telefonkészülék is gazdagítja a gyűjteményt. A gyűjtemény részét képezik az iskolai tárgyak is: paletta táblák, fa tolltartó, üveg tintatartók, tollszárak tollhegygel, régi ceruzák, vonalzó, körző. A falakon az újszentiváni szerb iskola tanulóinak képei függenek, az elsők 1913-ból, az utolsók 1961-ből valók.

A kiállítás része egy válogatás régi mezőgazdasági és lótarási eszközökből, érdekesek a különböző mérlegek. Igen értékes egy hamutartó, amit egy szerb katona 1944-ben készített a Don-kanyarban réz lövedékből. A gyűjtemény legújabb részét a magyar, sváb, szerb, bunyevác és sokác népviseleti babák alkotják.

Újszentiváni otthonában látogatható *Fülöpné Hajdú Piroska* magán babagyűjteménye is.

VESZELINOV DÁNIELNÉ

Társszervezeteink

Hét év, tizenhárom emlékhely

Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület életéből

Mint a földkerekségen mindenütt, az örök változás az egyedüli állandó; minden mozgásban van. A tétel a településekre és hálózatokra ugyancsak érvényes. Alakulásuk hol lendületes, hol stagnáló képet mutat. Hazánkban, a Kárpát-medencében hasonló a helyzet, ahol a bekövetkezett történeti folyamatokat általában a honfoglalás idejétől vizsgáljuk és elemezzük, jóllehet célszerű visszatekinteni korábbi időkre.

Így áll a dolog a településekkel is. A neolitikum óta különböző népek által folyamatosan lakott Kárpát-medencében az egyes kultúrákat teremtő népek nekik megfelelő lakóhelyeket hoztak létre, és azok hálózatát alkották meg. A neolit kor letelepedett, földműveléssel foglalkozó népei például az élővizek (folyók, tavak) partjain alakították ki ún. tell-településeiket, a nomád nagyállattartók pedig életmódjuknak megfelelően gyorsan változtatható lakhelyeken éltek. Már ebben az időben hajózták az arra alkalmas folyókat és egyéb vizeket, továbbá kialakultak a fő útvonalaik és átkelőhelyeik. Gondoljunk csak a nagy nyugat-keleti utak átkelőhelyeire, Budára és Pestre, valamint Szegedre, ahol a Maros és Tisza mentén haladó utakon járók és a folyókon hajózóknak vehették az irányt nyugat felé! E helyeknek és sok társuknak régészeti emlékeit már feltárták. Honfoglaló elődeink, akik már ismerték a téli-nyári szállások rendszerét, faházakban és sátrakban egyaránt laktak, valamint az előttük járók által kitaposott utakon és használt vizeken közlekedtek.

A településhálón egyre inkább azok a helyek kaptak hangsúlyos szerepet, amelyek forgalmi csomópontok lettek, továbbá a vizek melletti téli szállásokból jöttek létre az állandóan lakott falvak, amelyek éppen úgy sorakoztak egymás mellett a hegyes vidékek folyóvölgyeiben, mint az alföldek folyói és tavai mellett. A kisebb-nagyobb települések körül, a vizektől távolabb ideiglenes lakott helyek, állattartó szállások alakultak ki. Így jött létre már a korai időkben a települések hierarchikus rendje a honfoglalás után. Eme állapoton jelentős változás akkor következett be, amikor az egyes úri nemzetségek birtokaikban osztályt tettek, azaz egymás között felosztották őket, és ki-ki szolgánépével a saját birtokára költözve letelepedett. E mozgalom során sok 5-10 házas apró falu, szolgatelep keletkezett. Közülük az életképtelenek hamar megszűntek, az erősek megizmosodtak, és faluvá fejlődtek. E helyzetet máig őrzik a Dunántúl aprófalvas vidékei. Az ún. *falupusztásodás* okai között a gazdaságiak mellett a háborús események, valamint természeti és egyéb katasztrófák (árvíz, tűzvész) játszottak szerepet. A falupusztásodási folyamatra erősen hatott az Alföldön a tatárjárás, majd a 15. században a nagyállattartás legelőigénye, végül a török hódoltság és a

visszafoglaló háborúk kora. Eme elnéptelenedett helyek emlékét oklevelek őrizték meg, valamint régészek ásói tárták fel nyomukat.

A törökkor és a Rákóczi-szabadságharc után az országon belül bekövetkezett vándorlás, illetve a betelepítések nyomán új falvak sokasága született, ám nem minden korábbi helyet ültek meg. Ilyenek voltak például a mezővárosi szinthez közel jutott egyes óriásfalvak, mint például a mai Hódmezővásárhely határában állott Csomorkány, a Szentes közelében feküdt Donáttornya vagy a középkori templomromjáról híres, Nagybecskerek melletti Aracs. Mégis, ezen időtől kezdve a lakosság, és ennek megfelelően a települések és az egyes településeken élők száma folyamatosan gyarapodott egészen az első világháború végéig, amellyel egyúttal egy rövid ideig tartó népeességrobbanás időszaka zárult le hazánkban. Ez a nyugati országokban jóval hosszabb időt tett ki. A tárgyalt időszakban a településhálón annyi változás következett be, hogy a vasút kiépítése szerkezeti változásokat hozott. A Dunántúlon, például Szombathelynek, mint vasúti gócpontnak a jelentősége megnövekedett, Kőszegé aláhanyatlott, Sopront messze megelőzte Győr. Az Alföldön egyes Tisza-menti helyek jelentősége csökkent, másoké emelkedett.

A két világháború között az ún. demográfiai átmenet időszakában a népesség növekedése lassan megállt, és a 20. század utolsó harmadában száma csökkenni kezdett. Mint mindig, a folyamatnak főképp a kis és gyenge települések estek áldozatul. Megindult a falvak lakosságának csökkenése, amelybe a mezőgazdaság kolhozosítása nagymértékben belejátszott. A minden tekintetben meggyengült helységek sokasága ma egyre kilátástalanabb helyzetben a létéért küzd.

A fenti, dióhéjban bemutatott hosszú időszakot (*longue dure-t*) a Magyarország történeti statisztikai helynévtárának munkálatai során tanulmányozó főszerkesztő, dr. Kovacsics József, az újkori magyar történeti demográfia atyja és emellett sok tudomány művelője tapasztalatai nyomán vetette fel és szervezte meg a *Pusztuló és Elpusztult Magyar Falvakért Egyesületet* ismert demográfusok és egyetemi tanárok részvételével, amely már hét éve fejti ki tevékenységét. A gondolat nem a tudós íróasztala mellett, könyvhalmazok közepette, hanem a településhálózat legszámosabb, ám leggyengébb egységének, az aprófalvak csoportjának a létéért való aggódásból született. Időszerűségét példázza, hogy a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége hasonló célú mozgalmat indított el, továbbá sok emberben, köztük kortárs tudósokban fogalmazódott meg a törődés igénye. *Kelemen Ferenc*, később egyesületünk alelnöke, például a Nógrád megyei Szúcs határában 2002-ben a valamikor Pusztaszúcs néven ismert, a törökkorban elnéptelenedett helyen keresztet emelt, amelyet megcsodálhat, aki a Bükk és a Mátra nyúlványában kanyargó útról feltekint az Egyház-hegy felé. Egy nem hazai példát említek még, a nemrég elhunyt aradi történész, *Kováts Géza* „Eltűnt települések Arad megyében” című, 2005-ben megjelent kötetét.

Az egyesület 2003 nyarán tartotta alakuló közgyűlését Kovacsics József alapító elnök vezetésével, és még az év szeptember 15-én a Fővárosi Bíróság be is jegyezte.

Az alapító elnök betegsége, majd halála következtében a munka megtorpant, majd 2005 februárjában indult újra az új elnök, *Blazovich László* vezetésével. A kis közösség tevékenysége azóta folyamatos. Emlékoszlopok állításában, emléktáblák elhelyezésében és hozzájuk kapcsolódóan előadásorozatok rendezésében fejeződik ki. Az egyesület célja, hogy az ország területén elnéptelenedett falvak emlékével és a 18-19. századi népességszámhoz képest 50 %-kal nagyobb mértékben fogyó falvak sorsával foglalkozzon. Ami az elpusztult falvakat illeti: csupán a Dunántúlon 2300-nál több elnéptelenedett faluról rendelkezünk azonosított adatokkal. Elnevezése csak néhány-nak maradt fenn dűlő vagy határrész elnevezéseként. Egyesületünk továbbá feladatának tekinti, hogy a pusztasodott faluhelyeket, mint kulturális örökségünket, a területileg illetékes önkormányzatok részvételével megemlékező ünnepség keretében emlékoszloppal vagy táblával jelölje meg. Az egyesület hangsúlyozott feladatának tekinti a pusztuló falvak demográfiai látteleetének elkészítését és bemutatását.

Az elnéptelenedett falvak emlékének az ápolása mellett egyesületünk gondot fordít arra is, hogy rámutasson a visszafejlődő és leépülő községek népességtörténetének bemutatása által arra, hogy ezeknek a falvaknak a népessége már olyan fogyást mutat, amely a leépülés okainak és körülményeinek a gondos elemzését teszi szükségessé. 2001-ben Magyarország községeinek a 35,5 %-ában a népesség száma az 500 lakost sem érte el. Jelentős a 200 lakosnál kisebb falvak száma is. Ezek a lakosság alapellátását és a népesség reprodukcióját már biztosítani nem tudják. A fent leírt eszközökkel (emlékhely kialakítása, konferenciák rendezése és a gondok feltárása) révén kívánja az egyesület a szülőföld ismeretét, a népesség megmaradását és gyarapodását szolgálni. A rendezvények a települések közösségének összekovácsolását segítik elő, az emlékhelyek pedig turisztikai látványosságként hatnak. Legyenek ezen helyek és emlékező pontok zarándok helyei azon települések lakóinak, amelyek határában felállították őket! Erősítsék a helyi azonosságtudatot és lokálpatriotizmust, amelyek nélkül nincsenek kis és nagy közösségek, sőt nemzet és ország sem!

Az e l s ő e m l é k o s z l o p avatására 2005. május 16-án, pünkösdhétfőn került sor *Hárshegyi József*, az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület alelnöke, monostorapáti polgármester ügybuzgósága révén a Monostorapáti mellett egykor állt Almád bencés kolostor romjainál. Az ünnepi program a délelőtti folyamán helytörténeti matinéval kezdődött, amelyen több előadás hangzott el a kolostor és a község történetéről, majd megemlékező szentmisét mutatott be *Korzenszky Richárd* (OSB) tihanyi apát. Délután került sor ünnepi műsor keretében a szürkegránit emlékoszlop avatására, amely az egész község lakossága számára élményt jelentett. Azóta minden pünkösdhétfőn helytörténeti napot tartanak a hagyományörzés szép példajaként. A monostorapáti ünnepség a további rendezvények számára példát adott.

Almád egykor az úri nemzetségek által alapított nemzetségi kolostorok közé tartozott. Bencések laktak benne. 1117-ben alapította az Atyusz nembeli Atyusz és testvére, Miska Szűz Mária és Mindenszentek (mindazon szentek, akik nem rendelkeztek

naptári ünneppel) tiszteletére. Az apátságot 1121-ben szentelték fel. Birtokai: Verestó, Magyarai, Kapolcs, (Balaton)Szabadi, Válus, Peszeföld, Keszi, Sasdikál és Monostorapáti főképp a Balaton-felvidéken feküdtek. Az apátság a törökkorig állt fenn, hiteles helyi tevékenységet is ellátott. 1548-ban azonban már üresen állt, birtokai világi főurak kezére kerültek, a kolostor pedig az idők folyamán elenyészett.

2005 őszén, október 18-án a levéltári napok keretében Hódmezővásárhely határában a középkori Szentkirály falu helyén emeltünk emlékoszlopot *Lázár János* polgármester, *Almás István* alpolgármester támogatásával és *Hegedűsné Dékány Magdolna* szervezésében. A márvány emlékmű (Návay Sándor szobrászművész alkotása) az egykori szentkirályi iskola kertjében emelkedik. A népes középkori település (mintegy 40 állt a mai város nagy határában), amelynek temploma búcsú engedélyt kapott, a 14. század elején, a törökkorban enyészett el. A 19. században helyén sűrű tanyahálózat jött létre, ezért épült az iskola. Falu mégsem fejlődött ki. A kolhozosítás a tanyákat elsöpörte, ma már magányosan áll az iskola épülete. Az avató ünnepséget helytörténeti konferencia előzte meg. Meghatódtunk, hogy az iskolát lakó utolsó tanító özvegye mellett az egykori nevelők és diákok ugyancsak részt vettek az ünneplők népes táborában. A köszöntők, koszorúzás, az emlékmű megszentelése és megáldása mellett az ünnepi hangulatot a vásárhelyi Szent István plébániatemplom énekkara emelte *Horváth János* vezetésével.

2006. június 3-án ugyancsak pünkösd hétfőjén *Gyarmati Tiborné* polgármester aszszony fáradásának eredményeként több támogató segítségével emlékfát állítottunk a Vas megyei Ivánc határában egykor volt Lugas falu, majd major helyén. Az ünnepség Vilmos kőszegi verbita atya által celebrált szentmisével kezdődött, amelyen nagy hatású homíliát tartott, majd Lugas történetét bemutató előadások következtek. Megszólt a major utolsó lakóinak egyike, oda kötődő élményeit mondta el. Az emlékhelyen, amely azóta több megemlékezés színhelye lett, kis ünnepség keretében avattuk fel az emlékfát. Amint *Gyarmati Tiborné* elmondta, az ünnepség és az ott folytatott társas beszélgetés több elgondolás és ötlet megvalósítására indította.

Lugas, a középkori falu azon helyek közé tartozik, amelyek helyi energiái arra képesek, hogy éltsék a kis települést, majd pusztasodása után újra sarjadjon az élet, hogy ismét megszűnjön, annak reményében, hogy egyszer újra éled majd. A török világ után uradalmi majorként indult benne az élet. Fényes napjait élte, amikor falai között szervezték 1922-ben gróf Sigray Antal földbirtokos támogatásával az utolsó fegyveres felkelést az elcsatolt magyarok lakta területek visszaszerzéséért. A külterületi lakott helyet az 1950-es közigazgatási átszervezés során számolták fel.

2006. szeptember 28-án a mai makói határban a középkorban a Szárazér mindkét partján hosszan elnyúlva feküdt Igás falu helyét örökítettük meg emlékoszloppal, amelyet *Karsai Ildikó* tervezett. A levéltári napok keretében szervezett avató ünnepséget konferencia előzte meg, majd a színpompás ünnepség következett, amelynek hangulatát a makói fúvószenekar emelte. Az emlékhely kialakítását *Gilicze János* önkormányzati

képviselő és Makó város anyagi támogatása tette lehetővé. A kialakított helytörténeti téren azóta többször tartottak koszorúzással egybekötött ünnepséget. Igás, amelynek neve a helyen végzett igás földművelésre utal, már az Árpád-korban létezett templomos helyként. Az írott forrásokban csak 1508-ban fordult elő először. A korábbi adatokat a régészeti ásatások leírásaiból ismerjük. Az 1551-52-es Maros-völgyi török hadjáratok során elhagyták lakói, majd újra megültek, ám 1583-ban már pusztaként emlegették a források. Helyén később tanyákat építettek. Hírét az igási csárda, melyet betyárok is látogattak, messze vitte. Folyamatosan üzemelt, és ma is fogadja az előre bejelentkezett vendégeket. Tulajdonosa adta a helyet az emlékoszlop felállításához.

A 2007-es év két látványos, magas színvonalú avató ünnepséget hozott az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesületnek. Május 27-én, vasárnap pünkösdi tanyanap rendezvénysorozatának keretében Makó-Rákoson avattuk a középkori és újkori Rákos (ma külterületi lakott hely) tiszteletére emelt oszlopot. (Lásd képünkön, Karsai Ildikó felvételén!) A gondolat Igáshoz vezet, ahol Nagy-György József vállalkozó és települési képviselő elhatározta az emlékhely létrehozását. Anyagi ráfordítást sem kímélve

Anyagi ráfordítást sem kímélve *Gilicze Jánossal* közösen végzett szervezőmunkával *Karsai Ildikó* tervezésében valósult meg az alkotás, amely szintén zarándokhely lett. Az ünnepségen a kezdeményezést *Buzás Péter* polgármester, országgyűlési képviselő méltatta, a vendégeket *Nagy-György József* köszöntötte. A helyi rokonsággal a helyhez kötődő *Siket Judit*, a regionális közigazgatási hivatal vezetője mondta az avató beszédet, *Kovacsics Józsefné* a köszöntőt, majd a felszentelés és áldás (*Katona Pál, Kotormán István*) következett. Rákos, az Árpád-kori település a középkor során mindvégig létezett, feltehetően a 15 éves háború idején néptelenedett el. A török világot követően a Csanádi síkon a puszták feltörése idején tanyás hely lett, majd a 19-20. század során falumag jött létre. Templom építésébe kezdtek, malom őrölt a településen, sőt 1954 és 1963 között önálló tanácsú község lett a környező tanyákkal. Onnan Makóval, a 10 km-re fekvő várossal egyesülve külterületi helyként létezik. A lét és nemlét határán álló települések példája.

A Szódligethez közeli Derenket Lengyelországból hazánkba érkező gurálok alapították a 18. században, akik megtartották lengyeliségüket (nyelvüket és szokásaikat) egészen addig, amíg a két világháború között környékén kormányzói vadászterületet

alakítottak ki, és emiatt a lakosokat teljes kártérítéssel magyar falvakba – jobb helyekre – költöztették. A még élő derenkiek visszajárnak rokonaikkal, és megünneplik az egykori falu búcsúját minden év július 28-án. Eme nap eseményeihez kapcsolódva avattuk a derenki emlékoszlopot több száz búcsús és Krakkóból érkezett vendégek jelenlétében. Derenk a magyarországi lengyelek zarándokhelye, ahol kápolnát építettek, és a még álló iskola épületét rendbe hozva, múzeumot alakítottak ki. Az egykori faluból a volt főutca két oldalán a fával benőtt területen még látszanak az egykori épületek földből kiemelkedő halmai, távolabb a korabeli temető sírdombjai. Néhányat gondolnak még, ám a természet, a zöld angyal lassan visszahódítja magának a falu területét. Oszlopunk, dacolva az idővel, a határátkelőhöz vezető földes út mellett áll azon a helyen, ahol a földes „országútról” a faluba kanyarodott az út. Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület eddigi legnagyobb vállalkozását a Magyarországi Lengyel Önkormányzattal, a Herman Ottó Múzeum képviselőjében a derenki gyökerű Rémiás Tiborral közösen végezte. A hazai lengyel önkormányzatok között gyűjtést indítottunk. *Hárshgyi József* alelnök a gránittömböt szerezte Siklósról, és bevéselte a kétnyelvű feliratot Monostorapátiban, és onnan szállították és állították fel az emlékművet Rémiásék. Oroszlánrészt vállalt a munkából *Biernacki Karol*, önkormányzati alelnök, ma szegedi levéltár-igazgató. Ha ő nincs, ma oszlop sincs.

A 2008-as évben főképp előkészületek folytak, és megtartottuk a szokásos monostorapáti helytörténeti napot. Mégsem maradt az év avatás nélkül, köszönhetően a mindnyájunk által nagyra becsült, fáradozásban fáradhatatlan *Simor Ferenc* bátyánknak, aki a Baranya megyei Szentlászló melletti Riticspusztán az egykori major és iskola emlékére ünnepség keretében emléktábla elhelyezését szervezte meg, megmentve egyesületünket attól, hogy az évben avatás nélkül maradjunk. Az alkalom szép példája a honismereti egyesületek és Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület összefogásának, amelyet, reméljük, sokan követnek majd, ugyanis az oszlopavatásainkon eddig is szép számmal részt vettek a honismerők.

A 2009-es esztendő sem indított bennünket nagy reményekkel. Mégis három eseményre került sor. A Magyar Urbanisztikai Társaság észak-magyarországi régiója 2009. július 1. és 3. között tartotta éves tudományos konferenciáját a Nógrád megyei Magyarnándoron. A konferencia második napján emlékeztek meg a hajdan volt Kelecsény nevű községről, amelynek helyét ma a Kelecsénypuszta nevű lakott hely jelzi Magyarnándor határában. Az esemény során a művelődési ház kertjében emlékfát ültettek el, ahol *Kovácsics Józsefné* a társaság tiszteletbeli örökös tagja tartott Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület képviselőjében méltató beszédet.

További lendületet adott munkánknak, hogy jelentkezett nálunk *Németh Tibor* Szegeden élő néprajzos kollega, a faluja, Bakonytamási történetének odaadó kutatója, hogy szervezzünk ünnepséget a falutól egykor 3 kilométerre feküdt Gerencsér település emlékére. Az együtt munkálkodás eredményeként végül október 17-én Gerencsérpusztán keresztet állítottunk a település emlékére, az egykori Gerencsérhez vezető út torkolatá-

Szentkirály emlékoszlopa

ban pedig *Wittmann Ildikó* díszítés nélküli 10. századi gabonataroló hombárt ábrázoló emlékművét avattuk. Az ünnepséget előadássorozat követte, amely kötetlen beszélgetésben folytatódott. A helytörténeti nap programját részletesen ismertette Németh Tibor a *Honismeret* 2009. évi 6. számában, ezért bővebben nem szólunk róla.

A bakonytamási rendezvény után széleseben következett Hódmezővásárhelyen egy újabb téglaszlop állítása. Vásárhely Makó mellett élen jár a hagyományápolásban. Nagy határában gondozzák a csomorkányi emlékhelyet, amely név Németh László Égető Eszteréből ismert már, a rárósit, valamint az általunk emelt, már említett szentkirályit. A szikáncsi iskola emlékét pedig márványtábla őrzi. A vásárhelyi ünnepi hetek keretében október 20-án adtuk át *Almási István* alpolgármester fáradozásának eredményeképp a bodzasi iskola épülete előtt a középkori Barc és Solt települések emlékét vigyázó téglaszlopot az immáron szokásos módon zajló ünnepségen. Az avató beszédet *Varsányi Attila*, a helyi levéltár igazgatója, a Szeremlei Társaság titkára tartotta, e sorok írója pedig az egyesület munkájáról beszélt. *Németh László* plébános szentelte fel az emlékhelyet. *Bagóczki Zsolt* szavalatával, valamint a zeneiskola rézfúvós kvartettje műsorával emelte az ünnepség fényét. A kora Árpád-kori Barc nevében, mint személynévben a borz szavunk rejtőzik. A 15. századig biztosan fennállt, a defterekben már nem találjuk nevét. A 19. században sűrű tanyahálózat alakult ki területén, amely a téveszesítés nyomán eltűnt. Solt ugyancsak Árpád-kori település volt (neve a szultán, Zoltán, Zsolt nevekkkel köthető össze), amely ugyancsak a 15. századig állt fenn. Nevét az 1570-es defterben már pusztaként említették. Területén a 19. század során tanyákat emeltek, amelyek a Barcon lévő sorsában osztoztak. Barc és Solt az egykori téli szállásokból kialakult kis falvak (az előbbi templomos helyként létezett) emlékét ma az általunk állított téglaszlop őrzi.

Munkánk 2010-ben is sikeresen folytatódott: a mezőhegyesiek támogatásával a középkori Fűpercek helyét jelöltük meg igen szép, szimbolikus formájú kötömb gránit emléktáblájával.

Eddigi fáradozásunk alapján néhány összefoglaló megállapításra van módunk azok számára, akik kedvet kapnak hasonló elképzelések megvalósítására. (Anyagunk egyébként bővebb formában megtekinthető a <http://csm-honismeret.uw.hu> honlapon, és szívesen nyújtunk segítséget írásos és szóbeli megkeresésre.)

Az emlékhelyek kialakításához az arra vállalkozókat fantáziájuk és pénzügyi lehetőségeik befolyásolják. Így van ez nálunk is. Születtek gránitoszlopok, emlékfák, emléktáblák, téglaszlopok és figurális alkotások. A felállításához méltó helyet szemelünk ki, lehetőleg út mellett, könnyen megközelíthető helyen. Ezáltal teremthetünk

helytörténeti kultikus teret, amint számos esetünk bizonyítja. Nemcsak az avató ünnepek melegítik a résztvevők lelkét, hanem a később oda látogatókat is elgondolkodásra, megállásra és pillanatnyi elmélyedésre készítetik az egyes objektumok. Ezen helyek informatívak, nem hagyják feledni a múlt egy részét, jelenlétükkel részben visszaperlik azt.

Az egyes helyek története rávilágít arra, hogy bár a történelem, az idő nagy gőzhengere végighalad a településeken, azonban sorsuk mégis egyedi a rajtuk élő emberekéhez hasonlóan. Amint felsorolásunkból látszik, a bemutatott települések története csak elnéptelenedésükben azonos, minden másban egyéni karakterrel rendelkeztek, útjuk megszívlelendő tanulságokkal jár. A településhálózatban, a települések hierarchikus rendjében – mint a bevezetőben láttuk – vannak erősebbek és gyengébbek. Hagyjuk élni az előbbieket, óvjuk és védjük a még meglévő utóbbiakat, amellyel életükhez lehetőséget adunk. Fontos feladat, mert színesítik kultúránkat és humanizálják a tájat, élesen látszanak rajtuk a társadalom és gazdaság változásai. Reméljük, körünkben nem lesz tömeges azon települések száma, amelyek helyén utódaink majd emlékhelyek állítására kényszerülnek.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

A Bem József Kulturális Egyesület Szegedi Kirendeltsége

A szegedi lengyelek viszonylag későn, 1990-ben alapították első szervezetüket, a *Bem József Kulturális Egyesület Szegedi Kirendeltségét*. A budapesti székhelyű anyaszervezet évtizedek óta igen szerteágazó tevékenységet folytatott, s folytat napjainkban is a magyarországi lengyelség érdekében. A hetvenes-nyolcvanas években a lengyelek a METESZ székházában találkoztak rendszeresen, ahol megemlékeztek nemzeti ünnepeikről, gyermekeiket történelemre, földrajzra, irodalomra tanították, ugyanakkor komoly gondot fordítottak a hagyományok megőrzésére és átörökítésére. Oktatási tevékenységük 1993-ban kapott új erőre, amikor a szegedi lengyelek csatlakoztak az úgynevezett „vasárnapi iskola” rendszerhez, amely országos hálózattal rendelkezett és nagy szolgálatot tett a lengyel gyerekek anyaországi kultúrára való nevelésében.

1998 őszén megalakult a *Szegedi Lengyel Önkormányzat*, amely biztosította a lengyelek kisebbségi létéhez szükséges anyagi feltételeket. A magyar állam mellett a helyi önkormányzat is támogatja a kimondottan kulturális jellegű tevékenységet. Az itt élő lengyelek számára az egyik legfontosabb feladat a szervezett nyelvvoktatás. Nem szabad megengedni, hogy a vegyes házasságokban született gyerekek elessenek szülei anyaországi kultúrájától. Az anyanyelv ismerete nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy a lengyel kisebbség meg tudja tartani kulturális autonómiáját. A lengyel hagyományok, szokások ápolása, azok népszerűsítése a szegedi közösségben hálás feladat, s ezt nagy szeretettel és odaadással művelik az itt letelepedett lengyelek.

A „Katyáni kereszt” felszentelése

Annak érdekében, hogy a lengyel kultúra még ismertebbé váljék a magyarok körében, 2008-ban létrehozták a *Magyar–Lengyel Kulturális Közhasznú Egyesületet*, amelynek soraiban több, magyar származású lengyel szimpatizáns található, akik a lengyelekkel közösen dolgoznak.

Szegeden viszonylag kevés „polonica” található. A leglátványosabbak közé tartozik a lengyel származású Zieliński Szilárd által tervezett Víztorony (Szent István tér, 1903-1904), a Mayer-Ungar palota (Kárász u. 16.), valamint a Sulkovszky-ház (Árpád tér 5.).

A lengyelek 2009-ben, Tadeusz Kaczor lengyelországi magyar tiszteletbeli főkonzul részvételével egy emléktáblát helyeztek el a Csongrád Megyei Önkormányzat székházán, amely az 1956-os magyar forradalomnak állít emléket: „Mi a neved magyar föld? / Keserűen véres és meggyötört! / A mélybe markol fájdalmas gyökere, / Ezért állsz a lengyel honhoz oly közel!” 2010 szeptemberében a szegedi lengyelség a szeged-csanádi egyházmegyével közösen egy Katyáni Keresztet állított a Dóm mellett, a Magyar Piéta közelében, amely az 1940-ben, Katyńban meggyilkolt lengyel és magyar áldozatok emlékét őrzi.

BIERNACKI KAROL

Az Oppidum Csongrád Alapítvány szerepe a helytörténet és a honismeret kutatásában és népszerűsítésében

Csongrád és környéke több ezer éves életének, történelmének nyomait hagyta a föld mélyén, a nép ajkán és az írott forrásokban. Régészeti, néprajzi, kulturális és várostörténeti emlékeinek gyűjtése a 19. század közepétől meghonosodott Csongrádon.¹ Magánygyűjtők szorgos tevékenysége lehetővé tette az első iskolamúzeum megalapítását. A napjainkban is nagyra becsült amatőr régészek, helytörténészek munkássága elősegítette a városi helytörténeti múzeum létrehozását. De részt vállaltak a város történetének feltárásában, emlékeinek megőrzésében a szülővárosukból elszármazott, de

¹ Dr. Tari László–Palásti Pál: A múzeumalapítási törekvések Csongrádon (1860–1956). In: Mozaikok Csongrád város történetéből. Csongrád, 1983. Lőrinczy Gábor: A csongrádi múzeumi törekvések első korszaka. In: Mozaikok Csongrád város történetéből. Csongrád, 1988. Szerk.: Bálint Gyula György.

azért tenni akaró értelmiségiek, akik Budapesten 1974-ben *Csongrád Város Barátainak Köre* néven kezdték meg hagyományápoló működésüket.

A Hazafias Népfront Csongrád Városi Bizottsága megalakulásától kezdve részt vállalt a helytörténeti munkában, azonban csak 1975-ben hozta létre a Helytörténeti és Honismereti Bizottságot.² A bizottság gondozásában és Csongrád Város Tanácsának anyagi támogatásával 1975-től jelent meg a *Mozaikok Csongrád város történetéből* című helytörténeti kiadvány, melynek utolsó száma 1989-ben került ki a nyomdából. Ezt követően a helytörténeti kutatásokkal foglalkozó – egyébként termékeny – helytörténészek számára megszűnt a rendszeres publikálási lehetőség. Az 1989-től megjelenő *Csongrád* című helyi újság ugyan biztosított lehetőséget számukra kutatási eredményeik nagyközönség előtti bemutatására, de a sajtóban terjedelmi okok miatt csak kisebb lélegzetű munkák megjelentetése volt lehetséges. Hiányérzetüknek a helytörténészek több alkalommal hangot adtak. Számos fórumon szorgalmazták, hogy újra legyen a városnak egy helytörténettel foglalkozó sorozata, vagy legalább alkalmanként megjelenő időszaki kiadványa.

Csongrád város tervezett monográfiája sem jelent meg, de a kötetbe szánt tanulmányok egy része elkészült. Labádi Lajos, a szentesi levéltár igazgatója, átadta a csongrádi levéltárnak a dr. Barta László kötet szerkesztő által összegyűjtött kész tanulmányokat. Ezek megszerzése, továbbá a helytörténészek egyre szaporodó kiadatlan munkái, elgondolkodásra sarkallták Georgiádes Ildikót és dr. Sebestyén Istvánt, a csongrádi levéltár két levéltárosát. Ennek eredményeként a csongrádi levéltár 1994-ben – a Hungaropanol Rt. és a RaszteR Kiadó anyagi támogatásával – megjelentette az *Oppidum Csongrád* című kiadványát, akkor még csak bizakodva abban, hogy lesz folytatás. A kiadványban négy szerző, köztük dr. Katona Imre csongrádi születésű néprajztudós munkája jelent meg. A helytörténészek részéről kedvező fogadtatásban részesült a kis példányszámú, szerény terjedelmű kiadvány. A levéltár saját forrásból nem tudta volna finanszírozni akár csak egy-egy alkalommal megjelenő helytörténeti kiadvány nyomdai költségét sem. Ezért döntött úgy a két levéltáros – családjuk támogatásával –, hogy a csongrádi levéltár javára 1995-ben Oppidum Csongrád néven alapítványt hoznak létre azzal a céllal, hogy lehetővé tegyék egy helytörténeti kiadványsorozat megjelentetését. Az alapítvány magánalapítvány, amely 1997-től közhasznú szervezetként működik, élén 5 tagú kuratóriummal. Alapszabálya értelmében tevékenységi körébe tartozik a tudományos kutatás, a helyi hagyományok feltárása és ápolása, a kulturális örökség megővése. Az alapítvány elsődleges célja a helytörténeti írások közzététele, melyre évkönyvet létesített Oppidum Csongrád címen. De

² Csongrád Megyei Levéltár Csongrádi Levéltára 5001/1976. Csongrád Város Tanácsának iratai.

céljai között szerepel tudományos helytörténeti konferenciák, kiállítások rendezése, egyéb kulturális rendezvények támogatása is.

Az egy év múlva „nagykorúvá” váló kiadvány eddigi köteteiben neves történészek, néprajzkutatók, helytörténészek tanulmányai és diákok pályamunkái egyaránt megjelentek. Így a fiatalon elhunyt dr. Barta Gábor kandidátus, tanszékvezető egyetemi docens munkája, amely Csongrád történetét mutatja be a középkorban és a török hódoltság idején; dr. Katona Imre néprajztudós, egyetemi tanár több tanulmánya; Dudás Lajos nemrég elhunyt jeles helytörténész sorozata a csongrádi katolikus egyház múltjáról és a helyi plébánosok munkásságáról. Csongrád közigazgatás-történeti adatait, valamint az I. és II. világháborús csongrádi áldozatok névsorát dr. Sebestyén István gyűjtötte össze és tette közzé. A helytörténeti kutatók feltáró munkáját segíti Labádi Lajos szentesi levéltár-igazgató immár 15 éve megjelenő forrásközlő sorozata, amely a szentesi sajtótermékekben megjelent csongrádi vonatkozású cikkeket adja közre. Dr. Szűcs Judit nyugalmazott múzeumigazgató néprajzi tárgyú, Erdélyi Péter tanár-muzeológus pedig politikatörténeti dolgozataival csatlakozott a szerzők táborához. „Fantomországi napló” címmel az Oppidum Csongrád hasábjain jelent meg először nyomtatásban ízelítő Katona Imre több tízezer oldalas útinaplójából, melyet dr. Lábadi Károly néprajzkutató rendezett sajtó alá. Dr. Andó Mihály egyetemi tanár emléke előtt tisztelgett a kuratórium a monográfiába készített tanulmányának megjelentetésével.

A Csongrád Megyei Levéltári Napok csongrádi rendezvényein elhangzott előadások anyagát több alkalommal tette közzé az Alapítvány. Katona Imre néprajzkutató, egyetemi tanár tiszteletére rendezett emlékülés előadói dr. Andrásfalvy Bertalan, dr. Barna Gábor, dr. Küllös Imola és dr. Lábadi Károly bocsátotta rendelkezésre az előadás anyagát. A 2005. évi rendezvényen dr. Surányi Dezső, Herczeg Mihály és Gát László voltak a meghívott vendégek, írásaik olvashatóak a kiadványban.

Az elmúlt évtizedek alatt kiváló szakdolgozatok, írások születtek a levéltárban, de tartalmas munkák készültek az iskolákban is, melyek a levéltár kéziratárába kerültek, és megjelenhettek a sorozatban. Ilyen volt Erdélyi Dóra Kossuth Lajos csongrádi díszpolgárságának történetét feldolgozó írása vagy Vass Erika a Csongrádon megrendezett Nemzetközi Diákszeminárium kutatási témájául választott „Csongrádi családok XIX–XX. századi története családrekonstrukciós módszer felhasználásával” címmel megjelent tanulmánya, Gombos Csilla „A bűnözés mint deviáns jelenség Csongrádon”, vagy Kovácsik Antal „Katolikus társadalomszervezés Csongrádon az 1900-as évek elején; Porubszky József plébános működése” című szakdolgozata. A kiadványban az általános iskolás korosztályt Szabó Olga képviselte, akinek az országos biológiai versenyre benyújtott, dr. Gulyás Lajos orvosról írt dolgozatát adtuk közre.

Helytörténészeink mérhetetlen elhivatottsággal dolgoztak és dolgoznak azon, hogy Csongrád múltját megismertessék az érdeklődőkkel, és a várostörténet méltó helyet foglalhasson el a makro történetírásban. A kuratórium munkásságukat, emléküket megőrizni kötelességének érzi, példát mutatva ezzel a jövő nemzedék számára is. Az

elmúlt 17 évben a kiadvány hasábjain ünnepeltük gazdag életpályát maga mögött tudó helytörténészek születésnapját, és fájdalmasan búcsúztattuk a közülünk távozókat.

Az alapítók és a kuratórium fontosnak tartotta, hogy a periodika a Nemzeti Alaptanterv keretén belül a helytörténeti ismeretek tanítását is igyekezzen elősegíteni. Ezek közé tartozott az 1998-ban összeállított tematikus szám, amely az 1848/1849-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulója tiszteletére jelent meg, és a szabadságharc csongrádi eseményeit dolgozta fel. A kötet a helytörténet tanításával foglalkozó tanárok számára kézikönyvként szolgál.

Az alapítvány a helytörténettel, honismerettel foglalkozó, azért tenni akaró társadalmi szervezetekkel, intézményekkel mindig szívesen vállalt és vállal közös munkát, és csatlakozik programjaikhoz. A Kossuth Szövetség 1998 tavaszán Csongrádon rendezett helytörténeti konferenciáján emlékezett meg a forradalom és szabadságharc 150 éves évfordulójáról. A rendezvény szervezésében a Kossuth Szövetség, Csongrád Város Önkormányzata és a Batsányi János Gimnázium és Szakközépiskola mellett a csongrádi levéltár is részt vett. A szervezők az 1848/49-es eseményeket felidéző konferencián elhangzott előadások anyagának megjelentetése mellett döntöttek. A kötet az alapítvány gondozásában jelent meg „...én elmentem volt a Tiszához fölkelteni a népet” címmel, amely Kossuth Lajos alföldi toborzó körútját állította a középpontba.

A levéltár berkein belül 2008-ban alakult meg a Csongrádi Helytörténészek Baráti Köre. Kutató, feldolgozó munkájuk eredménye az alapítvány gondozásában, a város anyagi támogatásával jelent meg „Tanulmányok a csongrádi feketevárról” címmel.

A kuratórium szándéka, hogy kiadványaival, térítésmentesen eljuttatott kötetivel minél szélesebb körben hozzájáruljon Csongrád város múltjának megismertetésén túl, a szülőföld iránti szeretet és az egészséges lokálpatriotizmus és identitástudat kialakításához. Döntése alapján a sorozatot – az iskolai és a városi könyvtár mellett – most már Óbecsére, Csongrád testvérvárosának könyvtárába is eljuttatja.

Az Oppidum Csongrád 2012-ben ünnepli 18. születésnapját. Az elmúlt több mint másfél évtized töretlen munkálkodásához és az életben maradásához kellett azok a támogatók, akik egyetértettek céljaikkal, és tudták, hogy az alapítvány által végzett munka és cél nemes. Ezek közé tartoztak a sorozat szerzői, akik honorárium nélkül bocsátották az alapítvány rendelkezésére kézírataikat, Dudás Sándor szobrászművész, aki az egyedi könyvborítókat tervezte, a csongrádi vállalkozók és magánemberek, akik anyagi eszközeikkel rendszeresen támogatták a periodika megjelentetését, a városi önkormányzat, amely pályázataikat támogatta.

Bízunk abban, hogy bizalmukat, támogatásukat a jövőben is sikerül megtartani, s melléjük újakat is szerezve, folytathatja az Oppidum Csongrád Alapítvány az 1994-ben megkezdett munkát.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület kapcsolata a Történelemtanárok Egylete Szegedi Tagozatával

Helyi adottságunk volt, hogy Szeged általában elkülönül Csongrád megyétől. Egy – a megyei szervezettel együttműködő, de városi – civil szervezet a honismereti programokra jobban tudta megszólítani az iskolákat, mint a megyei felhívás. A Szeged városi és a Csongrád megyei egyesületek is gyakran jobban elkülönülnek, mint ami a földrajzi távolságból következne. Személyes átfedtséget jelentett személyem, aki egyben a Honismereti Szövetség választmányi tagja, ugyanakkor a Történelemtanárok Egylete Szegedi Tagozatának elnöke voltam. Célként jelöltük meg, hogy több tanárt nyerjünk meg a honismeret számára; a köztörténet oktatása használja fel a helytörténetet; a diákok számára álljon rendelkezésre élvezetes ismerethordozó és megfigyelési lehetőség a várostörténet révén; és a közoktatási intézményrendszer (tanár és diák könnyen elérhető) szervezeti kereteit felhasználjuk.

Ezt szolgálta, hogy olyan *didaktikus segédanyagok* születtek, amelyek a közoktatásban is felhasználhatók. A „Mesélő dokumentumok. Szeged története az írásos források tükrében” (1999) című kötet szolgáltatta a kiindulópontot. 2001-ben történt a kötet-elemzés. Nem éri el hatását a helytörténeti dokumentumgyűjtemény, ha hiányosak a forráselemzéshez szükséges háttérismeretek. A tanár alig használja, a diák véletlenül olvassa. Szeged napja kapcsán megszerveztük a *történelemtanári első emlékülést*, amelyen kiállításban és előadásban a 18. századi várostörténetet jelenítettük meg a szabad királyi városi cím ismételt megerősítése (május 21.) kapcsán. Októberben a jelen városképének jegyeit bemutató előadást a *Novák István* tartotta, amelyhez „A palotás Szeged” című fotókiállítás társult. A 2002-es emlékülés témája: A nagyvárosi élet (1880-1994).

Az első *regionális projektet* 2001-2002-ben a Pro Renovanda Cultura Hungariae Unger Mátyás Szakalapítvány támogatta: „Három város, hat nemzetiség, egy régió”. A nemzetközi régiótörténeti projektet (a Nyitott Távlatok – Szabadka és Történelemtanárok Egylete projektjét) segítette az egyesület. Ennek keretében 6 kronológia készült el: Szabadka városismereti kronológia; Szeged városismereti kronológia; Temesvár városismereti kronológia; A Dél-Alföld régiótörténeti kronológiája; A román nép köztörténeti kronológiája; A délszláv népek köztörténeti kronológiája. Általános gondot jelentett, hogy a pályázati támogatások fogadására a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek nem volt pénzügyi, adminisztrációs háttere. Ezért más fogadó szervezetet kellett keresni, amely a könyvelésre vállalkozott. Szeged Megyei Jogú Város kulturális bizottsága támogatását csak szegedi civil szervezet kaphatta meg.

2002-2003-ban Történelemtanárok Egyletének Szegedi Csoportjával közösen szervezte meg a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület a „Szegednek népe, nemzetem büszkesége” című 15 részes előadássorozatot. 2-4 hetente került sor a kétórás programokra. A hallgatók tanárok és középiskolai diákok voltak. A *Szegedi Műhely* 5 alkalommal ülésezett: 1) Az Ősi kultúrák a Dél-Alföldön témakörben *Horváth Ferenc*: Ős-

kori leletek, kultúrák, *Vörös Gabriella*: Szarmaták, hunok, germánok, *Kürti Béla*: Avarnak mondták magukat... című előadásai hangzottak el. 2) A középkor a Dél-Alföldön I. témakörének előadói: *Kristó Gyula*: Szeged és a középkori magyar állam, *Petrovics István*: Várossá válás, városi fejlődés (12-15. század eleje), *Juhász Antal*: A szegedi tanya és a tanyasi gazdálkodás. 3) A középkor a Dél-Alföldön II. témakörében sorra került előadások: *Blazovich László*: Szeged szabad királyi várossá válása, *Kosztai László*: Egyházmegyék, egyházak, kolostorok, *Horváth Ferenc*: A szegedi vár. A polgári Szeged témakörben pedig: *Géczi Lajos*: A szabad királyi város szabadsága (18-19. század), *Marjanucz László*: Rendi polgárok, vállalkozó polgárok, *Farkas Csaba*: 1956, Szeged. 4) Az impériumváltás a Dél-Alföldön témakörben *Zakar Péter*: Szeged és a délvidéki harcszintér (1848/49), *Marjanucz László*: Szeged gazdasága, a szegedi régió (1867-1944), *Vincze Gábor*: Világháborúk a Délvidéken címmel tartott fél-félórás előadást. A program íve, tartalma, előadóinak személye nagyon izgalmas volt, röviden összegezte a nagy várostörténeti monográfia lényegét. A hallgatóság a sorozat alatt folyamatosan megcsappant. Az állandó magot 5-10 pedagógus adta, valamint a tanítványaik és a piarista gimnázium diáksága. A korszak furcsa fintora, hogy a helyi kereskedelmi televíziók számára nem volt sem a sorozat, sem egyes előadás, sem az egyes előadó személye hírközlésre érdemes.

Ebben az időszakban nyilvánvalóvá vált, hogy a civil szervezet működését nagyban segíti, ha intézmény áll mögötte. A helytörténeti, honismereti munka elképzelhetetlen lett volna a Dugonics András Piarista Gimnázium anyagi támogatása nélkül.

A *Fedezzük fel Szegedet! Ifjú helytörténészek levelező csapatversenyét* (2003 és 2007 között) a Történelemtanárok Egyletének Szegedi Csoportja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel együtt hirdette meg. Jellegzetesen nagyvárosi verseny volt, öt éven keresztül. A háromfős csapatok évente más-más témákban (2003: Szeged palotái; 2004: Szeged közterei avagy közösségünk terei; 2005: Szeged templomai és szakrális néprajza; 2005: Régi szegedi iskolaépületek; 2006-2007: Szeged irodalmi és történelmi emlékhelyei) versengtek. Egy-két előadás (pl. *Blazovich László*, *Péter László*) meghallgatása mellett a helytörténeti szakirodalmat tanulmányozták a felkészítő tanárok és a diákok. Például: Szeged városatlása; *Bálint Sándor*: Szeged városa (1959); *Tóth Attila*: Szeged szobrai és muráliái (1993); *Péter László*: Szeged irodalmi emlékhelyei (1974); *Apró Ferenc-Péter László*: Szeged (2002); *Dusha Béla*: Szeged fényei (2004); *Három folyó mentén* (2001); *Blazovich László*: Szeged rövid története (2005) kötet részletei. A legnagyobb lelkesedést az váltotta ki, amikor városvezetésen bejárták a belvárost, illetve a levelező fordulók alatt megfigyelési gyakorlatot végeztek, s egy-egy útvonalat vagy témát követve válaszoltak a kérdésekre. Képfelismerési és a képek alapján háttérismereteket igénylő totó volt a döntő. Eleinte a feladatlapok összeállítására, később a ppt-s versenyfeladatok számára több ezer fénykép készült, illetve archív anyag került összegyűjtésre, digitalizálásra. A versengés a legnépesebb honismereti mozgalom volt ebben az időszakban Szegeden az általános iskolás (7-8. évfolyam) és középiskolás korosztályban.

Évente 30-80 csapat, azaz 90-240 diák mérte össze szorgalmát, kitartását, tudását. Kialakult egy olyan tanári kör, amely rendszeresen indított versenyzőket. Ez volt az utóbbi évtized legnagyobb helytörténeti aktivitása. 2003-ban volt az utolsó történelemtanári emlékülés. Címe: Szeged kulturális kincsei (1970-2000). A beszélgetés *Tandi Lajossal*, a Szeged folyóirat szerkesztőjével zajlott.

„A Délvidék hagyománya. Történelmi dialógus” elnevezésű első és második *régiótörténeti konferencia* és a várostörténeti kronológiák megszervezésében (2006, 2008) a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületünk tagjaiból előadók és hallgatóság került ki, a Történelemtanárok Egylete a könyvelési és adminisztrációs háttérrel biztosította a pályázati elszámoláshoz. A program első része a régió történetét a kezdetektől 1700-ig, a második 1720-1910 közötti időszakban tárgyalta.

„A nándorfehérvári diadal és Dél-Magyarország” című *konferenciát* (2007. március 9-10.) *Matekovics Mihály*, a román Oktatási Minisztérium kisebbségi oktatásért felelős főigazgató-helyettese nyitotta meg. Négy nagyelőadás (pl. *Blazovich László*) mellett bemutatkozott Temesvár, Szabadka és Szeged. A regionális honismereti stratégia lehetőségeit mutatta be *Bodó Barna*. A „Képes kronológia I. (középkori és hódoltság kori várostörténeti tükör)” tematikai egységben Makó, Gyula, Temesvár, Arad, Hódmezővásárhely, Kecskemét-Kalocsa, Bács-Szabadka várostörténetét a településükön lakó, zömében középiskolai tanárok mutatták be. A városok kronológiája az egyesületünk csm-honismeret.uw.hu és Történelemtanárok Egyletének honlapján sagv.gyagk.u-szeged.hu/tte/ is olvasható. Hét honismereti folyóirat (Bácsország, Távlatok, Aracs, Szövetség, Régi(j)óvilág, Szeged, Honismeret) számolt be működéséről, törekvéseikről.

„A Délvidék hagyománya. Várostörténetekből régiótörténet” című *konferencia* 2009. március 19-től 21-ig zajlott. Az öt előadásban szegedi kutatók (pl. *Marjanucz László*, *Miklós Péter*, *Tóth István*, *Heka László*) szóltak meg. Arad, Temesvár, Gyula, Békéscsaba, Makó, Hódmezővásárhely, Szeged, Szabadka várostörténeteket képes bemutatóval adták elő (pl. *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna*, *Károlyi Attila*). Ismét volt regionális honismereti folyóirat találkozó. A honismereti együttműködésről szakmai tanácskozás folyt. Hozzászólók: *Becsey Zsolt*, az Európai Parlament képviselője, *Matekovics Mihály* romániai kisebbségi főosztályvezető, *Bodó Barna* (Temesvár), *Pejin Attila* (Zenta), *Papp Árpád* (Szabadka) és *Marjanucz László* (Szeged), *Fabulya Lászlóné* (Karácsonyi János Honismereti Egyesület), *Szénásiné Harton Edit* (Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület). A régió várostörténeti kronológiái felkerültek a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület honlapjára. A konferenciaprogram eredeti ötlete a 20. századi történet átgondolását, új összefogását célozta meg. Ezt készítette elő az első két rendezvény. A harmadik részt nem támogatta az Nemzeti Civil Alap 2009-ben.

A Történelemtanárok Egyletének Szegedi Csoportja és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület együttműködése révén a helytörténet a történelemtanításban újdonságot hozott, a várostörténet a fiatalok számára elérhető hagyomány lett.

KÁROLYI ATTILA

Regionális kapcsolatok

Csak olyan szervezetek között alakul ki regionális kapcsolat, ahol közös területen hasonló a tevékenység; vagy a szervezetek között megvan a kapcsolódás a civil életre jellemző személyes átfedtség alapján; vagy pedig a térség, a régió, a határ mente az egyesületek közös akciójára ad lehetőséget. A kutatóközpontok (egyetem, levéltár, múzeum, könyvtár) támogatásával született meg a Szeged, Szabadka, Temesvár várostörténeti kronológiák és a román, a szerb, a magyar köztörténeti kronológiák összeállítása, a „Három város, három ország, hat nemzetiség egy régió” program a *Szabadkai Nyitott Távolatokkal* (elnök: Kudlik Gábor) való együttműködésben; a nemzetközi regionális történelemtanári műhely, a Történelemtanárok Egylete honlapjára helyezte el ezt a segédanyagot. A régió honismereti adottságainak megismerését célzó *első regionális, nemzetközi tanártoábbképzés*, az „Égig érő fa”, az *Értelmiségi Szabadegyetemmel* (elnök: Besenyi Sándor) való együttműködésben valósult meg (2002). Ezt folytatta a *Határon túli anyanyelvi oktatásért konferencia közoktatási szekciója* (2004. december 11-12.) A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai egyszerre résztvevők és szervezők is voltak.

A rendszeres regionális honismereti együttműködés kialakításának terve vetődött fel. Ez először az újonnan létrejövő folyóiratokban öltött testet. A *Távolatok* (Szabadka 2003-2004.),³ a *Régi(j)óvilág* (Temesvár 2006-),⁴ létrejöttében, szerkesztésében kaptak támogatást, tagságunk cikkeket, tanulmányokat adott számukra. Magyarországi folyóirat-bemutatók szervezésével, a terjesztésben való segítséssel a *Bácsország* (Szabadka) című folyóirat külön figyelmet kapott.

2005-ben a Honismereti Szövetség támogatásával az *első regionális határ menti honismereti tanácskozást* szervezte az egyesület, amelyen a dél-alföldi megyei honismereti egyesületek mellett aradi, temesvári és szabadkai képviselők is jelen voltak. A temesvá-

³ A szerkesztőség tagjai: Deák Ferenc, Hegedűs Attila, Kudlik Gábor, Molnár Verona, Szabó Angéla.

⁴ Felelős szerkesztő: Mészáros Ildikó.

ri Szórvány Alapítvány műhelye dolgozta ki a regionális honismereti stratégiát (2006), a kisiratosi honismereti műhelytáborba szegedi tagokat is hívtak. A Honismereti Szövetség egyesületei e kezdeményezést követve a határ mentén regionális tanácskozásokat szerveztek. Cél volt, hogy a határon túli magyarokkal való kapcsolatban az azonos földrajzi térségben élők kiemelt figyelmet kapjanak, közös programok szerveződjenek, megszűnjön a határ miatt szétvágott táj, és e nagytáj egységét lássa a régió lakója.

Ellentétes pályázati finanszírozási folyamatok zajlottak. Az állami támogatás a töredékére esett vissza, az uniós források viszont megnyíltak. Az új pályázati lehetőségek a hagyományos civil szervezeti mozgalom fenntartását is átírták. Olyan profi könyvelés és adminisztráció igényeltetett, amely a civil mozgásteret csökkentette. Funkcionális és szervezeti intézményülés követelménye lépett fel. A dél-alföldi honismereti egyesületek – így a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, az EMKE Arad, a Karácsonyi János Honismereti Egyesület, a Szórvány Alapítvány, a Bácsország Vajdasági Honismereti Társaság, valamint a Honismereti Szövetség és a Történelemtanárok Egylete – 2006 márciusában egyéves pályázati együttműködési nyilatkozatot írtak alá.

A „Délvidék hagyományai. Történelmi dialógus 1-2.” régiótörténeti konferenciák és várostörténeti kronológiák megszervezésében (2008, 2006) a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület biztosította az előadókat és a hallgatóságot, a Történelemtanárok Egylete a könyvelési és adminisztrációs háttérrel a pályázati elszámoláshoz. A program első része a régió történetét a kezdetektől 1700-ig, a második 1720-1910 közötti időszakban tárgyalta. Sikeres volt *A nándorfehérvári diadal és Dél-Magyarország konferencia* 2007. március 9-10-én, valamint *A Délvidék hagyományai. Várostörténetekből régiótörténet konferencia* 2009. március 19-21-én.

A *Promined* (2009) a temesvári Szórvány Alapítvány regionális honismereti projektje volt. A tevékenységet támogatta egyesületünk. Ennek keretében szinkron nagyvárosi (Arad, Lugos, Temesvár, Gyula, Békéscsaba, Szeged) kronológiákat dolgoztak fel általános iskolás helytörténeti körök. A diákképviselők egy karavánprogram keretében a helyszíneken is jártak. *A Helytörténeti kronológia. Temesvár, Lugos, Arad – Románia, Szeged, Békéscsaba, Gyula – Magyarország* (2009) kötetet 1000-1000 példányban román-magyar nyelven jelentette meg a szervező egyesület. *Károlyi Attila* koordinálta a magyarországi programok és a kronológiai rész készítését. *Az Útban önmagunk felé. Bánsági helytörténet – szórványsors* könyvbemutató 2010. február 3-án hozta el Szegedre a kisebbségi sors életérzését.

A regionális programokban továbbél az, hogy meghatározó maradt a személyes kapcsolat, a megelőző együttműködés tapasztalata. De a civil szervezetek tevékenységében a kifáradás, az utánpótlás hiánya is megjelent. A fiatalság bevonása, az új nemzedék meghívása és tevékenysége a honismereti munkában rövid időn belül döntő lesz. A digitális korszak, a világhálón való megjelenés olyan nyilvánosságát adja a munkának, amely széles felhasználóréteget tud kialakítani. Nagy lehetőség, hogy

ilyen digitális, didaktikus anyagokkal éri el a honismereti munka a diákokat. Itt, Csongrád megyében a regionális, határ menti civil egyesületek közötti együttműködés olyan adottság, amelynek hasznosítása rajtunk múlik. Mekkora felelősséget érzünk iránta? A pályázati, különösen az uniós források megszerzése olyan intézményesülést igényel, amely meghatározza, hogy az adott civil szervezet mire tud vállalkozni. A határon átnyúló kapcsolatokban számomra meglepő, hogy a regionális stratégia kidolgozásában megelőzték az anyaországot Temesváron és a Vajdaságban. Ez azzal is magyarázható, hogy magyarnak lenni a szórványban lét, illetve nemlét kérdése. A magyar nyelvi határ egyre közelebb csúszik az utóbbi húsz év alatt az országhatárhoz. Csongrád megyében majdnem annyian élünk, mint amennyi magyar lakik a Vajdaságban, Temes és Arad megyében együttesen.

KÁROLYI ATTILA

A mezőhegyesi Város- és Környezetvédő Egyesületről dióhéjban

A mezőhegyesi *Város- és Környezetvédő Egyesület* közhasznú civil szervezet. Célja, hogy segítse a város építészeti, környezeti és természeti értékeinek megőrzését, korszerű és esztétikus fejlődését, szépítését. Ápolja a lakóhely hagyományait, szellemi örökségét, védje erkölcsi tisztaságát, erősítse a lakosság szeretetét szülőhelyéhez, otthont adó környezetéhez. Együttműködünk a helyi önkormányzattal és annak szerveivel, a gazdálkodó szervekkel, az intézményekkel és más társadalmi szervekkel. Felkutatjuk és összehangoljuk az anyagi forrásokat. A lakosság közreműködéséhez megfelelő szervezeti és anyagi feltételeket teremtünk. A fiatalabb korosztályt az ifjúsági tagozat színes programjaival szólítottuk meg. Kulturális tevékenységünket a legkülönfélébb képzőművészeti kiállítások és képzőművészeti táborok szervezésében fejtjük ki.

Városunk Európában egyedülálló agrártörténeti település mind szerkezetében, mind épületegyütteseiben. Megóvása érdekében számos kezdeményezéssel éltünk és élünk. Kezdeményezésünkre és igen eredményes adománygyűjtési felhívásunkkal, két éve felújíthattuk temetőnkben a kápolnát. Szeretnénk, ha Mezőhegyest páratlan történeti együttesként, a maga egészében a Világörökség kincsei között tudhatnánk.

Nemes elődeink örökének megőrzését, illetve megóvását szolgáljuk az évente megjelenő *Mezőhegyesi Füzetek* sorozatunkkal. Az eddig megjelent füzetek az öreg iskolapadok, a majori iskolák, az utcanevek, templomaink történetét, az 1848-49-es szabadságharc mezőhegyesi történéseit dolgozta fel, s publikálta néhány jeles diákunk városukról kialakított véleményét. Füzetekben emléket állítottunk a rendszerváltást követően megszűnt, felszámolt cukorgyárnak, kendergyárnak. Láttelelet készült a szakmunkásképzőről. Bemutatjuk a summások, cselédek, szakmányosok mindennapjait. A legutóbbi szám pedig kezdete annak a sorozatnak, mely a mezőhegyesi, illetve a hozzá erősen kötődő, Mezőhegyesért sokat tett személyek családjainak történetét adja közre.

A Platán Díj átadása és találkozó a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel (2005)

Folyamatosan keressük azokat a forrásokat, melyekkel műemlékeinket megóvhatjuk, adott esetben új tartalommal megtöltve élhetnének tovább. Már 18 műemlékre helyeztünk el márványtáblát, az adott műemlék legfontosabb jellemzőit feltüntetve. A helyiek közadakozásából került sor a *Traun-kápolna* felújítására (melyet azóta műemlékké nyilvánítottak), és templomaink tornyának megvilágítására. Mindkét feladatra a Város- és Környezetvédő Egyesületünk mozgósított, koordinált. A környezetvédelem terén felhívásainkkal, cikkeinkkel, hirdetéseinkkel hívjuk fel a lakosságot, a gazdálkodók figyelmét az egészséges lakóhely megóvásának fontosságára, az aktuális feladatokra.

Évről évre egyre nagyobb érdeklődés kíséri a Város- és Környezetvédő Egyesületünk által 2000-ben alapított Platán Díj átadási ünnepségeit. E díjjal ismerjük el a város szolgálatában, a város fejlődésének elősegítésében, lakóhelyünk érdekeinek előmozdításában és az egyetemes emberi értékek gyarapításában, valamint a település rendezettsége, tisztasága érdekében kifejtett kimagasló, példamutató tevékenységet. A díj platánfát, vagy platánfa levelét ábrázoló tűzzománc kép.

Szélesítjük és mélyítjük kapcsolatainkat. Nagyra értékeljük, ha meríthetünk testvérszervezeteink tapasztalataiból, megismerhetjük munkájukat, gondjaikat. Egyik számon tartott testvérszervezetünk a *Csongrád Megyei Honismereti Egyesület*, amely lehetőséget biztosít a Város- és Környezetvédő Egyesületünk számára a honlapjukon történő bemutatkozásra. 2007 decemberében szívesen láttuk vendégül a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjait Mezőhegyesen. Kedves vendégeinknek megmutattuk a város központját, ahol az egykor világhírű Ménesbirtok központja is található, majd marhapörkölttel dúsított vacsora közben baráti beszélgetés során tájékoztattuk kölcsönösen egymást munkánkról. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjaiként segítettük ki egymást *Gergelyné Bodó Máriával*. Osztálya, majd tantesztülete romániai kirándulásának közbenső állomásaként megálltak Mezőhegyesen. A nálunk szokásos bensőséges vendégszeretettel és figyelemmel fogadtam csoportjait. Bízom benne, valamennyien maradandó élménnyel lettek gazdagabbak.

A Honismereti Akadémia résztvevőinek egy csoportja Mezőhegyesen (2009)

2009 nyarán a Honismereti Szövetség által szervezett 37. *Honismereti Akadémia* résztvevőinek mezőhegyesi kirándulása során a rendelkezésre álló szűk időben, a Város- és Környezetvédő Egyesületünk immáron új elnöke, *Kerekes György* ismertette a város alapításának történetét, és bemutattuk a városközpont műemlékeit, majd Mezőhegyes emlékeit reprezentáló ajándécsomaggal búcsúztunk.

Szívélyes személyes kapcsolatok révén tervezzük az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület égisze alatt, a ma már Mezőhegyeshez tartozó Peregpusztza, a hajdani Pereg község emlékét őrző oszlop állítását, fásítással. Néhány évtized múlva, a bátor határjárók meglepve olvashatják egy kis pagonyban, hogy ők tulajdonképpen egy középkori magyar településre érkeztek. Amennyiben munkánkat, törekvéseinket támogatásra érdemesnek tartja a kedves olvasó, abban az esetben keressen meg bennünket ötleteivel, javaslataival, észrevételeivel! Minden egyes érdeklődő iránti őszinte megbecsüléssel:

KOVÁCSNÉ FALTIN ERZSÉBET

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság Csongrád megyei tagozata

Száz évvel ezelőtt, 1911. október 22-én alakult meg a *Magyar Irodalomtörténeti Társaság*, amelynek célja – az alapszabály megfogalmazása szerint – „a magyar irodalomtörténet-írás művelésének elősegítése és eredményeinek népszerűsítése, az irodalmi hagyományok ápolása, az irodalomismeret széleskörű terjesztése, a magyartaní-

tás serkentése, továbbá az irodalomtörténet-írás művelőinek és pártfogóinak, valamint a magyartanároknak a szakmai összefogása és érdekvédelme”. Ebből a tömör meghatározásból is kitűnik, hogy a Társaság tevékenységében a hagyományápolásnak, a helyi értékek megbecsülésének fontos helye van. Megyei viszonylatban a honismereti jellegű szerepvállalás akkor kapott új lendületet, amikor 1990. április 19-én Csongrádon megalakult a Társaság Csongrád megyei tagozata 59 alapító taggal, s elnökké a szellemi helyismeret kiváló kutatóját, *Péter Lászlót*, titkárrá pedig *Fábiánné Szenczi Ibolyát* választották. A tagozat titkára – akit időközben a Társaság országos vezetőségének alelnökévé választottak meg – a megalakulás 20. évfordulója tiszteletére gazdagon illusztrált könyvet állított össze,⁵ az alábbiakban annak alapján foglaljuk össze a tagozat tevékenységének honismereti jellegű elemeit.

Már a tagozati alakuló ülést követő tudományos konferencia is azt tanúsította, hogy az irodalom helyi hagyományainak számbavétele az alapfeladatok közé tartozik, hiszen a Csongrádon született Európa-hírű szerb költő, *Milos Crnjanski* munkásságát méltatták, szülőházán domborműves emléktáblát avattak, majd pedig a megye irodalmi örökségének részét képező, mára elfeledett népi író, *Kádár Lajos* életművét idézték meg. Kiállítást is rendeztek „Csongrád város és az irodalom” címmel, amelyről *Grezsa Ferenc* professzor úgy nyilatkozott: „E mai nappal nevezetes eseménynek lehetünk tanúi: egy alföldi magyar város – neve után ítélve tán a legősibb e tájon – fölfedezi irodalmi múltját és jelenét: hagyományvilágát és szellemi lehetőségeit”. A konferencia szentesen folytatódott hasonló tartalommal, mert *Kovács Sándor Iván* professzor az ott született Négyesy László irodalomtörténészről, *Bernáth Árpád* és *Bucsány György* pedig Heinrich Böll szentesi kapcsolatairól adott elő. Böllnek, Barta Jánosnak és Négyesy Lászlónak emléktáblát is avattak a kertészeti szakközépiskola, illetve a Horváth Mihály Gimnázium falán. A konferenciához kapcsolódó tanulmányi kirándulás során Szabadkán a Kosztolányi- és Csáth Géza-emlékhelyeket keresték fel.

A 90-es években a tagozat több konferenciát szervezett a helyi hagyományok szolgálatában. Makón 1992-ben József Attila munkásságát méltatták *Péter László*, *Kabdebó Lóránt*, *Bécsy Tamás*, *Vörös László*, *Fábiánné Szenczi Ibolya* és *Dobos Mariann* közreműködésével; Hódmezővásárhelyen 1994-ben „Németh László és Csongrád megye irodalmi hagyományai” címmel rendeztek emlékülést *Péter László*, *Fábiánné Szenczi Ibolya*, *Bucsány György*, *Földesi Ferenc* előadásaival. Makón 1995-ben József Attila születésének 90. évfordulóját ünnepelték meg *Szigeti Lajos Sándor*, *Birck Edit*, *Olasz Sándor* és *Fábián Györgyné* előadásaival. Csongrádon 1996-ban a tagozat emlékülést és emlékkiállítást rendezett Kádár Lajos születésének 100. évfordulója tiszteletére, ekkor *Pomogáts Béla*, *Czine Mihály* és *Fábiánné Szenczi Ibolya* tartott előadást. A későbbiekben a magyartanárok országos konferenciájának ismételt csongrádi megszervezését vállalta el a tagozat.

⁵ *Szenczi Ibolya*: A Magyar Irodalomtörténeti Társaság Csongrád megyei tagozatának 20 éve. Bába és Társa, Szeged, 2010. 104 p.

A már említetteken kívül folytatódott az emlékjelek állítása. Szegeden Mikszáth Kálmán domborművét, Tóth Sándor szobrászművész alkotását avatta fel *Praznovszky Mihály* 1997-ben, Csongrádon Tóth Béla szobrászművész a Móra Ferencet és Juhász Gyulát ábrázoló két alkotását helyezték el (1998). *Péter László* tagozati elnök kezdeményezésére 1999-ben Szőregen avattak Móra Ferenc-emléktáblát az írómuzeológus ottani ásatására, hazánk egyik legnagyobb bronzkori temetőjének feltárására emlékeztetve. Szerepet vállalt a tagozat Juhász Gyula szegedi síremlékének felújításában (2003). A helyi szellemi élet múltjának megbecsülését jelzi Madácsy László (2003) és Halász Előd (2007) professzorok emléktáblájának elhelyezése egykori szegedi lakhelyükön.

A Dóm téri nemzeti emléksarnokban helyezték el Gárdonyi Gézának Vasas Károly által készített mellszobrát (2003), a Tömörkény István Múvelődési Házban pedig Tömörkény István domborművét, Istvánffy Hildegard alkotását (2009). Petri Csathó Ferenc (2007) és Baka István (2008) költőkre is tábla emlékeztet. Itt említjük meg, hogy Péter László előkészítő munkája nyomán 2008. április 8-án a szlovákiai Szokolcán felavatták Juhász Gyula magyar és szlovák nyelvű emléktábláját. 2010. március 20-án országos konferencia keretében helyezték el a csongrádi általános iskola falán Tóth Béla Jókai-domborművét.

A tagozat rendszeresen és szép sikerrel részt vállalt az irodalmi évfordulókhoz kapcsolódó országos versenyek, vetélkedők és pályázatok szervezésében, több irodalmi kirándulást szervezett, a határon túl eljutott Nagyszalontára, a szilágysági és erdélyi emlékhelyekre. A tagozat tudatosan törekedett arra, hogy feltárja a magyar irodalom és a világirodalom jelentős alakjainak Csongrád megyéhez való kötődését, s az eredményeket kiadványokban is közzétette. Közismertek *Péter László* professzornak, a tagozat elnökének írásai, könyvei.⁶ A tagozat maga is adott ki könyveket.⁷

A tagozat működésének két évtizede alatt sokat tett a helyi irodalmi hagyomány ápolásáért, s ezt a tevékenységet a 2010-ben újjáavasztott elnökség *Péter László* elnök és *Góg János* alelnök vezetésével határozottan folytatni kívánja. A honismereti egyesülettel közösen törekszik újabb emlékjelek állítására, a jeles helyi évfordulók tartalmas megünneplésére.

KOVÁTS DÁNIEL

⁶ Többek között: Szeged irodalmi emlékhelyei (1974), Ady nálunk (1977), József Attila közöttünk (1980), Tömörkény világa (1997), Móra műhelyében (1999), József Attila nyomában (2000), Az ezeréves Szőreg (2001), Juhász Gyula (2002), Néprajz, népműveltség (2005), Népköltészet és irodalom (2006), Csongrád megye irodalmi öröksége (2008), Kálmány Lajos (2008), Radnóti Miklós (2009).

⁷ A magyar nyelv és irodalom tanítása Csongrád megye középiskoláiban. Szerk.. *Fábiánné Szcenci Ibolya*. Szeged, 1990.; *Juhász Gyula: „Tanár úr volnék...”* Válogatás Csongrád megyei tanár-költők műveiből. Csongrád, 1993. Magánkiadásban jelent meg: *Szcenci Ibolya: Kádár Lajos élete és munkássága a népi írói mozgalom tükrében*. Csongrád, 2010.

A makói Szirbik Miklós Társaság – helyismereti műhely

Megalakulásának gondolata 1996. június 30-án vetődött fel, amikor a belvárosi református gyülekezet hálaadó napjának keretében Szirbik Miklós prédikátor és történetíró tiszteletére, „Makó Várossának közönséges és az abban lévő Reformata Ekklesiának különös Leírása” című krónikája születésének 160. évfordulója alkalmából a belvárosi református templom előterében emléktáblát helyeztek el. 1817-től 1853-ban bekövetkezett haláláig, 36 és fél éven keresztül Makón szolgált. Összegyűjtötte a Makó város múltjára vonatkozó adatokat, e gyűjteménye ma is értékes forrás.

A Társaság létrehozására *Kéki Imre* református lelkész, *Mátó Erzsébet* és *dr. Tóth Ferenc* részvételével szervezőbizottság alakult. Tagtoborzó körlevelük nyomán 51 személy írta alá a tagdíjfizetéssel is járó belépési nyilatkozatot. A 21 fő alapító tag és 28 tag mellé 2 jogi személy is csatlakozott. Alakuló közgyűléseiket 1996. július 12-én, majd augusztus 30-án tartották meg. A *Szirbik Miklós Társaság* védnöke *dr. Buzás Péter* polgármester, elnöke *Gilicze János* levéltáros, társelnöke *Kéki Imre* ref. lelkipásztor, titkára *dr. Tóth Ferenc* ny. múzeumigazgató, szervezőtitkára *Mátó Erzsébet* mb. könyvtárigazgató lett.

A Szirbik Miklós Társaság Makó első történetírójának prédikatori és történetírói munkásságát tovább kutatva, szellemiségének folytatása jegyében a helytörténeti kutatásokat támogató, egy helyismereti műhely megteremtésén munkálkodó közösség. Szirbik Miklós szerteágazó érdeklődése, sokoldalú műveltsége, széleskörű olvasottsága alapján reformkori művében olyan maradandó értékű összegzést alkotott Makóról, amely nem egyszerű krónika, nemcsak helytörténeti leírás, hanem ennél több, helyismereti munka, amely a történelmi, földrajzi, néprajzi, szociológiai, gazdasági, egyház- és művelődéstörténeti, sőt nyelvészeti ismeretek példamutatóan gazdag tárházával nem elsősorban a történettudományt gyarapította, hanem városát szolgálta. A Szirbik Miklós Társaság tagjai tanárok, levéltárosok, muzeológusok, könyvtárosok, irodalmárok, újságírók, jogászok, a közművelődésben és az egyházi életben munkálkodók, helyi lokálpatrióták, szülőföldjükért és városukért ténylegesen tenni akaró, ezt a tevékenységet koordináló civilek, akik a település megtartó erejét kívánják növelni.

A vegetáló Tudományos Ismeretterjesztő Társulat feladatait vállalva a város közművelődésében fontos szerepet vittek, rendszeres összejöveteleiken fórumot teremtettek a helyismeret kutatóinak, ahol beszámolhattak kutatási eredményeikről, és már a megalakulás évében elindították a publikálási lehetőségeket biztosító *Szirbik Miklós Társaság Füzetei* sorozatot, amelynek 2007-ig 20 kiadványa jelent meg, amelyek a helyi szellemi élet érdeklődését magukra vonták, egyben eredményeit – elkészült helyismereti tanulmányok, megemlékezések, emlékülések anyagait – maradandóvá tették. Évente 5-12 alkalommal gyűltek össze a tagok a Társaság rendezvényein. Nagyszerű vendégelőadók szerepeltek körükben, például *Császtoy István*, *Oltvai Ferenc*, *Makovecz Imre*, *Felletár Béla*, *Péter László*, *Marjanucz László*, *Tóth Attila*, *Sipos György*. Tagjaik közül rendszeresen ismertették kutatásaikat *Tóth Ferenc*, *Gilicze János*, *Halmágyi Pál* és *Forgó Géza*.

A makói Szikszai–Szirbik emlékház

A Szirbik Miklós Társaság nagy súlyt helyezett a helyi hagyományok ápolására, a kulturális értékek megőrzésére, gazdagítására, a várostudat erősítésére. Tevékenységi körébe beletartozott a kerekasztal-beszélgetések, emlékülések, könyvbemutatók szervezése a városi József Attila Könyvtárban, szak-

vélemények kialakítása helyismereti kérdésekben, helyismereti kiadványok szerkesztése és kiadása, együttműködés a helyi kulturális és közművelődési intézményekkel, valamint a városi önkormányzattal és annak kulturális bizottságával.

A helyismereti témák iskolai oktatásba való beépítésének segítése is a Társaság céljai között szerepelt. A feltételek alapvető része akkor teremtődött meg erre, amikor 2000-ben megjelent Kovácsné Bodzsár Zsuzsanna „Az én városom, Makó” című helytörténeti tankönyve és munkafüzete általános iskolásoknak, majd 2002-ben Gilicze János – Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna „Város a Maros mentén” című helytörténeti olvasókönyve középiskolásoknak. Ezek anyaga több tantárgyba beépíthető. A diákok körében így a helytörténeti érdeklődés fokozatosan kialakult, és a Társaság előadásait, programjait is többen látogatták. Néhány iskolai helytörténeti kör működése is megindult.

1998 szeptemberében a Társaság közhasznú szervezetté vált. Sikeres pályázataival nyert összegek biztosították füzeteinek további megjelentetését. 2008-ban méltó módon emlékezett a Szirbik Miklós Társaság névadója halálának 155. évfordulójára és Szikszai György prédikátor születésének 270. évfordulójára. Az ő munkájuk eredményeként ez év augusztus 17-én avatták fel a *Szikszai György és Szirbik Miklós Emlékházat*. Makó református emlékeit gyűjtötték össze, és őrzik itt a korábbi parókia épületében, országos szinten is egyedülállóan, egyházi fenntartással. Kb. 100 tárgyat, korabeli dokumentumot lehet látni a kiállítási térben, és még több régi iratot tettek egyénileg kutathatóvá. Találunk itt 1760-tól keltezett születési anyakönyvet, daloskönyveket, énekkari tablókat, zászlókat. Megtekinthetjük az egykori prédikátorok arcképeit és egy háborús mementót, a gránátrepesz lyukasztotta Bibliát.

A Társaság kapcsolatokat épített ki más civil szervezetekkel, így 2002-ben a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel, amelynek évzáró közgyűléséhez kapcsolódó programjainak (makói ortodox zsinagóga, püspöki kápolna megtekintése, városnéző séta) megszervezésében, valamint a „Város a Maros mentén” című helytörténeti olvasókönyv bemutatóján a Társaság több tagja részt vett. 2008-ban a *honismeret napja* makói rendezvényén is együttműködött a két közösség. Tagjaik a mindennapi kutató tevékenységben rendszeresen segítik egymást, hiszen céljaikban közös a helyismeret értékeinek feltárása és továbbadása.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

A tíz éve alakult Marosvidék Baráti Társaság és folyóirata

2000-ben alakultak Makón a pedagógus szakmai munkaközösségek, és *Szilágyi Sándorné*, a történelem munkaközösség vezetője számára világossá vált, hogy Makón és régiójában több pedagógus foglalkozik helytörténettel, néprajzzal, kutatják és ápolják a helyi hagyományokat, de publikálási lehetőségük nincs. Mivel 1959 és 1960 között létezett egy makói kulturális folyóirat, a *Marosvidék*, amely csak novellákat, verseket közölt, és később beolvadt a *Tiszatáj*ba, történelemtanárokkal, hely- és irodalomtörténészekkel egyetértve ennek újraindítása mellett döntöttek, és hamarosan összeállt a szerkesztőbizottság: *Szilágyi Sándorné*, *Korell Gertrúd*, *Jámborné Balog Tünde*, valamennyien makói tanárok. Ami Szegednek a *Tiszatáj*, az lett Makónak és térségének a *Marosvidék*. Példamutatóan jól szerkesztett és nívós kulturális kiadványsorozat, amelyet mindig szívesen forgatnak olvasói.

2000. augusztus 20-án jelent meg a *Marosvidék* című kulturális folyóirat első száma. A folyóirat kiadását a 2001-ben megalakult *Marosvidék Baráti Társaság* civil szervezet támogatta, amelynek célja a kulturális, művelődési, népi hagyományokat őrző, helytörténetet kutató tevékenység eredményeinek és a Maros-völgyi civilizáció értékeinek bemutatása. Lényeges feladatuknak tekintik, hogy bemutatkozási lehetőséget biztosítsanak nemcsak a helyi, hanem a határon túli íróknak, néprajzkutatóknak, képzőművészeknek is, olyan kutatások, irodalmi alkotások megjelentetését segítik, amelyek szervesen kötődnek a vidék múltjához, jelenéhez. Évente három alkalommal jelenik meg a folyóirat a *Marosvidék Baráti Társaság* jóvoltából, áprilisban a költészet napjára, augusztusban Szent István napjára és decemberben Adventre. Felelős kiadója kezdetben *Bálint József* Apáczai Csere János-díjas pedagógus, nyugalmazott iskolaigazgató, majd *Szilágyi Sándor* közgazdász-tanár, aki alapító tagként és pénzügyi vezetőként gazdasági háttér munkájával rendkívül sokat tett a folyóirat megjelentetéséért, a Baráti Társaság működtetéséért. Pályázatok beadásával, adományokkal, előfizetőkkel, szponzorokkal tartják fenn magukat. A külsejében is igényes, színvonalas kiadvány megjelenésének anyagi hátterét a térségi önkormányzatok, a pályázati források és a *Marosvidék Baráti Társaság* biztosítják. A korábbihoz képest lényegesen nagyobb oldalszámmal indult újra a periodika, kibővítve különböző rovatokkal, kiállításokról szóló ismertetőikkel.

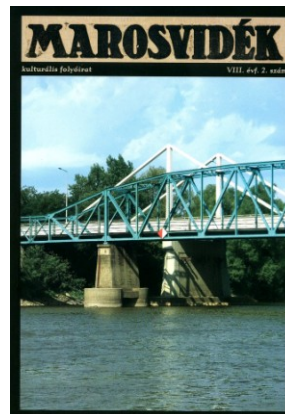
A folyóirat szerzői között megtalálhatók a hazai irodalmi és tudományos élet kiemelkedő személyiségei: *Jókai Anna* író, *Jankovics Marcell* rajzfilm-rendező, *Makovecz Imre* építész, *Lator László* Makóról elszármazott költő, műfordító, irodalomtörténész, *Császtoay István* irodalomtörténész, *Blazovich László* középkori jogtörténész professzor, *Trogmayer Ottó* régészprofesszor, *Halász Péter*, a Honismereti Szövetség elnöke, *Péter László* irodalomtörténész professzor, *Marjanucz László* történész, *Török József* egyháztörténész egyetemi tanár, *Tari János* filmrendező, *Bécsy Tamás* színháztörténész, esztéta, *Bogoly József Ágoston* irodalmár, *Tóth Ferenc* nyugalmazott múzeumigazgató, helytör-

ténész. Évente három, 80-84 oldal terjedelmű számot adnak ki alkalmanként 600 példányban, emellett pedig egy *Marosvidék-füzetek* című sorozat is elindult, amelyből nyolc szám jelent meg eddig. A füzetek többnyire valamilyen alkalomhoz kapcsolódva jelennek meg, és egy-egy központi téma köré épülnek, például két Repertórium mellett kiadták a makói József Attila Emlékbizottság 1967-1974 közötti történetét leíró tanulmányt, megjelent „A bogárzói emlékkönyv”, az „Asszonyok a történelemben (1956-2006)”, „Egy apátfalvi asszony visszaemlékezései”, „A makói Keri emlékkönyve”, valamint az ötvenhatosok visszaemlékezése.

A Marosvidék folyóirat rovatainak címei változtak, bővültek az elmúlt tíz év folyamán, ahogy egyre gyarapodott és sokszínűbb lett a szerkesztőbizottsághoz érkezett, közlésre szánt anyag. „Múltunk és örökségünk”, „Elődeink”, „Jeles makaiak”, „Az én kalendáriumom”, „Hagyományörzés”, „Néprajz”: ezek a rovatcímek hűen tükrözik a hagyományörzés és -ápolás célkitűzéseinek megvalósítását. Az „Irodalmi kalandozások”, a „Vers és próza”, az „Irodalom”, a „Műhely”, a „Fiatalkor műhelye” rovatok a helyi irodalmi élet és alkotások megjelenítésére adnak lehetőséget. A „Helytörténet”, a „Mesterségek”, a „Honismeret” fejezetek a különböző kutatási eredmények összefoglalásának adnak helyet. A „Gondolkodószékekben”, a „Közös hazában” rovatok az emlékezések, a szellemi kapcsolatok összekötő erőit mutatják be. A „Téka” rovat könyvismertetőkkel hívja fel a figyelmet új kutatási eredményekre. A „Szóttas” megjelenés előtti helyi kulturális eseményeket mutatja be, a „Hetedhét ország”, a „Kilátó”, a „Kitekintő” rovatok határon túli kapcsolatokról, utazási élményekről, kulturális együttműködésről szóló írásokat tartalmaznak.

A Marosvidék Baráti Társaság közösségmegtartó szerepet vállalt azzal, hogy a folyóirat minden új számának bemutató estjét zenés-táncos irodalmi programmal színesíti, kulturális, helytörténeti rendezvényeket, kiállításokat, kirándulásokat szervez a Baráti Társaságnak. A makói József Attila Könyvtár, a Korona Szálló kávéháza és a Kelemen-ház ad helyet rendezvényeik számára, helybeli és Makóról elszármazott művészek vállalják a műsoraikban a fellépést a nagyon hálás, nagyszámú nézőközönség előtt. Alkalmanként a Korona Szálló teraszán mediterrán vacsorás esteket és Márton-napi bálakat is szerveznek lelkes, a helyiek kulturális és közösségi életére való igényt fontosnak tartó aktivistáikkal. A Szilágyi család és a szerkesztőbizottság baráti köre a motorja annak a példamutató, pezsgő kulturális életnek, amely a Marosvidék folyóirat, mint szellemi központ körül kialakult.

Az elmúlt években széleskörű civil kapcsolatokat építettek ki határon túli szervezetekkel, köztük a szabadkai Aracs Társadalmi Szervezettel vagy a beregszászi Petőfi Sándor Egyesülettel. A Baráti Társaság jelentős karitatív tevékenységét példázza, hogy 2008-ban kétszer is ellátogattak Kárpátaljára, ahol ruhaneműt, könyveket aján-

dékoztak a helyi árvaház gyermekeinek. Együttműködési szerződéseket kötöttek határon túli civil szervezetekkel, megismerték a kolozsvári Kóváry László Honismereti Kör munkáját, és ajándékokat vittek Torockóra Bőjte Csaba diákjainak. Bartók születésének 125. évfordulója alkalmából a vajdasági Nagyszentmiklóson a Bartók Emlék-ünnepség-sorozatot gazdagították a zeneszerző és Makó kapcsolatát felelevenítő összeállítással. Megjelentek a Budapesten élő egykori makóiak baráti körénél, Kiszomboron, Maroslelén, Szegeden és Csanádpalotán, hogy népszerűsítsék a Marosvidéket, növeljék az eladási példányszámot. A periodika szerkesztői szoros kapcsolatot alakítottak ki az Aradon megjelenő magyar nyelvű irodalmi újsággal, az Irodalmi Jelenel, és a Marosvidék Baráti Társaság az Aradi Hagyományőrző Polgárok Egyesületének meghívására Aradon nagyszabású, másfél órás műsorral mutatkozott be, amelyen makói és környékbeli fiatal tehetségek és csoportok egyaránt felléptek a Jelen Ház nagytermében. Nagy érdeklődés mellett mutatták be a Marosvidék folyóiratot is.

A folyóirat jubileumi ünnepsége 2010. április 19-én zenés irodalmi esttel kezdődött a makói Korona kávéházban az év első számának és a folyóirat repertóriumának bemutatójával. A kávéházi esten láthatták a Marosvidék-füzetek sorozatban megjelent nyolc különszámot és a folyóirat eddig megjelent harminc számát is. Zenés irodalmi műsor tette emlékezetessé a tízéves évfordulót. Más kulturális civil szervezetek találkozójának megrendezésére is sor került. Októberben „Határtalan irodalom” elnevezésű rendezvényükön vendég volt az Irodalmi Jelen, az Aracs és a szabadkai Bácsország folyóirat szerkesztője. Kapcsolatépítő találkozót szerveznek Torockóra, Kolozsvárra, Lengyelországba, Krakkóba.

Emlékkönyvben szeretnék megörökíteni a Marosvidék elmúlt tíz évének kulturális rendezvényeit, civil kapcsolatait. Terveik megvalósításához sok erőt, további munkájukhoz sok támogatót, segítséget és sikert kívánunk, hogy a Marosvidék még sokáig beteljesítse kulturális misszióját határon innen és túl.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

A Bácsország honismereti folyóirat és a Vajdasági Honismereti Társaság

A *Bácsország* a Szerbia területén lévő Vajdaság egyetlen magyar nyelvű honismereti szemléje. A lap azoknak a vajdasági, bácskai, anyaországi, Kárpát-medencei szakembereknek és amatőr kutatóknak ad teret, akik ennek a régióknak a történelmét, művészetét, társadalom- és természetrajzát kutatják. Olvasótábora szakemberekből és a múlt iránt érdeklődő olvasókból áll. Néhány szabadkai kutató 1995-ben újraindította az egykori, 1904 és 1906 között *Csillag Károly* szerkesztésében megjelent rövid életű lapot. Az 1995 és 1998 közötti időszakban a lap a *Hét Nap* mellékleteként jelent meg. Ezt követően önálló folyóirat lett a Grafoprodukt nyomda kiadványaként. Az újság terjedelme és az

évente megjelenő lapok száma többször változott. 2004-től a Vajdasági Honismereti Társaság lapjaként évente négyszer jelenik meg, többször tematikus számokkal.

A lap küldetése az, hogy „sokoldalú és széles skálájú honismereti szemléje legyen a vajdasági magyarságnak, emlékeztetve őket gazdag múltjukra és történelmükre, s frissítse fel, mélyítse el és tudatosítsa bennük ezeket az értékeket”. A Bácsország folyóiratban elsősorban a Vajdaság és Bácska múltjával foglalkozó tudományos és népszerűsítő stílusban írt helytörténeti, néprajzi, művelődéstörténeti, művészettörténeti, régészeti, vízrajzi, tájtörténeti írások jelennek meg. Az elmúlt években hagyományá vált évente néhány tematikus szám megjelentetése is, amelyben egy-egy téma többnyire vajdasági vonatkozásait ismerhetik meg az olvasók.

A Bácsország Vajdasági Honismereti Társaság 2004-ben Szabadkán alakult civil szervezet. Legfontosabb célja a vajdasági honismereti mozgalom intézményi háttérnek biztosítása, illetve a Vajdaságban tevékenykedő, helytörténeti, művelődéstörténeti, szociológiai, néprajzi kutatásokat végzők munkájának összehangolása. Ennek a munkának az egyik legfontosabb fóruma a Bácsország folyóirat, illetve a szerkesztése kapcsán kialakult tevékenység, amely a Vajdaság egész területéről érkező kutatók és gyűjtők munkájának összehangolását, valamint egy honismereti hálózat létrejöttét eredményezte. A Vajdasági Honismereti Társaság szorosan együttműködik a Bácsország című vajdasági honismereti szemlével, amelyben tagtársaik írásai, tanulmányai is megjelennek. A Szabadkán megjelenő Bácsország jelenlegi főszerkesztője *Silling Léda* etnográfus, kiadója pedig a Vajdasági Honismereti Társaság, amelynek élén *Horváth József* és *Szabó Lajos* áll. A Bácsország szerzői magyarországi és szerbiai vajdasági magyar helyismereti kutatók, könyvsorozata – a Bácsország-könyvek – fontos magyar nyelvű publikálási lehetőséget biztosít a régió helyismereti kutatási eredményeinek közzétételéhez. Eddig tíz kötete látott napvilágot, köztük elsőként – a szabadkai Pannon Press Kiadónál 1996-ban – *dr. Blazovich László, dr. Engel Pál és Magyar László* „Szabadka igazgatástörténetéből 1428–1918.” című kötete. Kiemelendők még *Szekeres László – Ricz Péter* „Szabadka története a régmúltban” című régészeti olvasókönyve, *Iványi István – Magyar László* „Szabadka és vidéke 1848/49-ben”, illetve *Horváth Mátyas* „A szabadkai gimnázium 100 éve (1890–1990)” című műve.

Az anyaországi kapcsolatok motorja *Szabó Lajos*, akivel személyes baráti ismeretség is kialakult a magyarországi helytörténeti és honismereti konferenciákon. A Szegeden megszerveződött regionális Délvidék-konferenciákon meghívott előadókként szerepelnek a Vajdasági Honismereti Társaság tagjai. A Bácsország folyóiratot Magyarországon is népszerűsítik; esztétikus külleme és magas tartalmi színvonala elismerésre méltó. Közös könyvkiadásra és könyvbemutatókra is sor került Csongrád Megyei Honismereti Egyesületünk és a Társaság együttműködése során. Közös tagunk a horgosi *Nagygyörgy Zoltán*. A Vajdasági Honismereti társaság tagjai évente többször tartanak könyv- és folyóirat-bemutatókat Szerbiában és Magyarországon egyaránt.

Levéltárosok tanulmányútja Horgoson

A folyóiratnak és a Vajdasági Honismereti Társaságnak széleskörű nemzetközi kapcsolatai vannak, ezek közül kiemelkedik a Kecskeméti Honismereti Társasággal, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel, valamint a temesvári és az aradi kollégákkal való együttműködés. 1995-től rendszeresen tartanak lapbemutatókat és Bácsország-esteket nemcsak Szabadkán, Bajmokon, Zomborban, Kanizsán, Becskereken, Adán, Muzslyán, Topolyán, Horgoson, hanem Magyarországon is sok helyen, többek között Kiskunfélegyházán, Bácsalmáson, Bonyhádon, Esztergomban, Kecskeméten és 2004-ben Szegeden is. 2004 áprilisában a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület több mint negyven tagját kalauzolták egynapos látogatáson Szabadkán és Palicson, 2004. december 14-én pedig a Honismereti Szövetség „Honismeret” című folyóiratának hat szerkesztőségi tagja tett látogatást Szabadkán, és tartott megbeszélést a Bácsország szerkesztőségének tagjaival. 2002-ben magyarországi elismerést is kapott a Bácsország. A Magyar Honismereti Szövetség „A honfoglalás emlékére 1996” emlékérmét adták át tagjainak a honismereti mozgalomban végzett kiemelkedő munkájukért.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

A Pásztorélet Kutatók Köre

Az ópusztaszeri skanzenben lévő kocsi gyűjtemény, és a hódmezővásárhelyi paraszti eszközök pincemúzeumának létrehozása után felkértek egy olyan kiállítás megrendezésére, amely a pásztoréletet mutatja be, hiszen ehhez köthető jelentős számú tárgyi emlékem van. Bár a kiállítást saját tárgyaimból is létre tudtam volna hozni, mégis segítségét kértem néhány olyan embernek, akik szintén gyűjtik vagy készítik ezeket az eszközöket. A közös kiállítás sikere adta az ötletet, hogy – kezdeményezésemre – úgy döntsünk: bővítve a létszámot szervezeti formát adunk ennek a munkának. A Pásztorélet Kutatók Köre 2008-ban alakult. Hosszú találgatás után kö-

töttünk ki ennél a névnél, mondván, ebbe a fogalomkörbe belefér a pásztorművészet gyakorlása, a gyűjtő- és szellemi munka is. A kör tagjai által készített és gyűjtött karikás ostorok és az alföldi pásztorkodás egyéb eszközei – lószerszámok, nyergek, ostorok, kampós botok, rézcsengők, kolompok, tülkök, öltözetek, cifraszűrök stb. – felelevenítik a rendkívül gazdag pásztorkultúrát.

Az ország legnagyobb pásztoreszköz-gyűjteményét vándorkiállításokon mutatjuk be. Láthatták már a tárgyakat Mezőberényben, Kondoroson, Hódmezővásárhelyen, Maroslelén, Debrecenben, Nagybecskereken, Makón, Kisteleken. 2009-ben a pásztortilág fővárosa, Debrecen látta vendégül a kiállítókat és a gyűjtött anyagukat. Ugyanabban az évben a Csongrád Megyei Agrárkamara támogatásával a bányászati Nagybecskereken megrendezett INO COOP Országos Mezőgazdasági Kiállításon is bemutatkoztunk. 2010-ben Makón, majd Kisteleken volt nagyszerű rendezvényünk. A gyűjtemény nagyságát fémjelzi, hogy az ópusztaszeri nagy kiállítással párhuzamosan még két helyszínen is kiállítást rendeztünk a tárgyainkból.

A jelenleg 12 főből álló körön belül vannak, akik gyűjtik, és vannak, akik készítik ezeket az eszközöket. A makó-rákosi Dani János, aki aktív juhász, használja is ezeket a tárgyakat. Dr. Keczer Tamás nyugalmazott egyetemi tanár – a tudományos munkán túlmenően – meg is fonja a különböző tájegységek ostorait. Tagjaink sorába tartozik még Bárdi László makói karikás ostor- és bőrkikészítő, Dányi László hódmezővásárhelyi szíjgyártó, Fehér Attila hódmezővásárhelyi bőrdíszműves, Oláh Miklós hódmezővásárhelyi ostorkészítő, Póka György gyulai bicskatok- és karikásnyél-készítő, Szőke Péter békéscsabai karikásostor-készítő, Varga József biatorbágyi gyűjtő és karikásostor-készítő, és Leviczki Ottó nyíregyházi kolompkovács.

Az ország különböző részein élő tagjainkat a közös érdeklődési körük és e hagyományok iránti elkötelezettségük köti össze.

PERÉNYI JÁNOS

Dugonics András szegedi szobra

A szegedi Dugonics Társaság

A szegedi minorita templom anyakönyvébe 1740. október 18-án jegyezték be, hogy a dalmata ivadék, Dugonics András meglátta a napvilágot. Élete, sorsa példamutató a mai ember számára is. Piarista teológus, híres tanárember, a nagyszombati egyetemen a matematika professzora. Ő írta az első magyar nyelvű regényt, az *Etelkát*, magyarította a matematika nyelvét, hangyaszorgalommal gyűjtötte a magyar példabeszédeket és jeles mondasokat. A budai egyetemről ment nyugdíjba, majd élete utolsó évtizedét szülővárosában töltötte köztiszteletnek örvendő Szegeden hunyt el 1818. július 26-án. Történelmileg és politikailag is egy mozgalmas és izgalmas kor gyermeke volt. Az egész magyar szellemi élet sokat köszönhet neki. Egyaránt maradandót alkotott a tudományosság szinte minden ágában, az irodalom egyik megújítója, a néprajz előfutára volt.

A város lakóinak háláját fejezte ki, hogy első nem vallási tematikájú köztéri szobra éppen az ő alakját jelenítette meg. S amikor az 1800-as évek végén megindult a polgári civil élet, gomba módra szaporodtak az egyesületek, céhek, társaságok, Szegeden elsőként a Dugonics András nevével fémjelzett társaság alakult meg 1892-ben. A létrehívott társaság elsődlegesen a szegedi, az alföldi irodalmi, művészeti és tudományos élet patronálását, buzdítását és terjesztését tekintette feladatának. Közel hatvan éven át összefogta Szeged szellemi életét, jeles eredményeivel buzdítóan hatott annak fejlődésére. Sőt, kisugárzó ereje az egész Dél-Alföldön érzékelhető volt. A *Délvidéki Magyarság* 1942. augusztus 29-i száma így méltatja a Társaságot: „Az árvíz utáni újjult erővel épülő Szeged falai közé tört be az irodalmi társaság, hogy egy nagy szellem kiapadhatatlan segítségével rányomja bélyegét a halottaiból föltámadó város jövőjére... Ki volt ez az ember, akinek nevét a társaság kegyelettel őrzi? Szegedi születésű literátor, aki 200 évvel korábban elsőnek álmodta meg Szeged jövőjét és rendeltetését az Alföld éles sarkában. Amikor a társaságot életre hívták, feladatát a következőkben jelölték meg: az Alföldön az irodalmat és a tudományt művelje és terjessze. Amolyan szellemi központtá avassa Szegedet, a második magyar várost. Dugonics személyében az egyetem szálláscsinálóját is becsülték, s neve annál inkább jó ajánlólevél az egyetem felállítását megelőző harcban, mert már 1761-ben, szegedi tanár korában úttörője volt azoknak a törekvéseknek, melyek végül az egyetem felállításához – befogadásához – vezettek.”

A Dugonics Társaságnak aktív erejű tagjai közül is kiemelkedik Gárdonyi Géza, Jókai Mór, Pósa Lajos, Mikszáth Kálmán, Móra Ferenc, Tömörkény István, Juhász Gyula, Sík Sándor. Már az első titkári jelentés is tágítja a Társaság feladatainak horizontját, és látenszen utal a névadó dalmata voltára: „A nemzetiségi vidékek közelsége nem engedi meg az egyoldalú tevékenységet, megkívánja, hogy azokra is mindig tekintettel legyenek, és a nemzetiségi törekvések is kapjanak helyet Szeged szellemi életében.” A Társaság rendszeresen tartotta felolvasóüléseit a székház dísztermében. Folyamatosan gondozták Szeged irodalmát, művészetét, tudományát, jelentékeny összegeket fordítottak könyvek megjelentetésére, szoborállításokra. A civil szervezetet felfüggesztő 1952-es határozat előtt az utolsó, 372. ülésüket a Szegedi Nemzeti Színházban tartották, ahol Ortutay Gyula mondott beszédet.

Móra Ferencnél szebben senki nem méltatta a Társaság tevékenységét: „Voltak tagjai között szikrázó fényű csillagok, amelyek soha ki nem égnek, de voltak hulló csillagok is, amelyek hamar elpörnyésedtek... Mégsem tartható igazságos dolognak, hogy csak azokkal a nagydarab természetábrákkal dicsekedjünk, amelyek kihatottak a társaság anyagközetéből, és mint ritkaságok kerültek bele a nemzet szellemi kincsházának nagy ládáiba... Soha nem volt a világon olyan irodalmi társaság, amely csupa szellemóriások konventje lett volna... a nagy fényoszlopok mellett kellenek kismécsesek is, amelyek a közjóra világolnak, a maguk kis körében, míg olajuk tart.”

Közel négy évtizednek kellett eltelnie, hogy a rendszerváltás hajnalán, 1991. január 18-án néhány lelkes szegedi lokálpatrióta elhatározza, újjáéltetve a Dugonics Társaságot. Ennek is immáron húsz esztendeje. Az újjáalakult Társaságnak természetesen más körülmények között, megváltozott társadalmi aurában kellett megtalálnia a hagyomány és a korszerűség egyensúlyát, a kor követelményeihez igazítani szervezetét, működési rendjét, tartalmi célkitűzéseit. Az alapszabály utal a régi társasági megfogalmazásokra, de szervezeti felépítését tekintve az elnökség mellett szakosztályokat szervezett (művészeti, humán tudományi, természettudományi, várostörténeti, természet- és környezetvédelmi). Minden szakosztály évente egy-egy felolvasóülést rendez a városháza dísztermében. Az évad minden esztendőben Dugonics szobrának születésnapján, október 18-án kezdődik és a sírjánál, a Dugonics temetőben zárul július 26-án. A Társaság rendkívül fontosnak tartja az ifjúság bekapcsolását. Az ifjúsági tagozat szervezésében évente megtartjuk a szegedi középiskolások művészeti fesztiválját, rendszeresen írunk ki képzőművészeti és irodalmi pályázatokat, népszerűek a fiatalok által rendezett divatbemutatók, társas összejövetelek. Több civil szervezettel kötöttünk együttműködési megállapodást (Szegedi Akadémiai Bizottság, Szegedért Alapítvány, piarista gimnázium, Széchenyi Kör).

Az elmúlt évben emlékeztünk Dugonics András születésének 270. évfordulójára, az idén ünnepeljük a megújított Társaság huszadik születésnapját, s jövőre lesz az egykori Dugonics Társaság alapításának 120. évfordulója. Van feladat bőven.

TANDI LAJOS

Az apátfalvai Bökény Népe Kulturális és Harcművészeti Egyesület

A Bökény Népe Kulturális és Harcművészeti Egyesület *Szalamia János* kezdeményezésére 2007 telén alakult meg Apátfalván. Ő hozta új sportlehetőségként és életformaként az íjászatot Apátfalvára. Zömében helyi felnőttek és gyerekek alkotják a csoportot, de vannak köztünk makóiak is; különösen örülünk, ha egy egész család lép tagjaink közé. Valljuk, hogy legjobban saját élete példájával taníthatja gyermekét egy szülő, így szerencsés, ha a hagyományápolásba is együtt kapcsolódnak be. A csapat azzal a céllal alakult, hogy a honfoglalás-kori ősmagyarok életmódját, szokásait, hitvilágát, harcmódját tanulmányozza, elsajátítsa, a saját mindennapi életébe szervesen beépítse. Kézműves foglalkozások a gyerekeknek, háziasszonyi teendők visszatartása és harcászati feladatok gyakorlása teszi ki összejöveteleink nagy részét. Felvállaltuk a gyerekek tanítását is, iskolákban tartunk rendhagyó történelem órákat, kézműves-foglalkozásokat, népi életmód és mesterség bemutatókat. Saját magunkat is megmérettetjük íjászversenyeken, történelmi-hadi tornákon, lóversenyeken. Fontosnak tartjuk tudásunk gyarapítását, ezért havonta előadásokat szervezünk.

A társaság tagjai sok mindennel foglalkoznak. Vannak közöttünk mesteremberek: nemezelő, szövő, fafaragó, ostorkészítő, kovács, fegyverkészítő mesterek, ők a tevékenységünk szakmai oldalát képviselik. Vannak közöttünk diplomások, ők szellemi, tudományos utunkat egyengetik. Figyelünk arra, hogy csapatunk gyerek tagjai is szervesen részt vegyenek minden munkában, foglalkozáson, türelemmel, kellő óvatossággal vezetjük be őket a kézművesség rejtelseibe.

Az egyesület által felújított kereszt

Évente több alkalommal megjelenünk az önkormányzati rendezvényeken. 2009 májusában részt vettünk az apátfalvai általános iskola Dózsa-napi programsorozatán. Az alsósoknak foglalkozásokat tartottunk: nemezelték, nyílhegy kovácsolást néztek, készítettek tarsolyképet, rovásírást tanultak. A felsősöknek több gyakorlati feladatot kellett megoldaniuk. A hagyományőrző csoportunk régi játékokból, ügyességi feladatokból állított össze hétpróbát. Végül látványos lovas és gyalogos harcászati és eszközbemutatóra került sor. A falunapon bekapcsolódunk a „Mesterségek Sétánya” rendezvénybe. Közülünk került ki a faragó, nemezelő, mézeskalács díszítő és szövőmester. 2009-ben részt vettünk a lovas-nap szervezésében is, tagjaink versenyzőként indultak a megmérettetésen. A díjak többségét mi nyertük meg. 2010-ben is fiatalos lendülettel fogtunk terveink megvalósításához. Elkészült a honlapunk. A fiúk sokat lovagolnak a Maros partján, vagy a készülő jurta faanyagát fűrészelik. A lányok tanulják a háziasszonyok hagyományos teendőit: a tarhonyakészítést, szappanfőzést, tésztagyúrást. Kedveltek a kézműves-foglalkozások: a szövés, nemezelés, fonás, madzagszövés, tojásfestés.

Az apátfalvai népi kultúrát vizsgálva megállapítottuk, hogy az 1900-as évek elején az apátfalvai emberek életmódjában számos honfoglalás-kori jellegzetességet találunk. Ezekre a kapcsolódási pontokra kezdtünk el figyelni. A férfiak estében a nomád állattartás során a csordás, gulyás, csikós 50 évvel ezelőtt még ugyanazokat az eszközöket használta, mint honfoglaló ősünk. Így tanultuk meg idős emberektől a bot, a fokos és az ostor használatát. Fontos ez, hisz faluban lakunk, s mindenkinek van valamilyen jószága. Örvedetes, hogy többen is lótartásba, birkatartásba, galambtartásba fogtak. Májig élő munkafolyamat a faluban a gyapjú feldolgozása, régebben a kender is háznál dolgozták fel. Megpróbálkozunk vele mi is.

A „Bökény Népe” még fiatal egyesület. Összetartásunk, közös tenni akarásunk példaértékű. Reméljük gyermekeink is ezt az utat fogják követni, ők is igyekeznek majd megismerni ősük hagyományát, s igaz, büszke magyarokká lenni.

VARGÁNÉ NAGYFALUSI ILONA

Szeremlei Sámuel (1837–1924)

A hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság

A helytörténettel foglalkozó *Szeremlei Társaság* 1991. február 26-án alakult meg a Hódmezővásárhelyi Levéltárban tizenegy vásárhelyi helytörténész, kutató részvételével. Alapító tagjaink: *dr. Dömötör János, Farkas Ferenc, Herczeg Mihály, Kárász József, Kovács István, Kőszegfalvi Ferenc, dr. Kruzslíc István Gábor, Lőkös Imre, Makó Imre, Szent-Tibor és Szigeti János*. Közel másfél évtized alatt a taglétszám jelentősen emelkedett, 2006 nyarán 44 fő alkotta a Szeremlei Társaságot. Néhány tagtárs időközben megszüntette társaságbeli tevékenységét, emellett pedig sajnos többen távoztak az élők sorából (*Kárász József, Lőkös Imre, Felletár Béla, dr. Rapcsák András, dr. Böszörményi Ede*).⁸

A Társaság tevékenységi köre a hódmezővásárhelyi helytörténetírás köré szerveződik. Évente 3–4 ülésük van a levéltár épületében, melyek egyike az immáron hagyományosan február–március fordulóján megtartott évzáró közgyűlésük, amely az elmúlt esztendőkből a Szeremlei Társaság soros évkönyvének bemutatója is egyben. 1996 óta jelenik meg évkönyvünk, melynek kiadását hagyományosan Hódmezőv-

⁸ *Társaságunk tagjai:* Árva László igazgató (Németh László Gimnázium és Általános Iskola), Balázs Miklósné ny. földhivatali dolgozó, dr. Baracs Gabriella főiskolai docens (SZTE Mezőgazdasági Főiskolai Kar), Bárany Béláné gazdasági igazgatóhelyettes (Csongrád Megyei Levéltár, Szeged), Benkó László szakács, dr. Béres Mária régész (Móra Ferenc Múzeum, Szeged), Bernátsky Ferenc helytörténész-múzeumpedagógus (Tornyai János Múzeum), dr. Berta Tibor igazgatóhelyettes (Csongrád M. Levéltár, Szeged), prof. dr. Blazovich László igazgató (Csongrád M. Levéltár, Szeged), Bokorné Nagy Katalin ny. régész, Borus Gábor könyvtáros (Németh László Városi Könyvtár), dr. Dömötör János ny. múzeumigazgató, dr. Erdélyi Miklós ügyvéd, Farkas Ferenc tanár (Bethlen Gábor Református Gimnázium), Felletár László ny. földmérő, Földvári László ny. művelődés-ház-igazgató, Francisztiné Molnár Erzsébet ny. oktatási referens, Herczeg Mihály nyugalmazott levéltár-igazgató, a Szeremlei Társaság elnöke, Jung György tanár (József Attila Általános Iskola), Katona Lajos ny. iskolaigazgató, Koncz Sándor tanár (SZTE Mezőgazdasági Főiskolai Kar), Kovács Ferenc biztosítási ágazatvezető, Kovács István ny. középiskolai tanár, Kristó Mária tanár (Corvin Mátyás Szakközépiskola), dr. Kruzslíc István levéltár-igazgató (Hódmezővásárhely), Labádi Lajos levéltár-igazgató (Szentes), Laurencz Dénes ny. építészmérnök, dr. Lázár János polgármester, országgyűlési képviselő, Lőkös Györgyi kulturális referens, a Társaság jegyzője (Polgármesteri Hivatal), Lőkös Sándorné levéltári fotós (Hódmezővásárhely), Makó Imre segéd-levéltáros (Hódmezővásárhely), dr. Marjanucz László tanszékvezető docens (SZTE BTK Új- és Legújabb Kori Magyar Történelmi Tanszék, Szeged), Máyer Jenő nyomdatulajdonos és könyvkiadó (Budapest), Mérai János könyvkereskedő-antikvárius, Nagy Veronika múzeum-igazgató (Tornyai János Múzeum), Pap Éva könyvtáros-tanár (Eötvös József Szakközépiskola), Pintér István könyvtáros (Németh László Városi Könyvtár), Rózsa Gábor mérnök-tanár (Szentes), Szent-Tibor kulturális szaktanácsadó (Polgármesteri Hivatal), dr. Szerdahelyi Péterné könyvtáros (Somogyi-könyvtár, Szeged), Szigeti János ny. tanár, Talmácsi György intézményvezető (Csongrád Megyei Önkormányzat Gyermekek- és Felnőtttüdülője, Szeged), Varsányi Attila levéltáros, a Szeremlei Társaság titkára (Hódmezővásárhely), dr. Vörös Gabriella múzeum-igazgató (Móra F. Múzeum Szeged).

sárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Csongrád Megyei Levéltár és az utóbbi esztendőben a fővárosi Máyer Nyomda és Könyvkiadó támogatja. 2006-ban készítették 10. évkönyvüket, melyben a társaság tagjai kapnak publikálási lehetőséget olyan (saját kutatási területükhöz tartozó) tanulmányokkal, melyeknek önálló megjelentetésére – akár terjedelmi, akár tematikai okokból – egyébként nehezen lenne lehetőségük. A társaság vezetősége egyre nagyobb hangsúlyt helyez arra is, hogy az évkönyv hasábjain olyan fiatalok is megjelenési lehetőséghez jussanak, akik adott esetben még nem is a társaság tagjai, és akiknek első önálló publikálási lehetőségük a Szeremlei Társaság évkönyve.

A társaság tagsága átlagban két évente szervez őszi egynapos kirándulásokat, melyek keretében környékbeli (Csongrád, Békés, Bács-Kiskun megyei) nevezetességeket, múzeumokat keresnek fel. Speciális programunk is volt: *Laurencz Dénes* tagtársunk kezdeményezésére városunk nevezetesebb épületeit, illetőleg a temetőinkben található jelesebb és művészi kivitelű sírokat fényképeztük le. A több száz felvétel a Hódmezővásárhelyi Levéltár fotótárában található. Többször tartanak felolvasóesteket is, ahol a tagok ismertethetik különböző kutatási témáik aktuális eredményeit.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel 2006. december 8. óta áll a Szeremlei Társaság kapcsolatban. A résztvevők kora délután az év nyarán átadott Emlékpont múzeumban gyülekeztek, melynek megtekintése volt az esemény első programpontja. A modern kor igényeihez és szellemiségéhez igazodó, a város szocialista kori történelmét bemutatni igyekvő intézményben *Vincze Gábor* történész és *iff. Elek András* vezette körbe a vendégeket. Az érdekes élmény után kora este a Hódmezővásárhelyi Levéltár épületében folytatódott a program, ahol a helyi Szeremlei Társaság tagsága látta vendégül az egyesület tagjait. (Lásd képünkön!) Az értekezletet *Varsányi Attila*, a Szeremlei

A Hódmezővásárhelyi Levéltár,
a Szeremlei Társaság székhelye

Társaság titkára nyitotta meg, aki köszöntötte a jelenlévőket, röviden bemutatva a vendéglátó egyesületet, amely helytörténettel, néprajzzal és – kisebb részben – irodalommal is foglalkozik. *Herczeg Mihály*, a Szeremlei Társaság idén 80 esztendőös elnöke is meleg szavakkal köszöntötte a ven-

dégeket, kitérve saját helytörténeti múltjára, valamint a társaság történetére is. Külön örömét fejezte ki, hogy első alkalommal találkoznak közös rendezvényen a Szeremlei Társaság és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai, mely kapcsolat remélhetőleg tartós lesz, annál is inkább, mert a két szervezet tagsága között több átfedés is van: mindkét egyesületnek tagja *Blazovich László*, *Marjanucz László*, *Kruzslicz István Gábor* és *Pintér István* is. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület nevében *Blazovich László* elnök köszöntötte a résztvevőket, majd bevezetőjében egyenként kitért a jelenlévők helytörténeti, honismereti múltjára és tevékenységére.

Bogdán Lajos, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület titkára a 2006. évi beszámoló keretében az egyesület éves tevékenységét ismertette, külön kiemelve a levéltári napok hagyományos rendezvénysorozatát, melynek keretében idén a levéltár egykori legendás igazgatójáról elnevezett, újonnan alapított Oltvai Ferenc-díjjal a Szeremlei Társaság elnökét, *Herczeg Mihály* nyugalmazott vásárhelyi levéltárvezetőt tüntették ki. Komoly szakmai elismerésnek számított, hogy az egyesület elnöke, *Blazovich László* által írt Szeged rövid története című kötet nyerte el 2006 nyarán az „Év szegedi könyve” kitüntető címet. *Pál Lászlóné* külön szólt az egyesület nemrégiben elkészült internetes honlapjáról, bemutatva annak felépítését, jelenlegi tartalmát és jövőbeni továbbfejlesztésének lehetőségeit. Az oldalon az egyesület története, alapszabálya, tagnévsora, aktuális programjai, a tagok portréi, közéleti tevékenységük olvasható, aktuális fotókkal fűszerezve. A kapcsolódó oldalak menüpontnál található meg a Szeremlei Társaság is, hiszen a két egyesület kapcsolata is internetes honlapjaik révén szökkent szárba. A téma kapcsán *Varsányi Attila* titkár is ismertette röviden a Szeremlei Társaság honlapját (www.hodmezovasar-hely.hu/szeremlei), melynek „hasábjain” a társaság története, alapszabálya, tagnévsora és hírei mellett összes évkönyvük teljes szövege olvasható.

A jól sikerült rendezvényt kötetlenebb program zárta, melyet a hozzászólások vezettek fel. Itt merült fel legintenzívebben a két egyesület jövőbeni szorosabb kapcsolatának igénye és reménye. Ennek első kézzelfogható eredménye 2007 folyamán egy közös, többnapos délvidéki kirándulás lett, melynek szervezőbizottságába mindkét fél delegált tagokat.

VARSÁNYI ATTILA

Az Óföldreáki Honismereti Hagyományőrző és Szabadidő Klub tevékenysége

Az Magyar Honvédelmi Szövetség országos szervezetének támogatásával működött Óföldreákon a lövészklub. Az 1980-as évek végén az MHSZ egyre kevesebb állami támogatást adhatott a hozzá tartozó szervezeteknek, ami megnehezítette a klub életét, csökkenni kezdett a taglétszám is, csak 30-40 fő maradt. 1990-től átalakult a klub tevékenysége: létrejött az asztalitenisz, a teke és a biliárd szakosztály, s ez megállította a tagság elvándorlását. A hagyományos területi ÖHV-versenyeket a kisebb-nagyobb gondok közepette még megrendezték. Az Óföldreákon megszervezett területi versenyek utáni vacsorát a Gorszai Állami Gazdaság biztosította támogatóként.

A rendszerváltás küszöbén az óföldreáki klubnak is csatlakoznia kellett az MHSZ jogutódjaként megalakult Magyar Technikai és Tömegsportok Szövetségéhez. A klub 1990. március 30-án megtartott klubközgyűlésén 35 fő részvételével úgy határozott, hogy csatlakozik az MTTSZ-hez. A klubközgyűlés elfogadta a szövetség programját és alapszabályát, bár ez nem jelentett segítséget a klubnak, hiszen a központi támogatás megszűnt. 1990-től a klub szakított lövészeti hagyományaival, mivel a lőszereket a klubnak kellett volna megvásárolnia, a lövészet iránti érdeklődés csökkent. A biliárd, teke, asztalitenisz szakosztályok szabadidős sportjai kötötték le a tagság és a lakosság figyelmét. Mivel a klubnak ezekhez a sportokhoz helyisége nem volt, a helyi művelődési ház adott otthont a rendezvényeiknek. A klub tagjai 1991-ben a helyi szociális otthonban társadalmi munkát vállaltak, némi támogatásért a park gondozásáért cserében.

A szervezet átalakulása után a vezetőség tagjai részben kicserélődtek. Az 1991. évi vezetőségválasztó klubközgyűlésen klubelnökké *Vass Józsefet*, helyettesévé *Medve Istvánt*, ügyvezető elnökké *Mészáros Józsefet* választották. A fitness szakosztály vezetője *Magyar László* lett, aki a megalakulástól irányította a szakosztály működését, amely 1995-1997-ig zavartalanul működött. 1995-től 2000-ig működött a darts szakosztály is. Fő feladataik közé tartozott az ifjúság honvédelmi nevelése, és továbbra is fontosnak tartották a lakossággal való kapcsolatok megtartását, ezért két-három napos népszerű kirándulásokat is szerveztek.

A klub több tag kezdeményezésére 2000 novemberében felvette a *Honismereti, Hagyományőrző, Szabadidő Klub* elnevezést, mert sokan érdeklődni kezdtek a község határában akkoriban megkezdett ásatások iránt. (Meghívásukra 2009 októberében az M43-as út ásatásainak régészeti leleteit előadás formájában a szegedi Móra Ferenc Múzeum szakemberei mutatták be.) A névváltoztatás nagyobb esélyt jelenthetett, hogy a pályázatokon támogatást nyerjenek, ami javította a klub működési feltételeit. A pályázati támogatások elnyerése után a klub tevékenysége is gyökeresen megváltozott. 2001-ben a klubelnök ismét *Vass József* lett, helyettese *iff. Sódar János*, ügyvezető elnök *Zoppé Tibor*. Lendülettel gyűjtőmunka indult az Árpád-korban kialakult község történeti és népeleti hagyományainak összegyűjtésére. 2004 májusában a tagság emlékházat hozott létre, amelyben elhelyezték az óföldrői helytörténeti gyűjteményt. A kiállítás címe: „Óföldrői emlékek a jövő számára”. A fotók, dokumentum másolatok, használati eszközök arról a Makótól 15 km-re fekvő kis településről mesélnek, amelynek kicsinyke dombján – nagy valószínűséggel – már Szent Gellért püspök korában templomot építettek. Az ennek alapjaira épült XIV. századi gótikus templomot restaurálták 1986 és 1996 között, s a munkák befejeztével ez az épület lett a Dél-Alföld egyik legszebb műemléke.

A klub fő tevékenysége Óföldrői és szomszédos települések helytörténetének, hagyományainak és kulturális értékeinek kutatása, az eredmények közzététele kiállítások és előadások formájában. Kulturális rendezvények szervezése honismereti és falunapok keretein belül. Megalakulásától rendszeresen előadásokkal, idegenvezetéssel is társulnak a rendezvények, a klub minden évben távolabbi társtelepülésekre is szervez honismereti tanulmányutakat a tagság és a település többi lakója számára. Mindenekelőtt fontosnak tartja a polgári fejlődést, a társadalmi haladást, a település külső képének javítását, valamint a lokálpatriotizmus jegyében törekszik a település helytörténetének, kulturális értékeinek bemutatására, a művészettörténet, a zenekultúra, az irodalom és a táncművészet történelmi és tradicionális értékeinek megismertetésére, a községi honismereti kutatások eredményeinek publikálására. Az óföldrői klub kapcsolatokat ápol a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel, a Makói Honismereti Körrel és a makói József Attila Gimnázium helytörténeti körével.

VASS JÓZSEF

Makói táborozók Dorozsmán

Bökény népe lovas szánkón egy rendhagyó helyismereti foglalkozáson Apátfalván